

UNIVERZITA KARLOVA

Přírodovědecká fakulta

katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

Studijní program: Geografie

Studijní obor: Regionální a politická geografie

Bc. Ján Šikula

**Funkční změny břehů Vltavské kaskády
se zaměřením na Vodní nádrž Slapy**

Functional changes of the Vltava cascade's banks
focusing on the Water reservoir Slapy

Diplomová práce

Praha 2017

Vedoucí diplomové práce: RNDr. Dana Fialová, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma

„Funkční změny břehů Vltavské kaskády se zaměřením na Vodní nádrž Slapy“

vypracoval samostatně a že jsem uvedl všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze dne 30. 06. 2017

.....
podpis autora

PODĚKOVÁNÍ

Mé poděkování je věnováno všem, kteří mě podpořili při vypracování této diplomové práce. Patří především RNDr. Daně Fialové, Ph.D. za odborný dohled, rady a cenné připomínky, dále za vstřícný přístup a trpělivost.

Nelze opomenout rodinu a přátele, jimž děkuji za podporu. V neposlední řadě děkuji také všem, kteří se mnou spolupracovali v rámci terénního výzkumu a dotazníkového šetření.

ABSTRAKT

Diplomová práce je zaměřena na hodnocení změn ve funkčním využití břehů Vodní nádrže Slapy. To je provedeno na základě studia odborné literatury a zdrojů, mapových podkladů a vlastního terénního výzkumu. Slapská vodní nádrž zastává mnoho funkcí, z nichž se dá jmenovat energetická nebo regulace průtoků. Na březích nádrže je koncentrován cestovní ruch a rekreace. V rámci práce je kladen důraz především na rekreační funkci, jejíž změny jsou analyzovány celkem ve čtyřech obdobích. Dalšími analyzovanými funkcemi jsou funkce hospodářská, obslužná, dopravní a obytná. Součástí práce je také rozbor řízených rozhovorů se starosty obcí a zástupci rekreačních zařízení. Práce přispívá, jako přehled proměn v krajině zájmového území, k porozumění oblasti Středního Povltaví.

Klíčová slova: Vodní nádrž Slapy, Vltavská kaskáda, funkční změny, rekreace, cestovní ruch, druhé bydlení, Střední Povltaví

ABSTRACT

The diploma thesis is focused on evaluation of changes in the functional use of banks of Water reservoir Slapy. It is done on the basis of study of professional literature and resources, map data and own survey. Water reservoir Slapy holds many functions, such as energetic or flow control. The main purpose of the banks is in tourism and recreation. In the thesis is emphasized the recreational function which changes are analyzed in four periods. The other analyzed functions are economic, service, transport and residential functions. Part of the thesis is also analysis of managed interviews with mayors of municipalities and representatives of recreational facilities. The thesis contributes, as a survey of changes in the landscape of the area of interest, to understanding the area of Central Vltava.

Klíčová slova: Water reservoir Slapy, Vltava cascade, functional changes, recreation, tourism, second housing, Central Vltava

OBSAH

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ.....	7
SEZNAM OBRÁZKŮ	8
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK A SYMBOLŮ	9
SEZNAM PŘÍLOH.....	10
1 ÚVOD A CÍLE PRÁCE.....	11
2 TEORETICKÉ ZARÁMOVÁNÍ.....	13
2.1 FUNKČNÍ VYUŽITÍ ÚZEMÍ A JEHO DRUHY.....	13
2.2 CESTOVNÍ RUCH A REKREACE, DRUHÉ BYDLENÍ.....	17
2.2.1 <i>Obecná charakteristika cestovního ruchu a rekreace, druhého bydlení.....</i>	<i>17</i>
2.2.2 <i>Typologie (formy a druhy) cestovního ruchu, terminologie.....</i>	<i>23</i>
2.2.3 <i>Potenciál a předpoklady rozvoje cestovního ruchu a rekreace.....</i>	<i>28</i>
2.2.4 <i>Udržitelný rozvoj cestovního ruchu a rekreace, vliv na životní prostředí.....</i>	<i>33</i>
2.2.5 <i>Prostorová organizace cestovního ruchu a rekreace.....</i>	<i>35</i>
2.3 PROBLEMATIKA VODNÍCH NÁDRŽÍ, JEJICH VYUŽITÍ.....	37
2.3.1 <i>Definice a klasifikace vodních nádrží.....</i>	<i>37</i>
2.3.2 <i>Rozdělení vodních nádrží.....</i>	<i>40</i>
2.3.3 <i>Rozdělení přehrad.....</i>	<i>43</i>
2.3.4 <i>Historie výstavby vodních nádrží.....</i>	<i>47</i>
2.3.5 <i>Důsledky výstavby vodních nádrží.....</i>	<i>50</i>
2.4 VYMEZENÍ A CHARAKTERISTIKA ZKOUMANÉ OBLASTI.....	55
2.4.1 <i>Vltavská kaskáda.....</i>	<i>55</i>
2.4.2 <i>Vodní nádrž Slapy.....</i>	<i>58</i>
2.4.3 <i>Charakteristika území z hlediska typologie cestovního ruchu a rekreace.....</i>	<i>63</i>
3 METODIKA ZPRACOVÁNÍ.....	64
4 ZMĚNY FUNKČNÍHO VYUŽITÍ BŘEHŮ VODNÍ NÁDRŽE SLAPY.....	66
4.1 REKREAČNÍ FUNKCE.....	66
4.1.1 <i>Období do r. 1949.....</i>	<i>66</i>
4.1.2 <i>Období výstavby Slapské přehrady (1949 – 1954).....</i>	<i>68</i>
4.1.3 <i>Slapská rekreační oblast v období 1954 – 1989.....</i>	<i>69</i>
4.1.4 <i>Slapská rekreační oblast od roku 1989 do současnosti.....</i>	<i>73</i>
4.1.5 <i>Zhodnocení změn rekreační funkce břehu Vodní nádrže Slapy.....</i>	<i>82</i>
4.2 DALŠÍ ZMĚNY FUNKČNÍHO VYUŽITÍ.....	82
4.2.1 <i>Hospodářská funkce.....</i>	<i>82</i>
4.2.2 <i>Obslužná funkce.....</i>	<i>85</i>
4.2.3 <i>Dopravní funkce.....</i>	<i>86</i>
4.2.4 <i>Obytná funkce.....</i>	<i>88</i>
5 ZHODNOCENÍ ŘÍZENÝCH ROZHOVORŮ.....	93

5.1	ŘÍZENÉ ROZHOVORY SE STAROSTY OBCÍ.....	93
5.2	ŘÍZENÉ ROZHOVORY SE ZÁSTUPCI REKREAČNÍCH ZAŘÍZENÍ.....	98
6	ZÁVĚR	103
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ	106
	PŘÍLOHY	

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

<i>Tabulka č. 1: Charakteristika přehradních nádrží Vltavské kaskády.....</i>	<i>57</i>
<i>Tabulka č. 2: Charakteristika Slapské přehradní nádrže .....</i>	<i>60</i>
<i>Tabulka č. 3: Druhy cestovního ruchu na březích Orlické přehrady do r. 1989.....</i>	<i>70</i>
<i>Tabulka č. 4: Nejvýznamnější turistické trasy na území Slapské rekreační oblasti .....</i>	<i>77</i>
<i>Tabulka č. 5: Podíl využití ploch zájmového území za jednotlivá období (v km²).....</i>	<i>84</i>
<i>Tabulka č. 6: Silné a slabé stránky v dotázaných obcích zájmové oblasti .....</i>	<i>95</i>
<i>Tabulka č. 7: Silné a slabé stránky v dotázaných rekreačních zařízeních zájmové oblasti .....</i>	<i>100</i>
<i>Tabulka č. 8: Převažující funkční využití břehů VN Slapy v jednotlivých obdobích ....</i>	<i>103</i>
<i>Tabulka č. 9: Srovnání silných a slabých stránek Slapska a Orlicka.....</i>	<i>104</i>
<i>Graf č. 1: Vývoj počtu domů v zájmové oblasti mezi lety 1869 a 2011 .....</i>	<i>91</i>
<i>Graf č. 2: Vývoj počtu obyvatel v zájmové oblasti mezi lety 1869 a 2011 .....</i>	<i>92</i>

SEZNAM OBRÁZKŮ

<i>Obrázek č. 1: Funkční využití obce Ždírec nad Doubravou</i>	15
<i>Obrázek č. 2: Vztah práce, volného času, cestovního ruchu a rekreace</i>	23
<i>Obrázek č. 3: Základní dělení nádrží podle umístění</i>	41
<i>Obrázek č. 4: Betonové a zděné přehrady</i>	46
<i>Obrázek č. 5: Přehrada Slapské vodní nádrže</i>	54
<i>Obrázek č. 6: Poloha přehrad Vltavské kaskády</i>	56
<i>Obrázek č. 7: Schéma podélného profilu Vltavské kaskády</i>	57
<i>Obrázek č. 8: VN Slapy v systému administrativně-správních jednotek</i>	58
<i>Obrázek č. 9: VN Slapy v systému administrativně-správních jednotek</i>	59
<i>Obrázek č. 10: Kanoé ve Svatojánských proudech z roku 1924</i>	67
<i>Obrázek č. 11: Stavba Slapské přehrady z 15. března 1954</i>	68
<i>Obrázek č. 12: Defertova funkce – počet lůžek v hromadných ubytovacích zařízeních na počet trvale žijících obyvatel</i>	75
<i>Obrázek č. 13: Nejvýznamnější rekreační střediska na březích VN Slapy</i>	79
<i>Obrázek č. 14: Podíl objektů individuální rekreace (OIR) na obytných objektech (OO)</i>	81
<i>Obrázek č. 15: Land Use v ZÚJ zájmovém území v roce 2000</i>	85
<i>Obrázek č. 16: Sídla zaniklá v oblasti VN Slapy po roce 1945</i>	90

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

AIEST	International Association of Scientific Experts in Tourism	OSN	Organizace spojených národů
CR	cestovní ruch	PR	přírodní rezervace
ČR	Česká republika	S-JTSK	system jednotné trigonometrické sítě katastrální
ČSN	česká státní norma	soc.	sociální
ČSÚ	Český statistický úřad	SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
ČÚZK	Český úřad zeměměřičský a katastrální	TUO	Technická univerzita Ostrava
ČVUT	České vysoké učení technické	UNWTO	World Tourism Organization
EBMUD	East Bay Municipal Utility District	USGS	United States Geological Survey
GIS	geografické informační systémy	VLRZ	Vojenská lázeňská a rekreační zařízení
JZD	jednotné zemědělské družstvo	VN	vodní nádrž
NPP	národní přírodní památka	VŠB	Vysoká škola báňská
NPR	národní přírodní rezervace	WTTC	World Travel & Tourism Council
NTA	National Tourism Administration	ZPF	zemědělský půdní fond
OIR	objekt individuální rekreace	ZÚ	Zeměměřičský úřad
OO	obytný objekt	ZÚJ	základní územní jednotka
ORP	obec s rozšířenou působností		

SEZNAM PŘÍLOH

- Příloha č. 1: Počty hromadných ubytovacích zařízení a lůžek v zájmovém území za rok 2016 a počet obyvatel v zájmovém území k 1. 1. 2017*
- Příloha č. 2: Počty obytných objektů a objektů individuální rekreace v zájmovém území*
- Příloha č. 3: Vývoj počtu obyvatel v obcích Slapské rekreační oblasti (1869 – 2011)*
- Příloha č. 4: Vývoj počtu domů v obcích Slapské rekreační oblasti (1869 – 2011)*
- Příloha č. 5: Otázky pro řízené rozhovory se starosty obcí*
- Příloha č. 6: Otázky pro řízené rozhovory se zástupci rekreačních zařízení*

1 ÚVOD A CÍLE PRÁCE

Tato diplomová práce se zabývá, jak již název napovídá, funkčními změnami území v oblasti Vltavské kaskády se zaměřením na Slapskou vodní nádrž. Důvodem pro výběr tohoto tématu ke zpracování ve formě diplomové práce bylo především navázat na předchozí studie rozebírající funkční změny břehů Vltavy (např. práce Hofmannové z roku 2016 – zpracování VN Orlik, výstava „*Slapy optikou geografa*“ zpracovaná autory Fialová a Marada v roce 2013 apod.) a dále také osobní zájem rozšířit si znalosti o jedné z nejvýznamnějších řek našeho území. Vltava je vlastně symbolem pro Čechy a Česko vůbec, neodmyslitelně patří k naší vlasti, protéká i naší metropolí. Vždyť je i součástí cyklu symfonických básní *Má vlast* od Bedřicha Smetany, kde skladba líčí běh tohoto významného toku od obou pramenů přes kopce a nížiny až po majestátní soutok s Labem. Jedná se o řeku, jež tvoří osu historického území Čech a odvodňuje jeho převážnou většinu.

Jak již ve své práci píše Šťovíček (2009), zdejší krajina modelovaná řekou Vltavou po velice dlouhou dobu byla po výstavbě Vltavské kaskády nenávratně narušena. Člověk zde působil již v době železné, ovšem až do 20. století krajinu příliš nepřetvářel. Je zřejmé, že se řeka bez regulace nedala využít jako významná dopravní cesta a zemědělské využití nebylo také tak intenzivní jako v nížinách. Autor práce se zmiňuje o významnějším rozvoji až v období první republiky. V okolí Svatojánských proudů, přibližně v místě hráze Slapské nádrže, byl zaznamenán především krátkodobý cestovní ruch. Podmínky pro rozvoj cestovního ruchu, jak jej v oblasti známe dnes, vznikly až po vybudování vodního díla Slapy. Od té doby se měnilo funkční využití břehů Slapské vodní nádrže a i dalších vodních nádrží Vltavské kaskády mnohem dynamičtěji a mohla tak vzniknout tato práce a třeba i řada dalších prací, které se tematikou změny krajiny a jejího funkčního využití v okolí kaskády zabývají.

Hlavním cílem této práce je na základě studia odborné literatury a zdrojů, mapových podkladů a vlastního terénního výzkumu zdokumentovat a zanalyzovat funkční využití břehů Vodní nádrže Slapy v několika obdobích, tedy v období před začátkem výstavby vodního díla, v období samotné výstavby nádrže, dále v období po výstavbě až do sametové revoluce a v neposlední řadě také v období porevolučním až do současnosti.

Ke splnění samotné analýzy funkčního využití v jednotlivých obdobích je nezbytné splnit některé dílčí cíle:

- obecně charakterizovat druhy funkčního využití území a obecně popsat problematiku cestovního ruchu a rekreace, dále pak vodních nádrží se zaměřením především na jejich využití – s tím samozřejmě souvisí vymezení a diskuse některých pojmů;
- charakterizovat a vymezit si zkoumané území, ve kterém je následně analýza provedena;
- analyzovat samotné funkční využití zájmového území se zaměřením primárně na funkci rekreační, dále pak na hospodářskou, obslužnou, dopravní a obytnou;
- provést terénní šetření, zejména metodou řízených rozhovorů se starosty obcí a zástupci rekreačních středisek či kempů a následně tyto rozhovory vyhodnotit;
- srovnat funkční využití a problémy destinace s Vodní nádrží Orlík.

Souhrnně tato diplomová práce slouží pro historicko-geografický přehled proměn v krajině zájmového území a společně s prací Hofmannové (2016) přispívá k přehledu celé oblasti Středního Povltaví.

2 TEORETICKÉ ZARÁMOVÁNÍ

Tato část práce se zabývá splněním dílčích cílů, jež jsou potřebné k provedení analýzy funkčního využití zadané oblasti. Prvním krokem je charakteristika funkčního využití území a popis jednotlivých druhů. Dalším důležitým krokem je popsat problematiku cestovního ruchu a rekreace, dále vodních nádrží se zaměřením na jejich využití. Nakonec je důležité si charakterizovat a vymezit zkoumané území.

2.1 FUNKČNÍ VYUŽITÍ ÚZEMÍ A JEHO DRUHY

S funkčním využitím území se velmi úzce pojí termín „*land use*“, neboli „*využití ploch*“, budeme-li hledat správné české synonymum. Vyjadřuje se tím, jaké je funkční využití nějakého území podle kategorií ploch – ty jsou pak odvozeny od způsobu využití dané plochy. Dalším důležitým pojmem je „*land cover*“, tedy „*krajinný pokryv*“. Tento termín nám říká, jaký je stav zemského povrchu a vrstvy bezprostředně pod ním. Oba pojmy spolu úzce souvisí, neboť poznání změn ve způsobu využití území je podstatné pro pochopení změn krajinného pokryvu. Využití území je v podstatě záměrné použití hospodářské strategie, jež je na pokryv ploch aplikována lidmi aneb uživateli ploch. Příkladem pokryvu může být les využívaný pro různé funkce – těžba dřeva, rekreace a cestovní ruch atd. Jelikož ve funkčním využití území nastávají neustálé změny s tím, jak člověk modeluje krajinu, bylo potřeba sledovat příčiny a důsledky těchto změn pro zlepšení predikce vývoje jednotlivých kategorií a celkové struktury ploch. Všechny tyto informace jsou velmi důležité pro plánování změn ve využití daného území. (Bičík et al., 2010)

S funkčním využitím území souvisí územní plánování – to se uplatňuje především pro vytváření podmínek udržitelného rozvoje, tedy řešení problémů životního prostředí. Je legislativně ukotveno jako nástroj státní správy pro racionální rozvoj určitého území. Územní plánování, ve smyslu činnosti, má podstatný vliv na život v obci, na jeho sociální kvalitu, úroveň životního prostředí a na ekonomické důsledky rozvoje obce. Je velmi důležité řešit, jak jsou v území objekty a jevy rozmístěny, jaká je jejich vzájemná vazba, dopravní dostupnost či vzdálenost a funkčnost souvisejících prvků. Kvalita tohoto urbanistického řešení obce má obrovský

vliv na její atraktivitu nejen pro obyvatele, ale i pro návštěvníky a ekonomické aktivity. Každý sídelní útvar, tedy obec či město, má svůj územní plán, ve kterém řeší funkční vymezení a uspořádání ploch. Jsou zde stanoveny základní zásady organizace území, postup a limity k jeho využití společně s podmínkami výstavby. Vše se promítá do územně plánovací dokumentace jako závazné regulativy, ty nám pak určují přípustné, výjimečně přípustné a nepřípustné využití. (Přinosilová et al., 1998)

Území bývá nejčastěji členěno několika způsoby. První z nich rozděluje plochy na polyfunkční a monofunkční. Je tak umožněno smíšení několika funkcí a jejich ochrana před nepříznivými vlivy. Dále lze území či zóny dělit na urbanizované (zastavitelné, stavební atd.) a neurbanizované (nezastavitelné, nestavební, volné atd.) a nakonec také na stabilizované, přestavbové nebo rozvojové. Je zcela samozřejmé, že členění území a regulativů není jednotné, protože vychází z charakteru dané obce. Ovšem do budoucna by bylo vhodné toto členění a terminologii sjednotit, aby bylo možné území porovnávat. (Přinosilová et al., 1998)

Funkční využití území můžeme pak podle Přinosilové et al. (1998) tematicky rozdělit na bydlení (dále rozlišeno na čisté bydlení, čisté bydlení v rodinných domech, bydlení městského typu, předměstské bydlení, příměstské bydlení, bydlení venkovského typu a bydlení individuální), občanské vybavení (zařazeny i hřbitovy a zoologické a botanické zahrady), obchod a služby, rekreaci a sport, lázeňství, sídelní zeleň (veřejný park, městská zeleň), smíšené území, území zvláštního zájmu (armáda a vězeňství), průmyslovou výrobu a těžbu, zemědělskou a lesnickou výrobu, technické vybavení, dopravu, krajinnou zeleň, vodní toky a plochy, ochranné režimy a další.

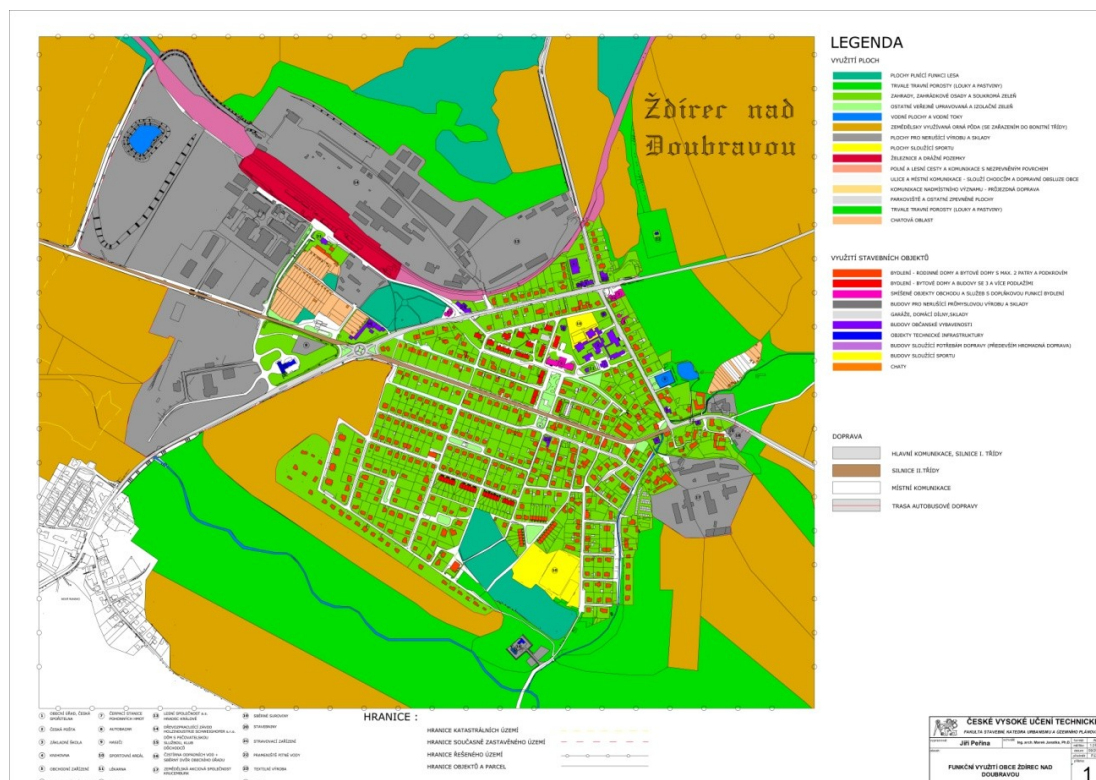
V následujících několika odstavcích se diskutuje využití ploch v různých materiálech. Dle územního plánu pro městys Davle, který zpracovala Poláčková et al. (2012), je členění podobné, ovšem tematicky užší než u předchozí autorky. To může být dáno tím, že předchozí autorka se na tematiku zaměřuje obecně oproti Poláčkové, jež cílí přímo na konkrétní územní plán.

Zajímavé je také členění podle Útvaru koncepce a rozvoje města Plzně (2016). Útvar se, jak už název napovídá, soustřeďuje přímo na územní plán města Plzně. Ten pak funkční využití rozděluje na zastavitelné území, kam patří území bydlení (bydlení venkovského typu, bydlení čisté, bydlení městského typu, bydlení a rekreace), smíšená území, výrobní území, rekreační území (rekreace hromadná a individuální), ostatní specifická území (areály církevní, zdravotnické, vysokoškolské, sportovní, obchodní,

armády a věžeňství, zoologické a botanické zahrady atd.), plochy veřejného vybavení, plochy technického vybavení a plochy dopravy, dále pak na nezastavitelné území, kde jsou obsaženy plochy urbanistické zeleně (parky, hřbitovy, zahrady), plochy krajinné zeleně (lesy, travní porosty), vodní plochy a toky, plochy pro zemědělskou výrobu (i zahradnictví) a technické plochy dočasněho charakteru (plochy aktivní těžby a složiště popelovin).

Pro představu, jak vypadá zakres funkčního využití území obce v praxi, je přiložen obrázek č. 1 s příkladem funkčního využití obce Ždírec nad Doubravou zpracovaný Peřinou (2008). Autor plánu rozděluje funkční využití na využití ploch, využití stavebních objektů a dopravu. V plánu lze najít například plochy plnící funkci lesa, trvalé travní porosty, vodní plochy a vodní toky, zemědělsky využívanou ornou půdu, plochy pro nerušící výrobu a sklady, chatové oblasti, dále objekty pro bydlení, budovy občanské vybavenosti, objekty technické infrastruktury, chaty, silnice apod. Jelikož tento konkrétní plán zahrnuje nevelké území, je možný i podrobnější zápis jednotlivých objektů. Pomocí čísel jsou zde specifikovány objekty jako například knihovna, hasiči, autobazar, kino, základní škola, pošta atd.

Obrázek č. 1: Funkční využití obce Ždírec nad Doubravou

Zdroj: Peřina (2008)

Pro účely této diplomové práce není vhodný ani jeden ze zmíněných plánů, protože jsou příliš podrobné. Členění podle zmíněných autorů lze ale zobecnit a specifikovat kategorie využití, které jsou v práci použity. Jelikož se práce zaměřuje zejména na funkci obytnou a rekreační, ostatní funkce není potřebné popisovat podrobně. V samotné analýze změn funkčního využití zájmového území se práce věnuje následujícím kategoriím:

- Rekreační funkce
  - cestovní ruch
  - rekreace
  - druhé bydlení
- Obytná funkce
- Hospodářská funkce
- Obslužná funkce
- Dopravní funkce

Za zmínku stojí LUCC Czechia, tedy výzkumné centrum změn využití ploch Česka, jehož vedoucím je doc. RNDr. Ivan Bičík, CSc. Centrum spadá pod Přírodovědeckou fakultu Univerzity Karlovy v Praze a jeho stránky jsou dostupné z <http://web.natur.cuni.cz/ksgrrsek/lucc/>. Jak již název centra napovídá, zaměřuje se na výzkum změn krajiny a využití ploch a primárně využívá datový soubor s názvem „*Databáze dlouhodobých změn využití ploch Česka (1845 - 2010)*“, kde jsou historicky ve „srovnatelných“ územních jednotkách zaznamenány rozlohy sedmi kategorií využití ploch (orná půda, trvalé travní porosty, trvalé kultury, lesní plochy, vodní plochy, zastavěné plochy a ostatní plochy). Databáze je vhodná především pro zpracování případného kartodiagramu týkajícího se hospodářské funkce (zemědělský půdní fond – známý pod zkratkou ZPF, lesy, vodní plochy atp.) – viz tabulka č. 5 a obrázek č. 14 v kapitole 4.2.1 *Hospodářská funkce*. (LUCC Czechia, 2016)

2.2 CESTOVNÍ RUCH A REKREACE, DRUHÉ BYDLENÍ

Tato kapitola věnující se cestovnímu ruchu a rekreaci, příp. druhému bydlení byla zpracována z důvodu charakteru této diplomové práce, kde je stěžejním tématem funkční využití území zaměřené především na funkci rekreační.

Cestovní ruch a rekreace a celkově celý obor geografie cestovního ruchu a rekreace je jednou z nejmladších vědeckých disciplín geografie. Počátky tohoto vědního oboru sahají do 30. let minulého století. Tak pozdní počátky jeho vývoje zapříčinil pozdní vývoj jevů jako rekreace a volný čas, které s cestovním ruchem velmi úzce souvisí. I přesto, že tyto jevy provázely lidstvo již ve starověku, byly definovány až v 19. století. Ovšem volný čas a rekreace se do života běžných lidí dostal až ve 20. letech minulého století, kdy byla uzákoněna pracovní doba a prodloužena dovolená. Celkově je obsah geografie cestovního ruchu velice složitý a vědci stále diskutují o tom, co v tomto rozsáhlém oboru je a není zahrnuto. (Vystoupil, Šauer, Holešinská, 2009; Vystoupil, Šauer, 2011; Salomia, 2014)

2.2.1 Obecná charakteristika cestovního ruchu a rekreace, druhého bydlení

Jak již bylo napsáno výše, cestovní ruch, volný čas a rekreace jsou pojmy, které patří neodlučitelně k sobě, ale každý znamená něco jiného. Volným časem se rozumí část mimopracovní doby, kdy člověk realizuje sám sebe v aktivitách, které si sám volí. Ovšem ani volba činností ve volném čase není zcela neomezená, jelikož je ovlivněna a limitována danou společností a celkovou úrovní rozvoje dané osobnosti. Podle myšlenky Karla Marxe se dá říci, že volný čas je měřítkem ekonomického růstu, ale také mírou bohatství dané společnosti. Dal by se rozdělit na čas k odpočinku a čas pro činnosti vyššího řádu. Pro člověka jako takového je velmi důležité, aby se v dnešní době, kdy je na každého kladen velký psychický nátlak zapříčiněný zrychlujícím se životním tempem a dalšími faktory a dále nátlak k materiálnímu a duchovnímu uspokojování potřeb společnosti, kompenzovalo toto vypětí formou odpočinku, rekreace, upevnění zdraví, seberealizace, sebevzdělávání, uspokojování kulturních potřeb aj. (Vystoupil, Wokoun, 1987)

Podle *Velkého sociologického slovníku* (Linhart, Petrušek, Vodáková, Maříková, 1996) není volný čas chápán jen z ekonomického hlediska, ale také jako životní styl. Zajímavou studií o volném čase je článek z AUC Geographica od autorek Gelná, Fialová (2011), kde jsou popsány změny způsobu, jak lidé v rozvinutých zemích tráví volný čas. Další literaturou je článek zabývající se volnočasovými aktivitami, který se zaměřuje především na aktivity rozvíjené v rámci dobrovolných sdružení (Kůsová, 2013). Cílem článku je posoudit prostorové rozložení různých typů sdružení v závislosti na širší socioekonomické procesy a změny. Významné je *Centrum výzkumu geografie volného času* (2017) známé pod zkratkou GeoVoČ, které působí při katedře sociální geografie a regionálního rozvoje Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Na webových stránkách tohoto centra lze najít mnoho literatury zaměřené na cestovní ruch, rekreaci, druhé bydlení, volný čas a životní styl.

Rekreaci se pak dle Výkladového slovníku cestovního ruchu od Páskové a Zelenky (2002, s. 248) rozumí „*souhrn odpočinkových činností, provozovaných ve volném čase (o dovolené) a často jako jedna z forem CR...*“. Těmito aktivitami může být v širším pojetí rekreace četba, sledování pořadů, návštěva divadla nebo kina atd. (Vystoupil, Wokoun, 1987), obecněji jde o aktivní pohyb, aktivní i pasivní účast na akcích, cestování a turistika (Pásková, Zelenka, 2002). Dle Vystoupila, Šauera (2011) jde v užším slova smyslu zejména o činnosti v prostředí napomáhajícímu k fyzickému zotavení a psychickému uvolnění člověka. Pro realizaci těchto aktivit není pak nutné opouštět místo trvalého bydliště. Pokud se ovšem tyto aktivity provozují mimo toto bydliště, jedná se o účast na cestovním ruchu a rekreace se tedy současně cestovním ruchem stává. Samotná rekreace se rozděluje na pasivní a aktivní. Hlavním rozdílem mezi pasivní a aktivní rekreací je věk a socioekonomická charakteristika rekreatantů (Coppock, Duffield, 1975). Do aktivní rekreace lze dle autorů začlenit například procházku v přírodě, rybaření, různé sporty, ale i myslivost apod. Velmi oblíbenou formou rekreace a to především v Evropě, Severní Americe a Austrálii je kempování (Brooker, Joppe, 2013). Je to v podstatě forma rekreace s levným ubytováním s možností úniku z městského prostředí do prostředí přírodního, kde rekreace probíhá. V Česku má kempování dlouholetou tradici. S touto tradicí známou již za první republiky souvisí tramping, o němž je možné se více dočíst např. v publikaci *Folklor atomového věku* (Janeček, 2011) – kulturou trampů se zde zabýval ve svém příspěvku Jan Pohunek. Podle něj jde z širšího hlediska o způsob trávení volného času a pobytu

v přírodě a některé prvky je možné najít u skupin osob nezařazujících se mezi trampy (vodáci, horolezci, fanoušci country a folku apod.).

Definicí cestovního ruchu se zabývala celá řada teoretiků, praktiků, organizací a dalších odborníků, ovšem tato definice není doposud ustálená, protože pojem cestovní ruch v sobě zahrnuje mnoho jevů a činností. Jeho definice se neustále mění s tím, jak se vyvíjí společnost a tím i samotný cestovní ruch. Dle Benešové (2005) a také Vystoupila, Wokouna (1987) či Vystoupila, Šauera (2011) lze v definování cestovního ruchu rozeznat dva základní směry. První z nich vysvětluje cestovní ruch z pohledu účastníka a řeší se tedy jeho obsah, motivace, činnosti, vztahy apod. Druhý se zaměřuje na instituce a různá odvětví zabezpečující samotný cestovní ruch. Jedná se o materiálně technickou základnu, výkony, množství účastníků atd. Oba tyto směry se v nynější době mnohdy prolínají a snaží se tak o komplexní definici z pohledu účastníka, prostředí, materiálně technického vybavení, dále ekonomického, sociologického a zdravotního hlediska. Vystoupil, Wokoun (1987) se definici cestovního ruchu věnují opravdu podrobně a ve své publikaci zmiňují autora E. Kopšo et al. (1979), který podle různých typů pohledu rozděluje autory na čtyři skupiny. První skupina autorů se na cestovní ruch zaměřuje z hlediska dopravy, kdy je důraz kladen na přepravu osob a vztah mezi místem trvalého bydliště a místem dočasného pobytu. Druhá skupina chápe cestovní ruch jako časoprostorový jev. Hlavním kritériem je změna geografického prostředí z rekreačních, zdravotních, kulturních a dalších důvodů. Dalším pojetím je sociologické, které řeší vztah mezi stálými obyvateli daného místa a osobami, které se na tomto místě zdržují jen přechodně. Poslední skupina autorů se na cestovní ruch dívá ekonomicky – z pohledu spotřeby hmotných a nehmotných statků hrazenou z prostředků získaných v místě trvalého bydliště. Mezi nejznámější definice, které budou rozebírány v následujícím textu, patří klasická od W. Hunzikera a K. Krapfa z roku 1942: „*Cestovní ruch je souhrnné označení vztahů a jevů, které vznikají na základě cesty a pobytu místně cizích osob, pokud se pobytem nesleduje trvalé usazení a není s ním spojena výdělečná činnost.*“ (Vystoupil, Wokoun, 1987, s. 12). Benešová ve své publikaci z roku 2005 ve své práci zmiňuje dva historicky starší autory – Borman (1931) definující cestovní ruch jako cesty vykonávající se za účelem zábavy, zotavení, obchodu, povolání atd., kdy dochází k dočasné změně místa bydliště a nejedná se o dojížděku za prací; E. Fedor (1937) chápající cestovní ruch jako periodický příliv a odliv osob do určité lokality či státu z jiné lokality či státu. U těchto autorů byla

sledována především periodičnost cest, jejich nepravidelnost a dočasnost, přeprava a přemístování, vztahy mezi jednotlivými místy, tedy mezi výchozím místem a cílovým. Na W. Hunzikera a K. Krapfa (1942) navazuje dle Vystoupila, Wokouna (1987) i Mezinárodní sdružení vědeckých expertů cestovního ruchu se zkratkou AIEST, které cestovní ruch vnímá jako soubor všech jevů a vztahů vyplývajících z cestování a pobytu osob mimo trvalé bydliště a pracoviště bez motivace k trvalému usazení či výdělečné činnosti. Tyto definice, ač jsou velmi jednoduché a postrádají ostatní již zmíněná hlediska, se používají dodnes. Mnoho autorů a zejména geografů přijalo následující definici od H. Posera (1939): „*Cestovní ruch je souhrn vzájemných vztahů, které vznikají mezi nahromaděním návštěvníků (hostů) na straně jedné a jejich okolím (prostředím) na straně druhé.*“ (Vystoupil, Wokoun, 1987, s. 13). Ovšem ani tato definice není zcela vyhovující, jelikož zde není obsažena spotřeba placených služeb aj. Dalším významným autorem je C. Kaspar (1971), který ve své definici „*Cestovní ruch nebo turismus představuje komplex vztahů a jevů vznikající při cestách a pobytu osob, pro které místo jejich pobytu není místem jejich stálého bydliště ani pracoviště.*“ (Vystoupil, Wokoun, 1987, s. 13) ztotožňuje účastníky dopravy a účastníky cestovního ruchu. Jedno z posledních vymezení cestovního ruchu sepsal E. Kopša et al. (1985), jenž představuje cestovní ruch podobně jako V. Dohnal (1969), tedy jako cestu uspokojování potřeb osob v oblasti rekreace, turistiky a kultury mimo běžné životní prostředí a ve volném čase. Definice E. Kopša et al. (1985), ze které vychází například také J. Kašpar ve své publikaci z roku 1986, tedy zní: „*Cestovní ruch chápeme jako cestování a dočasný pobyt mimo místo trvalého bydliště, zpravidla ve volném čase, a to za účelem rekreace, rozvoje poznání a spojení mezi lidmi.*“ (Benešová, 2005; Vystoupil, Wokoun, 1987, s. 14). Pro geografy má velký význam vymezení definice od jednoho ze zakladatelů geografie cestovního ruchu, V. S. Preobraženského (1976), podle nějž se jedná o velmi složitý socioekonomický jev nedávající se jednoznačně určit a zahrnuje tyto základní pojmy: výjimečný druh migrace obyvatelstva (zkoumá demografie, geografie obyvatelstva a právní vědy); odvětví ekonomiky, jež je jednou ze sfér uspokojování sociálně kulturních sfér obyvatelstva (studuje ekonomika a socioekonomická geografie); způsob trávení volného času mimo místo trvalého bydliště (zabývá se sociologie a geografie cestovního ruchu). Podle Kašpara (1986) cestovní ruch z důvodu jeho složitosti nezkoumá jen jedna věda, ale naopak mnoho věd, které spolu vystupují jako systém. V pojetí současných autorů je dle Páskové, Zelenky (2002) cestovní ruch

chápan jako komplexní společenský jev a souhrn aktivit jeho účastníků, procesů budování a provozování zařízení se službami pro tyto účastníky zahrnujících i aktivity osob nabízející a provozující tyto služby, aktivity spojené s využíváním, rozvojem a ochranou zdrojů pro cestovní ruch, politické a veřejně správní aktivity a v neposlední řadě také reakce místní společnosti a ekosystému. Autoři ve svém Výkladovém slovníku cestovního ruchu (2002) zmiňují také definici přejatou z publikace Zásady a pravidla územního plánování – Názvosloví (1983), kdy je cestovní ruch popsán jako souhrn jevů a vztahů, které vznikají cestováním a dočasným pobytem osob ve svém volném čase mimo trvalé bydliště, a jedná se o formu uspokojování potřeb rekreace, turistiky, kultury, lázeňské léčby atd. Účastníci zde nevystupují jen jako uživatelé přírodních a kulturních hodnot, ale i zařízení a služeb cestovního ruchu. Cestovní ruch je významnou složkou národního hospodářství. Dle Holečka, Mariota, Střídy (2001) se cestovním ruchem zabývá Mezinárodní organizace cestovního ruchu (UNWTO), která jej vystihuje činností osob spočívající v cestování a pobytu mimo jejich trvalé bydliště po dobu kratší než jeden rok za účelem využití volného času, obchodu atd. Téměř totožná definice je zmíněna v publikaci od Indrové et al. (2008) a pravděpodobně z publikace výše zmíněných autorů vychází. Pro pojem cestovní ruch existuje synonymum – turismus, který je používán celosvětově (Hesková et al., 2006).

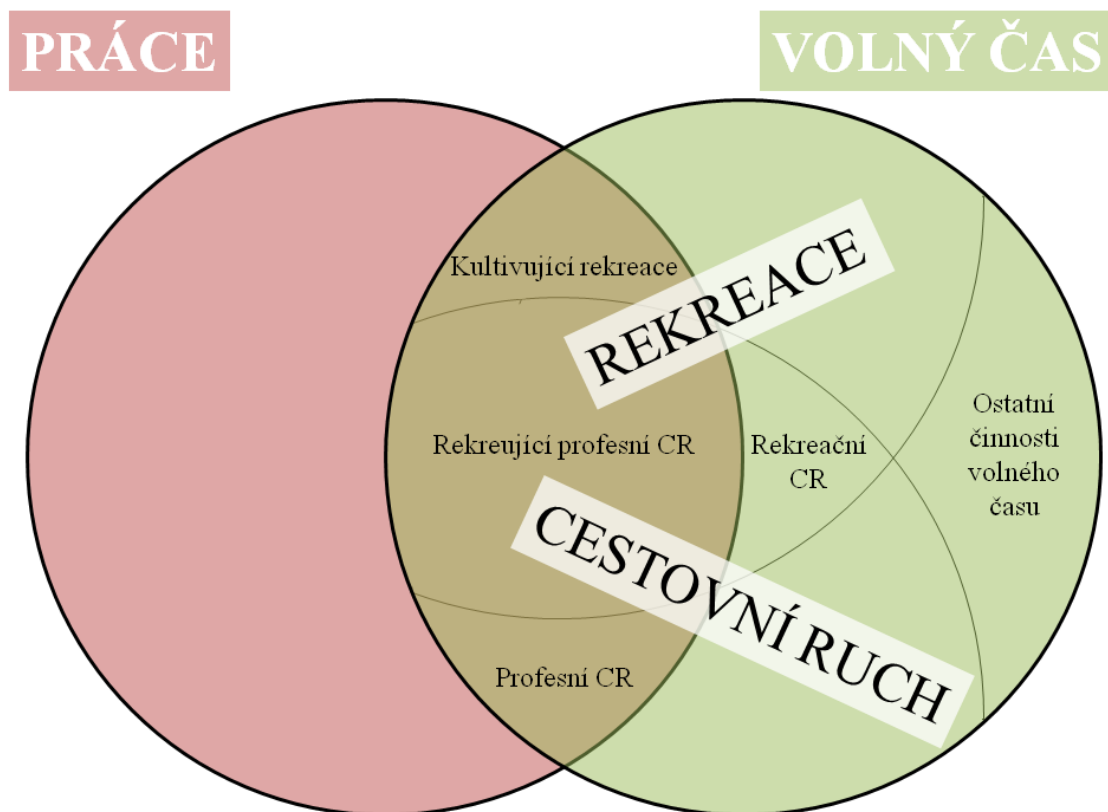
Je tedy zřejmé, že vymezení pojmů volný čas, rekreace a cestovní ruch není jednoduché. I když mají pojmy rozdílné a ve své podstatě velmi složité definice, navzájem se prolínají. Všechno jsou to jevy společenského života, které se určitým způsobem vztahují k samotnému člověku, životnímu prostředí a lidským aktivitám. Pojem volný čas je dle předchozího textu snadno pochopitelný a jeho vztah k rekreaci a cestovnímu ruchu je rozpoznatelný. Pokud bude rozebírán vztah mezi cestovním ruchem a rekreací, je zřejmé, že se tyto jevy překrývají jen částečně (Vystoupil, Wokoun, 1987). Na obrázku č. 2 je dobře vidět vzájemný vztah všech probraných jevů, tedy práce, volného času, cestovního ruchu a rekreace. Je možné zde rozeznat hlavní odlišnosti a společné jevy.

S předchozími pojmy velmi úzce souvisí druhé bydlení a ani s vymezením tohoto pojmu to není jednoduché. Druhým bydlením se ve své publikaci podrobněji zabývá například Vágner a Fialová, kde druhé bydlení popisují jako „*komplex jevů a procesů, spojených s objektem (či částí objektu), který je přechodným místem pobytu vlastníka(ů) či uživatele(ů), využívajícího(ch) tento objekt převážně k rekreačním*

účelům“ (Vágner, Fialová, et al., 2004, s. 20). Podobnou definici lze nalézt i v publikaci Toušek, Kunc, Vystoupil et al. (2008, s. 303) - zde je ovšem doplněna o vysvětlení, že se jedná především o „pobyt v objektech individuální rekreace, zejména chataření, chalupaření a pobyt v soukromých sezónních sídlech i rekreačních vilkách.“ Zmínění autoři jsou citováni také ve Výkladovém slovníku cestovního ruchu (Pásková, Zelenka, 2002, s. 47). Dle Bičíka et al. (2001) se dá říci, že druhé bydlení je velmi specifický jev, který je v různém čase a místě zcela odlišného významu. Do 50. let minulého století byl na našem území tento jev spojován především se svépomocí vystavěnou chatou. To se změnilo po odsunu Němců z příhraničních oblastí, kdy se s druhým bydlením spojovaly nejen chaty, ale i staré venkovské objekty jako obytné usedlosti, částečně hospodářské - mlýny, stodoly, sušárny ovoce, výjimečně transformátory, kaple atd. Přelomem 60. a 70. let byly objekty druhého bydlení rozšířeny o hausbóty vytažené na břeh, zahrádkářské chatky umožňující přespání a dále také nově vystavěné rekreační domky. Počátkem 90. let došlo k uvolnění možností, jak druhé bydlení využívat. Příkladem může být dlouhodobý pronájem místností nebo bytů na venkově, což bylo známo již na přelomu 19. a 20. století a za první republiky. Vývoj druhého bydlení velmi ovlivnil stupeň urbanizace, stav životního prostředí, bytová situace a v neposlední řadě tradice (Vystoupil, Šauer, 2011). Objekty druhého bydlení jsou nejčastěji lokalizovány v zázemí měst, horských a přímořských střediscích. Dle Vágnera, Fialové (2004) v současnosti vývoj počtu objektů druhého bydlení spíše stagnuje a stírají se rozdíly mezi druhým a trvalým bydlením, dále pak druhým bydlením a komerčními formami cestovního ruchu. Význam druhého bydlení s procesem globalizace a rozvojem mezinárodního cestovního ruchu překračuje hranice jednotlivých států a stává se tak součástí mezinárodní prostorové mobility obyvatelstva. Včetně nezanedbatelného vlivu na mezinárodní ekonomiku má jako nepřehlédnutelný element krajiny vliv na prostorový, společenský a kulturní obraz území. Další literaturou popisující problematiku druhého bydlení je např. *Second home tourism in Europe* od autora Roca (2013) nebo *Geograficzno-społeczne zjawiska „drugich domow“* (Kowalczyk, 1994), kde je fenomén druhého bydlení popsán podrobně.

Je velmi těžké určit, která z uvedených definic cestovního ruchu, rekreace a druhého bydlení je nejuvěstičnější. Celkově je nejvhodnější se přiklonit definicím použitým v publikaci Pásková, Zelenka (2002), kde jsou definice popsány velmi podrobně a z mnoha různých hledisek.

Obrázek č. 2: Vztah práce, volného času, cestovního ruchu a rekreace

Zdroj: vlastní, dle Páskové (2002)

2.2.2 Typologie (formy a druhy) cestovního ruchu, terminologie

Je důležité zmínit, že cestovní ruch se do současné rozmanitosti dostal již ve druhé polovině 20. století. Má tak celou řadu podob, které se neustále v čase mění, a rozlišuje se tak typologicky na různé formy a druhy v závislosti na důvodech a potřebách samotných účastníků cestovního ruchu, délce trvání a charakteru cílů (Holeček, Mariot, Střída, 2001). Podle autorů Gjorgievski, Kozuharov, Nakovski (2012), kteří se typologií cestovního ruchu rovněž zabývají, lze říci, že je cestovní ruch tvořen dvěma základními složkami – pohyb a spotřeba, jež mají velký vliv na prostředí.

Předtím, než budou popsány samotné formy nebo druhy cestovního ruchu, je nutné si pojmy definovat. V této oblasti rozhodně nejsou autoři jednotní – někteří autoři totiž tyto dva pojmy velice často zaměňují. Například Pásková, Zelenka (2002, s. 70) uvádí, že druhem cestovního ruchu je „*typ cestovního ruchu, pro jehož určení je klíčovým kriteriem „jevový průběh cestovního ruchu a způsob jeho realizace v závislosti*

na geografických, ekonomických, společenských a jiných podmínkách, jakož i jeho účinky“. Toto obecné kritérium se dále dělí podle objektivních faktorů (prostorové, časové, sociální a demografické, vlivů cestovního ruchu)...“. Dle Touška, Kunce, Vystoupila et al. (2008) se při vymezení druhu cestovního ruchu vždy zdůrazňuje určité hledisko, tedy například motiv účasti, délka pobytu, organizace, způsob dopravy atp. Štěpánek, Kopačka, Šíp (2001) mezi hlediska zařazuje kromě délky trvání ještě valutový podíl cestovního ruchu na obchodní bilanci, výběr účastníků nebo i pohyb účastníků přes státní hranice. V případě Heskové et al. (2006), která se typologií cestovního ruchu zabývá velmi podrobně, je vymezení pojmů formy a druhu cestovního ruchu zcela opačné. Autorka popisuje, že základem pro posuzování cestovního ruchu v rámci druhů je především motivace účastníků neboli účel, pro nějž cestují a pobývají na cizím místě. Naopak o formách cestovního ruchu se mluví, posuzují-li se různé příčiny, jež cestovní ruch ovlivňují a důsledky, které přináší (Hesková et al., 2006). Důvodem, proč autorka ve své publikaci oba pojmy zaměnila, je čerpání z publikací slovenských autorů, kteří mají typologii takto nastavenou. Formou cestovního ruchu je dle Páskové, Zelenky (2002, s. 93) „*typ cestovního ruchu, pro jehož určení je klíčovým kritériem motivace návštěvníka. Základními motivacemi CR jsou odpočinek, poznávání prostředí a kontakty s lidmi,...*“. Tato definice koresponduje i s jinými autory. Mariot (1983) chápe jako rozhodující kritérium pro členění forem cestovního ruchu převládající aktivitu účastníků cestovního ruchu. S tím souhlasí také Vystoupil, Wokoun (1987), kde se pod formou cestovního ruchu rozumí způsob jeho projevu zaměřený na uspokojení konkrétní potřeby účastníka. Dle Holečka, Mariota, Střidy (2001) rozlišují formy různé kvalitativní charakteristiky cestovního ruchu a jejich dělení tak umožňuje sledovat vývoj, strukturu a intenzitu jednotlivých druhů cestovního ruchu. Podle srovnání s ostatními autory tito autoři ve své publikaci pravděpodobně zaměnili termíny forma a druh cestovního ruchu. Je samozřejmé, že vymezení definic forem a druhů cestovního ruchu se v určitých oblastech překrývají, protože pojmy spolu úzce souvisí a navzájem se ovlivňují (Vystoupil, Šauer, Holešinská, 2009)

Jednotlivým druhům cestovního ruchu, jejichž dělení je poměrně složité, se podrobněji věnují Vystoupil, Šauer, Holešinská (2009), Toušek, Kunc, Vystoupil et al. (2008), Štěpánek, Kopačka, Šíp (2001). Ti je rozdělují podle několika kritérií – např. podle místa realizace (domácí a zahraniční, aktivní a pasivní), způsobu účasti a forem úhrady nákladů (volný a vázaný), způsobu a organizace zabezpečení služeb

(neorganizovaný a organizovaný; často vyčleňovaný *cestovní ruch mimo veřejné formy* – chaty, chalupy, ubytování u příbuzných apod.), velikosti skupiny (skupinový a individuální), délky účasti (krátkodobý a dlouhodobý), časového rytmu (každodenní, víkendový, týdenní a dlouhodobější) nebo rozložení během roku (sezónní, celoroční). Dle Heskové et al. (2006), tedy bude-li bráno v úvahu záměna termínu forma a druh, se cestovní ruch dle jeho druhů může dále členit například z hlediska dynamiky na pobytový (statický) a putovní (dynamický). Dalším členěním je také podle použitého dopravního prostředku, podle převažujícího místa pobytu (městský, příměstský, venkovský, přímořský, horský, agroturistika), podle věku účastníků nebo i podle vlivu na životní prostředí (měkký a tvrdý) a podle využívání přírodních a antropogenních zdrojů (masově konzumní, alternativní neboli udržitelný). Je zcela samozřejmé, že možností, jak členit druhy cestovního ruchu, je nespočet.

Dělení forem cestovního ruchu, jež se s druhy v určitých oblastech částečně překrývají, rozhodně není jednoduché. Existuje zde ale jedna společná věc a tou je motivace návštěvníků. Podle Touška, Kunce, Vystoupila et al. (2008) nebo Vystoupila, Šauera, Holešinské (2009) patří mezi základní formy městský cestovní ruch (kulturně-poznávací), letní rekreace a turistika u vody, zimní sporty a rekreace, lázeňský cestovní ruch a konečně kongresový a veletržní cestovní ruch. Z velkého množství dalších forem se dá jmenovat například vinařský cestovní ruch, cykloturistika, agroturistika, lovecký cestovní ruch, mototuristika, incentivní (motivační) cestovní ruch nebo průmyslový cestovní ruch atd.

Další zajímavou formou širšího charakteru je venkovský cestovní ruch, jež je dle Páskové, Zelenky (2002, s. 309) „*souborné označení pro druh cestovního ruchu s vícedenním pobytem a s rekreačními aktivitami na venkově (procházky a pěší turistika, projížďky na kole nebo na koni, pozorování a péče o domácí zvířata, konzumace podomácku vyrobených potravin, atd.) s ubytováním v soukromí nebo menších hromadných ubytovacích zařízeních. Jeho rozvoj souvisí s rozvojem venkova, budováním pěších tras a cyklotras, farem s alternativním zemědělstvím, budováním místních muzeí, skanzenů, rozvíjením tradičních řemesel, budováním a obnovou ubytovacích a stravovacích zařízení, atd.*“ Již z této definice vyplývá (Vystoupil, Šauer, Holešinská, 2009), že by se do jeho široké škály dal zařadit agroturismus neboli farmářský turismus, ekoturismus, kombinace již zmíněných – tedy ekoagroturismus, pěší turistika, hippoturistika, vinařský cestovní ruch, dobrodružný anebo adrenalinový

cestovní ruch a další cestovní ruch s venkovským prostředím související – dokonce i kulturní a poznávací ve vztahu k prostředí venkova. Tato forma byla známa již v 19. století, kdy lidé měli potřebu utéct z rychle se rozvíjejících průmyslových měst a aglomerací plných hluku, špíny, stresu atp. Jednalo se především o jízdy na koni či lov zvěře (Hall, Page, 2002). Dovolit si uprchnout na určitý čas z každodenního shonu mohla jen vrstva bohatších obyvatel. Ovšem největšího rozvoje dosáhla forma venkovského cestovního ruchu až počátkem následujícího 20. století a to v souvislosti s rozvojem druhého bydlení. Další léta se vyznačovala rozmachem v důsledku omezení pracovní doby, růstu reálných příjmů obyvatel a zlepšující se dopravní infrastruktury. Zajímavostí je tzv. zelený cestovní ruch (Williams, Shaw, 1998), který se vyvíjí v posledních letech jako alternativní forma cestovního ruchu úzce spojená s cestovním ruchem venkovským.

Známostou formou se stal lázeňský cestovní ruch a s tím úzce svázaný wellness. Opět je vhodné se zaměřit na definici – podle Výkladového slovníku cestovního ruchu (Pásková, Zelenka, 2002, s. 158) se dají lázně chápat jako *„komplex ubytovacích, stravovacích, rehabilitačních, sportovních a léčebných zařízení, využívajících pro dosažení léčebného účinku na klienty přírodních a léčivých zdrojů (minerální a termální prameny, peloidy, humidity (slatiny, rašeliniště) a bahna (prostá, sírná), vřidelní plyny, klimatické podmínky, moře, vysoká nadmořská výška, jeskyně) a léčebných procedur. Podle přírodních zdrojů je časté dělení lázní na termální, klimatické a bahenní.“* Lázeňským cestovním ruchem se pak rozumí forma cestovního ruchu charakteristická pobytem v těchto lázních. Nynějšími trendy jsou dle Vystoupila, Šauera, Holešinské (2009) pobyty kondiční, preventivně-zdravotní a wellness. Největší rozkvět zažilo lázeňství přelomem 19. a 20. století. Tehdy se lázeňská střediska považovala za skutečná společenská a kulturní centra, odkud byly známy některé významné osobnosti. Wellness by se dal vysvětlit jako kombinace relaxačních a léčebných metod. Velmi úzce spojená forma cestovního ruchu s tím lázeňským je léčebný cestovní ruch, ovšem obě formy se překrývají jen částečně. Dle Vystoupila, Šauera, Holešinské (2009) se jedná o formu, kde *„účastníci jsou motivováni zlepšováním zdravotního stavu, tělesné i psychické kondice. Jedná se tedy o pobyty spojené s podstupováním léčebných kúr, procedur a terapií, rekonvalescentní pobyty, apod. Nekryje se plně s lázeňským cestovním ruchem, neboť nemusí být provozován vždy v lázních a naopak pobyt v lázeňském středisku nemusí být vždy spjatý výlučně s léčením.“*

Zimní rekreaci a cestovní ruch není třeba rozebírat nijak podrobně, protože již z názvu vyplývá, že se jedná o sezónní typ rekreace a mezi nejoblíbenější sporty patří lyžování (sjezdové a běžecké) a bruslení. Protipól k zimní rekreaci tvoří letní rekreace a pobyt u vody či vodní turistika. Ta je vázaná především na vodní toky, vnitrozemské vodní plochy a moře. Tato forma je zároveň úzce svázána s touto prací, protože práce se na vodní plochu a rekreaci na jejích březích zaměřuje.

Na formy cestovního ruchu se také velmi detailně zaměřují Vystoupil, Wokoun (1987) nebo Vystoupil, Šauer (2011), kteří jej člení do skupin podle určitých společných kritérií. První takovou skupinou je skupina forem oddychového cestovního ruchu. Společným znakem pro formy začleněné v této skupině jsou především převažující rekreační aktivity související s psychickou a fyzickou regenerací člověka (vlastní rekreace – pobyt u vody, rekreační hry a sport, chalupaření a chataření; sportovně-turistický cestovní ruch – vodní turistika, horská turistika, mototuristika, cykloturistika, táboření, poznávání přírody apod.; lázeňsko-léčebný cestovní ruch; kulturně-poznávací cestovní ruch). Druhou skupinu zahrnuje zaměstnanecký cestovní ruch a do té by se dal začlenit cestovní ruch veletržní a kongresový nebo obchodní (Hesková et al., 2006; Vystoupil, Šauer, 2011). Speciální druh je tzv. stimulační (incentivní) cestovní ruch, jehož účelem je poskytnutí odměny zaměstnanci za vykonanou práci nebo posílení vzájemných vztahů formou nějakého zájezdu (Holeček, Mariot, Střída, 2001). Poslední skupinou jsou formy cestovního ruchu nezařaditelné do předchozích dvou skupin – např. myslivectví a rybolov, návštěvy sportovních a motoristických soutěží a závodů apod. (Vystoupil, Šauer, 2011).

Je tedy zřejmé, že při dělení forem cestovního ruchu se autoři publikací rozdělují na dva základní tábory a dívají se na formy cestovního ruchu různými způsoby. To je způsobené především jejich velikou rozmanitostí. Dalšími autory zaměřujícími se na formy cestovního ruchu vedle již citovaných jsou Štěpánek, Kopačka, Šíp (2001) – ti se ovšem tomuto tématu nevěnují tolik detailně.

Kromě typologického rozdělení cestovního ruchu do jednotlivých forem a druhů je nezbytné vymezit si některé pojmy, které se v této práci dále užívají. Z pohledu člověka, který se účastní cestovního ruchu a rekreace, je znám například pojem *cestující*, což je v podstatě osoba cestující z určitého místa na místo jiné. Na takovou osobu se dá dívat jak na osobu vztahující se k cestovnímu ruchu, tak člověka jedoucího do zaměstnání nějakým dopravním prostředkem. Osoba, jež se vyskytuje na jiném

místě, než je místo jejího pobytu, a její motivací není výdělečná činnost, se nazývá *účastník cestovního ruchu*. Ovšem přechodný pobyt tohoto účastníka, aby se za účastníka stále dal považovat, nesmí trvat déle než jeden rok. Stěžejní z hlediska statistiky cestovního ruchu je správně rozeznávat pojmy *návštěvník* a *turista*. Turista se zdrží na navštíveném místě minimálně 24 hodin a jeho klíčovým rozeznávacím znakem zejména pro mezinárodní statistiky je tedy přenocování, návštěvník se na určitém místě zdrží na kratší dobu. Dalším významným pojmem navazujícím na již zmíněné je *destinace* nebo *destinace cestovního ruchu*. V podstatě se jedná o místo navštívené účastníkem cestovního ruchu. Je to široký pojem vztahující se k zemím, městům a dalším oblastem. Jako *destinace cestovního ruchu* se v užším pojetí rozumí cílová oblast typická nabídkou atraktivit cestovního ruchu a služeb s tím spojených. (Pásková, Zelenka, 2002; Vystoupil, Šauer, Holešinská, 2007; Vágner, Fialová, 2010)

2.2.3 Potenciál a předpoklady rozvoje cestovního ruchu a rekreace

Stejně jako výše rozebíraná témata je i téma potenciálu a předpokladů rozvoje cestovního ruchu a rekreace velmi obsáhlé a složité. Mnoho autorů se jej snažilo systematicky rozčlenit a jedním z prvních byl H. Poser (1939) – ten popsal tři základní skupiny činitelů, které cestovní ruch ovlivňují, a to činitele základní (přírodní, demografické), podporující (komunikační dostupnost oblasti) a brzdící (hospodářská krize, nepříznivé klima apod.). Dalším známým autorem byl K. Stránský (1973), jenž ve svém díle rozlišil činitele rozhodující pro vznik cestovního ruchu (demografické a sociologické) a realizační předpoklady cestovního ruchu, mezi něž patří předpoklady komunikační a pak materiálně-technická základna. Možností, jak rozlišovat činitele, je celá řada a obecně by se do těchto činitelů dala zahrnout poloha místa návštěvy, dále podnebí, reliéf, fauna a flóra, vodstvo, kulturně-historické pamětihodnosti a v neposlední řadě také různé charakteristiky z oblasti demografie geografie sídel, situace v hospodářství, stav komunikací a materiálně-technická základna cestovního ruchu a rekreace. Dle Vystoupila, Šauera (2011) se rozeznávají tři kategorie zahrnující jednotlivé činitele. První je skupina přírodních předpokladů, dále skupina kulturně-historických předpokladů a konečně skupina společenských předpokladů. Ovšem vývoj šel dál a ani toto dělení nezůstalo stejné. V současnosti je nejznámější dělení

předpokladů cestovního ruchu a rekreace na lokalizační, kde jsou zahrnuty předpoklady přírodní a kulturní, dále selektivní a na závěr realizační (Hrala, 1997).

Lokalizační předpoklady

Lokalizační předpoklady a faktory ovlivňující cestovní ruch jsou takové, které zahrnují složky krajiny přírodní a kulturní či kulturně-historické. (Vystoupil, Šauer, Holešinská, 2009)

Přírodními složkami se podle Vystoupila, Šauera, Holešinské (2009) rozumí reliéf daného území, klimatické poměry, vodstvo, fauna a flóra. Tyto přírodní podmínky nejvíce rozhodují o většině aktivit cestovního ruchu a rekreace, především pak jeho pobytových forem. Základním strukturním prvkem zmíněných přírodních zdrojů je reliéf, protože právě tvary reliéfu umožňují různorodé funkční využití pro rekreaci a zároveň podmiňují stav a umístění ostatních přírodních rekreačních složek (říční síť, vegetační kryt, hospodářské využití území, rozmístění obcí atd.). Klimatické podmínky jsou pro cestovní ruch a rekreaci rovněž velmi důležité. Vliv podnebí je zásadní a to jak z hlediska působení horizontální a vertikální zonálnosti, tak působení na konkrétním území. Nejintenzivnější rekreační využití z hlediska působení horizontální zonálnosti má subtropický a vertikální mírný podnebný pás, kde jsou předpoklady pro rozvinutější turistiku a zimní sporty (Toušek, Kunc, Vystoupil et al., 2008; Vystoupil, Šauer, Holešinská, 2009). Vůbec nejvýznamnějším prvkem přírody je vodstvo, tedy jezera, řeky, moře apod. Jak popisují Toušek, Kunc, Vystoupil et al. (2008), například v Česku je až třetina rekreační ubytovací základny soustředěna právě kolem vodních ploch a toků. Jinak jsou na tom samozřejmě přímořské státy (Chorvatsko 75 %, Francie cca 55 % atd.). Moře mají velký význam z pohledu dlouhodobější rekreace, naopak v krátkodobé rekreaci dominují řeky a vnitrozemské vodní plochy. U vodních nádrží se podle EBMUD (2017) nabízí celá řada aktivit z hlediska cestovního ruchu a rekreace – rybaření, možnost pikniku, procházek, cyklistika aj. Na vodstvo a zejména na minerální prameny navazuje lázeňství, které se dá začlenit spíše do dlouhodobější rekreace.

Nezastupitelnou roli má také flóra a fauna, tedy rostlinstvo a živočišstvo. Rostlinstvo ve své podstatě dotváří charakter krajiny a je zcela závislé na přírodních podmínkách dané oblasti. Významné jsou lesy zejména mírného podnebného pásu, jež vytváří zázemí pro

rozvoj turistiky a letní rekreace. Ve velkých městech a jejich zázemí jsou lesy dominantním rekreačním prvkem pro příměstskou denní a víkendovou rekreaci. Včetně estetického hlediska napomáhá rostlinstvo čistšímu životnímu prostředí. Živočišstvo nemá tak velký význam pro rekreaci, ovšem jsou vymezovány lovecké a rybářské revíry, kde jsou po jistou vymezenou dobu povoleny odlovy zvěře či rybolov. (Toušek, Kunc, Vystoupil et al., 2008)

Kulturně-historické předpoklady, druhá složka lokalizačních předpokladů, se od přírodních liší tím, že vznikly lidskou činností. Zatímco v případě přírodních složek se jednalo většinou o areálové nebo liniové rozložení atraktivit, zde je charakteristické rozmístění bodové. Některé atraktivity mohou být v čase relativně neměnné, jiné naopak nestálé (například hudební festival). V důsledku toho je nejčastější členění na kulturně-historické památky, kulturní zařízení a kulturní akce, přičemž bývají někdy zařazována sportovní a zábavná zařízení, akce a podniky. To už ale dochází k prolnutí s realizačními faktory, jejichž součástí právě sportovní zařízení jsou. (Toušek, Kunc, Vystoupil et al., 2008; Vystoupil, Šauer, Holešinská, 2009)

Realizační předpoklady

Bez realizačních předpokladů by dle Vystoupila, Šauera (2011) nebylo možné vlastní uskutečnění cestovního ruchu a rekreace. V podstatě vytváří spojovací článek mezi oblastmi zájmu o cestovní ruch a rekreaci a cílovými místy, respektive oblastmi cestovního ruchu a rekreace – jinými slovy spojnicí mezi poptávkou a nabídkou. Nejčastější je členění na materiálně-technickou základnu a dopravní předpoklady.

Materiálně-technickou základnou se rozumí všechna zařízení podporující a umožňující rozvoj rekreace a cestovního ruchu. Může se do nich řadit například ubytovací zařízení, do nichž spadají nejen ubytovací zařízení volného nebo vázaného cestovního ruchu a rekreace, ale také rekreační objekty v osobním vlastnictví občanů atp. – hotely, botely, motely, chaty a chalupy, autokempy, penziony, dále tábořiště, zotavovny, lázeňská sanatoria nebo i pohyblivá zařízení jako karavany a hausbóty (Vystoupil, Šauer, 2011). Dalším typem zařízení jsou stravovací, sloužící k základnímu a doplňkovému stravování a dále ke společenským a zábavním funkcím atp. Včetně jídelen, restaurací, bufetů, občerstvovacích stánků sem patří například hostince, salaše,

rybárny, výčepy, kavárny, vinárny, cukrárny, ale i automaty, gril bary a mnoho dalších (Vystoupil, Šauer, 2011; Hrala, 1997). Zařízení, která nelze opomíjet, jsou společenská a kulturní. Řazena jsou k nim zařízení kulturní (divadla, kina, koncertní sály), kulturně-osvětová (knihovny, čítárny, přednáškové sály) a společensko-zábavní (kluby, taneční sály, diskotéky apod.) (Vystoupil, Šauer, 2011). Zařízení zabezpečující realizaci služeb přímo ve střediscích cestovního ruchu a rekreace jsou sportovně-rekreační zařízení a patří k nim především přístavy, loděnice, lyžařské vleky, tratě a můstky, hřiště, bazény, tělocvičny a další (Vystoupil, Šauer, 2011; Vystoupil, Šauer, Holešinská, 2009). Dalšími zařízeními těžko zařaditelnými oproti předchozím jsou dle Vystoupila, Šauera (2011) vybraná zařízení maloobchodu a speciálních služeb (půjčovny sportovních či rekreačních potřeb, prodejny potravin), hospodářské a administrativní zařízení, inženýrsko-technická zařízení (čerpací stanice pohonných hmot, čistírny, opravy, informační a dopravní kanceláře, zařízení horské služby).

Neexistuje jen jeden důvod, proč je materiálně-technickou základnu vhodné členit. Tato základna má totiž určitý vztah k hlavním skupinám služeb cestovního ruchu a rekreace a je tak možné zabezpečovat optimální rozvoj jednotlivých zařízení v závislosti na potřebách obyvatelstva. Odlišné potřeby služeb se dají vyjádřit i v rámci druhů a forem cestovního ruchu a rekreace. Z hlediska potřeb se materiálně-technická základna dá členit na zařízení základní a doplňková, kde základní slouží k samotné realizaci forem a druhů cestovního ruchu a rekreace. Doplňková pak tyto služby rozšiřují a optimalizují, zvyšuje se tím i efektivita poskytovaných služeb. (Vystoupil, Wokoun, 1987; Vystoupil, Šauer, 2011)

Druhou skupinou realizačních předpokladů, jak popisují Vystoupil, Wokoun (1987), jsou předpoklady dopravní. Ty podle Hraly (1997) pomocí dopravních sítí a prostředků zajišťují propojení mezi místem trvalého bydliště a místem cestovního ruchu a rekreace. Jedná se o základní službu, jež má za úkol dopravit účastníka na dané místo co nejefektivněji, tj. nejrychleji, nejlevněji, zároveň bezpečně a kvalitně. Vznik a vývoj cestovního ruchu a rekreace na daném místě nebo v dané oblasti je podmíněn dopravní dostupností a rovněž kvalitou dopravních sítí. Oblasti a místa, která se stala natolik atraktivní, že v nich probíhá masový cestovní ruch a rekreace, naopak určují výstavbu dopravních sítí a ty jsou tedy budovány výhradně kvůli potřebám cestovního ruchu a rekreace. Tyto potřeby pak často podnítily vybudování velmi nákladných a náročných objektů, jež se pak samy staly atrakcemi. Doprava se ve vztahu

k cestovnímu ruchu jeví dvojím způsobem – pozitivně, co se týče dostupnosti apod., ovšem jeví se i negativně a to především ve vztahu k životnímu prostředí. Dále se velmi snadnou dosažitelností může místo či oblast stát atraktivní až příliš a dochází tak k předimenzování zájmu a následnému snížení tohoto zájmu. Hrala (1997) dále popisuje přínos a vztah jednotlivých druhů dopravy pro cestovní ruch a rekreaci. Zmiňuje železniční dopravu jako výhodnou spíše na střední až delší vzdálenosti, automobilovou dopravu jako výhodnou na kratší vzdálenosti a zároveň nejvyužívanější, dále vnitrozemskou vodní (spíše výletní, rekreační a okružní), vertikální (zprístupnění horských oblastí), námořní (výlety s vysokým komfortem a zároveň spoje mezi pevninou a ostrovy) a konečně leteckou dopravu nejvhodnější pro velké vzdálenosti.

Selektivní předpoklady

Selektivní předpoklady není tak jednoduché rozdělit a popsat, protože existuje řada přístupů k hodnocení této problematiky. Vystoupil, Šauer, Holešinská (2009) zmiňují dvě významné oblasti výzkumu – „*studium příčin rekreačních potřeb a nároků obyvatelstva a příčin faktorů rozvoje rekreace a cestovního ruchu a jejich územní diferenciac*“ a „*studium socioekonomických podmínek pro rozvoj rekreace a cestovního ruchu*“. Obecně se dají faktory rozlišit na demografické, urbanizační, ekonomické a sociálně-kulturní a sociálně-politické. Podle autorů Štěpánek, Kopačka, Šíp (2001) se selektivní předpoklady rozčleňují v závislosti na životní úrovni, kvalitě životního prostředí a úrovni předpokládané nabídky. Ovšem například Hrala (1997) je dělí do dvou velkých skupin – na objektivní a selektivní faktory.

Objektivní faktory zahrnují politický stav světového i místního významu, ekonomické předpoklady, demografické skutečnosti ve vztahu k procesu moderní urbanizace, kvalitu životního prostředí. Nevhodné pro cestovní ruch jsou například ohniska neklidu, kdy pro případné návštěvníky vzniká při návštěvě daného místa jisté nebezpečí. Lidé se rovněž vyhýbají oblastem, které patří k nejchudším a kde lidé trpí hladem a je zde rozvrácené hospodářství. Sympatická nejsou ani místa s narušeným životním prostředím, zejména po těžbě nerostů. Selekcí, tedy výběr místa mohou ovlivnit i stávky v dopravě, katastrofy (různé povodně, zemětřesení aj.) apod. (Hrala, 1997; Holeček, Mariot, Střída, 2001)

Subjektivními faktory se rozumí takové, kdy se člověk rozhoduje ve výběru dle vlastního uvážení. Jedná se o řadu psychologických pohnutek často ovlivňovanou reklamou a propagací určitých atraktivit. Právě reklama a propagace má vliv na módnost. Výběr závisí i na příslušnosti k sociální a profesní skupině a také na rodinných poměrech. (Hrala, 1997; Holeček, Mariot, Střída, 2001)

2.2.4 Udržitelný rozvoj cestovního ruchu a rekreace, vliv na životní prostředí

Problematika udržitelného rozvoje cestovního ruchu představuje v posledních desetiletích nejvýznamnější paradigma geografie cestovního ruchu. V současnosti se výzkum soustředí na rostoucí význam dlouhodobě udržitelného cestovního ruchu a udržitelný rozvoj regionů. Dále se zabývá dopady na přírodní a sociální prostředí a snaží se dosáhnout optimalizace těchto dopadů pomocí strategického plánování a řízením či organizací cestovního ruchu. (Toušek, Kunc, Vystoupil et al., 2008)

Vlivy cestovního ruchu a rekreace na životní prostředí lze členit mnoha způsoby. Přístupem může být například vliv na jednotlivé složky životního prostředí, působení podle typu destinačního prostředí, časového měřítka (tj. krátkodobě a dlouhodobě), charakteru změny (vratně a nevratně). Cestovní ruch, který není správně řízen, zpravidla poškozují neobnovitelné zdroje a spouští efekt tzv. turistické pasti. Naopak při správném řízení se mohou projevit efekty jako *genius loci* nebo nadprůměrná biodiverzita apod. Nežádoucí účinky cestovního ruchu jsou způsobeny aktivitami na straně nabídky, ale vzhledem k tomu, že návštěvníci svými požadavky vytvářejí určitý tlak na podnikatelský sektor, se jedná o proces tažený poptávkou. (Pásková, 2012)

Z hlediska ekonomických dopadů má cestovní ruch a rekreace vliv v daném území přímý a nepřímý. Za přímý vliv se považuje konkrétní spotřebovaný objem peněz návštěvníkem či turistou v místě cestovního ruchu a rekreace. Nepřímými vlivy se pak rozumí situace, kdy prostředky nejsou bezprostředně zhodnoceny, ale jsou uloženy a spotřebovány jinde. Tyto efekty se nazývají multiplikátory – známý je multiplikátor zaměstnanosti, příjmový, mzdový. Dobře řízený cestovní ruch se projevuje v zahraničně-peněžních vztazích, kde je podpořen oběh zahraniční měny, podporuje vznik příjmů a nových pracovních míst, dále také posiluje rozvoj drobného podnikání a změny v ekonomické struktuře. Ovšem cestovní ruch a rekreace v dané oblasti může

zvyšovat cenu půdy a inflaci, vliv má i na veřejné služby z hlediska údržby komunikací, svozu komunálního odpadu atp. a na investice. (Trnková, Slámová, Wichsová, Pospíšil, 1995)

Za sociální dopady se pak považují vlivy způsobené interakcí mezi hostiteli a návštěvníky či turisty. Jedná se především o hustotu návštěvníků, kdy bývá zvýšená koncentrace lidí v daném místě a čase, často v závislosti na sezóně. Dalším dopadem je migrace, která se nejvíce projevuje v méně rozvinutých oblastech, nebo změny ve spotřebitelském chování. Důležitý je i smysl vlastní identity, kdy určitá skupina turistů požaduje určité služby a v závislosti na těchto požadavcích se vytrácí unikátní charakter kultury dané společnosti. Následně tak vzniká otázka, proč cestovat, když jsou všude stejné nebo podobné zvyklosti. V neposlední řadě je vhodné zmínit morálku, která se rozvojem cestovního ruchu projevuje zvýšením kriminality, prostituce a hazardu v oblasti. (Trnková, Slámová, Wichsová, Pospíšil, 1995)

Cestovní ruch zavádí vztahy mezi společnostmi s různou kulturou a to má za následek rychlejší vývoj kultury a její přizpůsobování – mluví se o kulturních dopadech. Nejčastěji se přizpůsobuje kultura s výrazně nižší technologickou úrovní té vyspělejší. Následkem může být změna životního stylu místní komunity a snížení atraktivity dané destinace. Většinou návštěvník jezdí do určitého regionu také kvůli místním zvykům a tradicím, ovšem ztrátou autenticity ztrácí destinace zájem návštěvníka, protože právě původnost místní kultury, architektury, životního stylu apod. je návštěvníkem ceněna nejvíce. Problémem je rovněž vztah mezi návštěvníkem a rezidentem, kdy se může projevit negativní vztah rezidenta vůči návštěvníkovi – toto téma by se dalo zařadit i k sociálním dopadům. Míru tohoto vztahu vyjadřuje tzv. iritační index a má čtyři stupně – euforie, apatie, znechucení, antagonismus. (Trnková, Slámová, Wichsová, Pospíšil, 1995; Pásková, 2012)

Jedná-li se o dopady na přírodní prostředí, jsou tyto vlivy cestovního ruchu a rekreace na rozdíl od socio-kulturních dopadů analyzovány dlouhodoběji a systematictěji. Cestovní ruch je přímým i nepřímým přispěvatelem k poškozování složek životního prostředí. Jedním z těch významnějších dopadů jsou emise způsobené přímo dopravou, lyžováním v noci nebo obecně provozováním zařízení cestovního ruchu, nepřímo pak spotřebou elektrické energie, stavebního a konstrukčního materiálu atd. při výstavbě a provozu zařízení cestovního ruchu a dopravních prostředků. Uvolňování emisí do atmosféry má nežádoucí globální problémy (např. oteplování).

Kombinací s určitými klimatickými podmínkami vznikají smogové situace. Dalším problémem se stává znečišťování povrchových a podpovrchových vod nebo i půdy. Vliv na přírodní prostředí má dokonce i hlučnost – minimální zvýšení hladiny zvuku výrazně ovlivňuje reprodukční chování živočichů v oblasti. Nežádoucí vliv člověka a cestovního ruchu na přírodu se projevuje také zrychlením přirozených erozí a jejich zintenzivněním. Známý jsou eroze pláží a podzemní eroze (jeskyně atp.). Aktivitou návštěvníků dochází k obrušování povrchu památek, rozšiřování a prohubování cest. Známých typů erozí je nespočet. Významným dopadem je šíření alochtonních druhů, které je návštěvníky a provozovateli zařízení způsobováno většinou nevědomky. Jedná se o šíření semen rostlin, mikroorganismů, drobných živočichů do ekosystémů, jež k těmto novým druhům nejsou přizpůsobeny. Na závěr lze zmínit tzv. „hon za suvenýry“, kdy návštěvník poškozuje přírodní hodnoty formou vrypů a nápisů na přírodní útvary nebo sběrem vzácných živočišných a rostlinných druhů, nerostů, hornin a zkamenělin. (Pásková, 2012)

2.2.5 Prostorová organizace cestovního ruchu a rekreace

První práce zaměřené na klasifikaci, typologizaci a rajonizaci oblastí a středisek cestovního ruchu se objevují koncem 50. let. Z územního hlediska se nejčastěji rozlišuje mezinárodní, národní a regionální úroveň organizační struktury cestovního ruchu. (Vystoupil, Šauer, Holešinská, 2007; Toušek, Kunc, Vystoupil et al., 2008)

Na mezinárodní úrovni jsou nejčastějším typem organizací zaměřujících se na tuto problematiku organizace mezivládní – například *Společenství národů* (OSN), v jehož rámci funguje *Mezinárodní organizace cestovního ruchu* (UNWTO). Ta se snaží přispět k rozvoji mezinárodního cestovního ruchu a následně pak k hospodářskému rozvoji členských zemí. Další známou organizací je *Světová rada cestování a cestovního ruchu* (WTTC). Celosvětově reprezentuje soukromý sektor v oblasti průmyslu cestovního ruchu a zaměřuje se především na tvorbu satelitního účtu cestovního ruchu. Co se týče národní úrovně, sehrává důležitou roli *národní správa cestovního ruchu* (NTA). Zamezuje fragmentaci politiky a reálných kroků souvisejících s cestovním ruchem a zabezpečuje základní předpoklady jeho rozvoje, vzdělávání a školení, ochranu spotřebitele a konečně národní přírodní i kulturní dědictví. Vedle

NTA, ministerstva a dalších exekutivních orgánů patří pole působnosti i *národním centrálnám cestovního ruchu*, jejichž úkolem je marketing, propagace a monitoring směřovaný většinou za hranice státu. Při vymezení regionů na mezinárodní a národní úrovni není možné se vyhnout zevšeobecnování, kdy jsou některé faktory zcela vynechány a jiné vystupují do popředí. Dají se definovat tři základní přístupy k rajonizaci na této úrovni. Prvním z nich je geografický princip, kdy se v území rozeznávají významné geografické či geomorfologické celky (horské oblasti, moře, velkoměsta aj.). Druhým je územně-plánovací princip zaměřující se na rozdílnosti ve funkčním využití území a prostorovém rozložení, respektive významu cestovního ruchu a jeho aktivit. Posledním přístupem je marketingový. Ten vychází z potřeby účelné propagace turistické nabídky na národní úrovni a rovněž z požadavku přípravy konkurenceschopných turistických produktů místními a regionálními aktéry. (Vystoupil, Šauer, Holešinská, 2007; Vystoupil, Šauer, Holešinská, 2009)

Na regionální úrovni je organizační struktura cestovního ruchu spojena s destinačními organizacemi a spíše s procesem plánování rozvoje cestovního ruchu založeného na spolupráci jednotlivých partnerů a koordinaci aktivit naplňujících udržitelnost rozvoje cestovního ruchu a rekreace v destinaci. (Vystoupil, Šauer, Holešinská, 2007)

Při vymezení funkční typologie míst a středisek cestovního ruchu se nevychází jen z rekreačních aktivit možných ve středisku realizovat, ale především z funkcí pro místa typických. Je nutné si specifikovat rozdíl mezi regionem čili oblastí a střediskem neboli centrem cestovního ruchu a rekreace. Regionem se rozumí homogenní území z hlediska struktury potenciálu krajiny pro cestovní ruch a k jejich vymezení se využívají tři přístupy. Prvním z nich jsou oblasti cestovního ruchu respektující hranice administrativních celků (obce apod.), druhým jsou oblasti vytvořené jako specifické regiony nepokrývající celé území státu a posledním oblastí pokrývající celé území státu, ale nekorespondujícími s aktuálním administrativním členěním (Plzeňsko a Český les, Šumava, Český ráj, Střední Čechy, Západočeské lázně atd.). Střediskem se pak rozumí sídelní útvar nebo soubor objektů a zařízení umožňující v dané oblasti dočasné ubytování, stravování a aktivní rekreaci. V Česku se lze setkat s celkem devíti základními funkčními typy středisek cestovního ruchu a rekreace. Řadíme k nim střediska letní rekreace u vody, horská střediska letní a zimní rekreace, historická města a střediska mezinárodního a národního významu, historická města

neregionálního významu, ostatní města, přírodní atraktivita, lázeňská střediska, ostatní turistická střediska a konečně nejvýznamnější střediska druhého bydlení. (Pásková, Zelenka, 2002; Vystoupil, Šauer, Holešinská, 2007; Vystoupil, Kunc, Šauer, Holešinská, 2007; Vystoupil, Šauer, Holešinská, 2009)

Z hlediska zaměření této práce na Vodní nádrž Slapy by se tato nádrž a její okolí dala zařadit do turistického regionu Střední Čechy a z dalšího hlediska do oblasti venkovské krajiny s příznivými předpoklady pro cestovní ruch mezi vodní plochy nadregionálního významu. Jedná se o středisko letní rekreace u vody a zároveň se na březích vodní nádrže nachází významná střediska druhého bydlení. (Vystoupil, Šauer, Holešinská, 2009)

2.3 PROBLEMATIKA VODNÍCH NÁDRŽÍ, JEJICH VYUŽITÍ

Tato kapitola, jak již její název napovídá, se zabývá vodními nádržemi jako takovými, především jejich charakteristikou, rozdělením podle účelu, typu apod. S tím je úzce spojena terminologie vysvětlující různé pojmy, jež se k vodním nádržím vztahují. Dále je zde také nastíněn historický vývoj vodních nádrží a přehrad a v neposlední řadě důsledky výstavby těchto vodních děl.

2.3.1 Definice a klasifikace vodních nádrží

Existuje celá řada definic slovního spojení „*vodní nádrž*“. Například dle Kratochvíla (1961) se jedná o „*umělý prostor, vytvořený přehradní stavbou, v němž na rozdíl od přirozených jezer se shromažďuje velké množství vody pro různé vodohospodářské potřeby.*“ Prostor nádrže je pak vymezen údolím řeky a nejvyšší vodní hladinou vzniklou vzdušným původní hladiny v řece. Jiná definice (Broža et al., 2005) nám říká, že nádrž je prostor, ve kterém je možné nadržet vodu pro její pozdější využití či zachytit přívalovou vodu při povodni. Z těchto definic je jednoznačně vidět, že slovní spojení „*vodní nádrž*“ není jednotně definováno, dokonce se definice nenachází ani ve vodním zákoně. Ovšem dle ČSN 75 0124 *Terminologie vodních nádrží a zdrží* je vodní nádrž chápána jako vodní útvar vzniklý akumulací vody v přírodní prohlubni (sníženině

zemského povrchu) či uměle vytvořeném prostoru, jenž musí být vypustitelný. Vodní nádrže by se daly rozdělit na umělé a přirozené.

Přirozenými vodními nádržemi se rozumí jezera, ale ani s jezery to není zcela jednoznačné. Řadí se mezi ně jezera vzniklá přirozenou cestou – například v kráteru vyhaslé sopky, oddělením od moře pískem, po ústupu ledovce, po sesuvu půdy a zahrazením nějakého vodního toku. V Česku jsou nejznámější jezera ledovcového původu (především na Šumavě – Černé, Čertovo, Prášilské, Plešné a Laka), dále krasová (například v Hranické a Macošské propasti), rašelinná (spíše zarůstající), říční a také sesuvová (Skryjské a Odlezelské, známé i pod názvem Mladotické či Potvorovské). Ovšem mezi přirozené vodní nádrže, tedy jezera, se řadí také vodní plochy vzniklé činností člověka (Janský, Šobr et al., 2003), tedy zatopené pískovny a lomy (například Hromnické jezírko nedaleko Třemošné u Plzně), odstavená říční ramena. Aby mezi tato antropogenní jezera nebyly řazeny i rybníky a přehradní nádrže spadající do kategorie umělých vodních nádrží, je nutné si je definovat jako vodní akumulace, které nelze vypustit (Janský, Šobr et al., 2003). Tím je splněna podmínka ČSN 75 0124 *Terminologie vodních nádrží a zdrží*, že umělá vodní nádrž musí být vypustitelná, jak již bylo napsáno výše.

Mezi umělé vodní nádrže patří tedy rybníky a přehradní nádrže. Rybníky opět nejsou definovány ve vodním zákoně. Pomůže nám oceňovací vyhláška č. 540/2002 Sb. Odst. d, která popisuje rybník jako „*vodní nádrž se zemní hrází, přirozeným nebo zahloubeným dnem a s hloubkou vody u výpustního zařízení při normální hladině ve vegetačním období 0,5 m a výše.*“ Zároveň by měly být splněny podmínky ČSN 75 2410 *Malé vodní nádrže*, kdy objem nádrže po hladinu ovladatelného prostoru nepřesahuje 2 000 000 m³ a maximální hloubka vodního sloupce 9 m. Mnohem jednodušší a praktičtější definice je dle Pokorného (2009). Podle něj je rybník zcela vypustitelná uměle vybudovaná vodní nádrž sloužící k chovu ryb. Rybníky, respektive rybniční nádrže, včetně dalších účelových nádrží (koupaliště, požární nádrže atd.) se dle Kříže (1996) od přehradních, respektive údolních, nádrží odlišují tím, že mohou být umístěny i mimo vodní tok, obvykle je tvoří nízká zemní hráz a je zajištěn jen nulový přítok vody k její pomalé výměně a doplnění ztrát výparem a průsakem. Jejich charakter je tedy spíše horizontální oproti přehradním neboli údolním nádržím s vertikálním charakterem. Rybníkářství v Česku má již staletou tradici. Mezi nejznámější patří

Třeboňská rybníční soustava s největším rybníkem – Rožmberk (Kříž, 1996). Známe je také Máchovo jezero, jež jezerem není, ale má slovo „*jezero*“ ve svém názvu.

Přehradní neboli údolní nádrže jsou vodní plochy bezprostředně navazující na údolí vodních toků, přehrazené hrází. S touto definicí se ztotožňuje mnoho autorů, například Janský, Šobr et al. (2003), Kratochvíl (1961) nebo Kříž (1996). S pojmem přehradní nádrž velmi úzce souvisí pojem přehrada. Ovšem přehrada se nesmí s přehradní nádrží zaměňovat, jelikož se jedná o pojmy s různými významy. Přehrada není totiž vodní plocha, ale samotná vodní stavba přehrazující vodní tok. Jejím účelem je vždy vytvoření přehradní nádrže (Kříž, 1996) a, jak již bylo napsáno výše, slouží především k ochraně před povodněmi, tvorbě elektrické energie a zavlažování (Brown, Jackson, 2012), ale i rekreaci. Přehradní nádrže zadržují velký objem vody a z tohoto důvodu je možné s vodou velmi dobře hospodařit. Dle Kříže (1996) slouží v době nadbytku vody ve vodním toku k zachycování průtoku a v době nedostatku k nadlepšování průtoku. V Česku jsou nejznámějšími přehradními nádržemi například Lipno I – plošně největší, Orlik – největší objem vody, Dalešice – nejvyšší přehrada (Janský, Šobr et al., 2003). Tato diplomová práce se v následujících kapitolách věnuje právě těmto typům vodních nádrží – tedy přehradním nádržím.

Dalším neméně známým a používaným pojmem je „*vodní dílo*“. Jak uvádí Broža et al. (2005), zahrnuje vodní dílo celou nádrž, přehradu, přeliv, výpust a další objekty. Obecně jde, alespoň podle vodního zákona, o pojem daleko širší. Tím se dostáváme k dalším stavbám vzdouvajícím vodu. Jednou z těchto staveb je hráz, která v sobě může zahrnovat jak přehradu, tak i například ochranné hráze, hráze průplavů, kanálů apod. Oproti tomu jez je stavba, jež je vedena napříč vodním tokem, pouze vzdouvající hladinu a vytvářející určitý objem vody, se kterým se ale už nehospodaří. Nemění se tak přirozený průtok ve vodním toku. Hlavními důvody k vytvoření jezu je vytvoření spádu pro energetické využití daného toku nebo zajištění hloubky pro plavbu. (Broža et al., 2005)

Vodními nádržemi, hrázemi a přehradami se rovněž zabývá Briney (2017), která popisuje základní využití těchto ploch. Podle autorky je přehrada jakákoliv překážka, jež zadržuje vodu a užívá se primárně k úspoře, řízení či zabránění toku přebytečné vody do určitých oblastí.

2.3.2 Rozdělení vodních nádrží

Vodní nádrže by se daly rozdělit pomocí několika charakteristických hledisek. Tomuto tématu se přehledně věnuje publikace od Havlíka (2007), kde jsou nádrže děleny podle vzniku, umístění, účelu a cyklu hospodaření. Ovšem autor problematiku nepopisuje příliš podrobně a slouží spíše jako osnova. Dalším autorem věnující se především účelu nádrží, respektive jejich funkcím, je Broža et al. (2005). Nesmí být opomenuta ani starší publikace od Kratochvíla (1961) popisující problematiku vodních nádrží podrobněji. Následující podkapitoly tedy vycházejí především z těchto zmíněných zdrojů. Ze zahraničních zdrojů popisujících nádrží z hlediska účelu lze jmenovat portál Encyclopædia Britannica (2017).

Podle vzniku

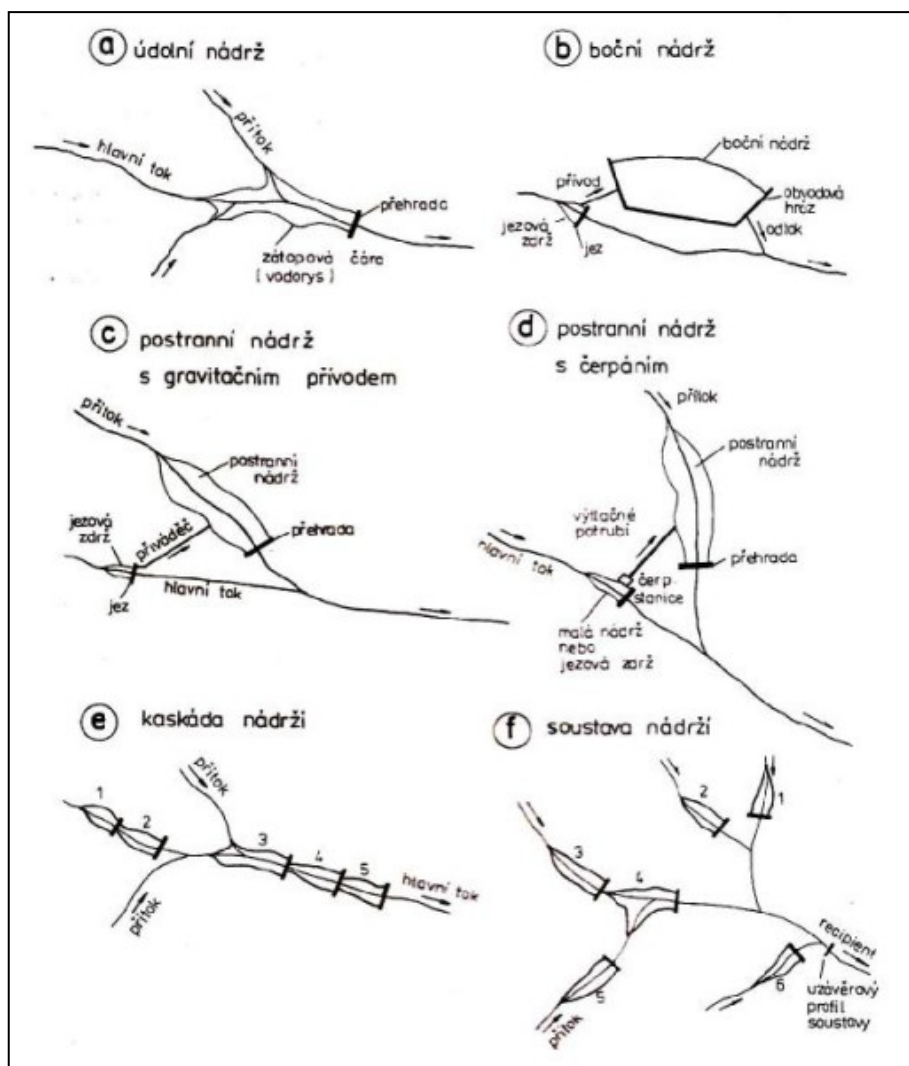
Dělení vodních nádrží podle jejich vzniku, tedy původu bylo již velmi podrobně popsáno v kapitole 2.3.1 *Definice a klasifikace vodních nádrží*. Obecně by se ale dalo říci, že se nádrže dělí na přírodní vzniklé přirozenými pochody a na umělé vzniklé cíleně zásahem člověka do přirozených přírodních podmínek, u kterých je důležitou součástí vzdouvací stavba.

Podle umístění

Vodní nádrže se vůči vodnímu toku umísťují různými způsoby – záleží především na okolním terénu a také na účelu. Rozlišují se dva základní typy a to nádrže protékané vodním tokem a nádrže neprotékané. Jak je zřejmé z obrázku č. 2, jsou znázorněny i soustavy nádrží nebo kaskády nádrží. Nejznámější kaskádou nádrží v Česku je Vltavská kaskáda, kam by se dala zařadit i sledovaná Vodní nádrž Slapy.

Obrázek č. 3: Základní dělení nádrží podle umístění

Zdroj: Havlík (2007)

Podle účelu

Mezi hlavní funkce vodních nádrží patří zásobní a ochranná, někdy nazývána také retenční. Zásobní funkce má za úkol zajistit odtoky a odběry vody podle aktuální potřeby a celkově zlepšit průtoky v tocích. V nedostatkových obdobích se totiž stává, že přirozené přítoky nestačí pokrýt požadavky a tak dojde k poklesu hladiny nádrže, aby se zvýšil minimální vodní stav ve vodním toku. Příčinou je pak odhalování svahů atd. Naopak v obdobích s dostatkem vody je hladina nádrže v ustálené poloze, což je častější případ, ovšem na rozdíl od stavu v poloprázdných vodních nádržích je tento stav vnímán veřejností velmi pozitivně.

Ochranná funkce slouží především ke snížení povodňových průtoků. Zajišťuje ji nejvýše umístěný prostor v nádrži, jež zůstává prázdný – a to z důvodu zachycení části objemu povodně, kdy se tento prostor částečně nebo zcela naplní. Nádrž tak přispěje ke zmírnění škod způsobených povodní na vodním toku a jeho okolí pod přehradou. Je velmi důležité, aby byl prostor opět v co nejbližším časovém horizontu uvolněn a připraven na případnou další povodňovou vlnu. Ačkoliv nádrž dokáže povodeň zmírnit či zcela zastavit, nejedná se o stav, který by byl pro samotnou nádrž příznivý. Území, jež byla celou dobu nad hladinou, se najednou zatopí a poté hladina rychle klesá. Na březích a i na hladině v samotné nádrži mohou po povodni zůstat naplaveniny ve formě různých stromů, keřů a dalšího materiálu. Je nutné tyto předměty odstranit a uvést nádrž do původního stavu.

K dalším neméně významným funkcím vodních nádrží je zařazeno například využití pro energetické účely. Tekoucí voda ve vodních tocích je nevyčerpatelným zdrojem energie, a proto se většina přehradních nádrží na našem území staví i za tímto účelem. Účelem pro stavbu nádrže může být také získání zdroje pitné vody pro hromadné zásobování obyvatelstva soustředujícím se na určitém území, zdroje užitkové vody pro průmyslovou výrobu nebo zdroje vody pro závlahy zemědělských pozemků. Vodní nádrž může být užitečná v dopravě – například k zásobování vodních cest a průplavů vodou nebo k získání plavební části vodních cest či k doplnění a zlepšení jejich nepřehledných zákrutů. Vodní nádrž velmi často zachycuje různé splaveniny a hromadí se v ní odpad. Ve venkovských oblastech slouží pro hospodářské potřeby – domácí zvěř, plavení dobytka, chov ryb atd. Nádrže jsou budovány ale také pro obecnou užitečnost jako jsou zásoba vody pro požární účely nebo zlepšení hygienických poměrů. Jednou z nejnámějších funkcí je ale funkce rekreační. V okolí přehradních nádrží jsou budovány množství kempů a ubytovacích, odpočinkových a sportovních zařízení, následně pláže ke koupání. Mnohdy se stávají součástí sjíždění vodního toku vodáckými výpravami. Přehradní nádrže se tak stávají velmi atraktivními pro obyvatele nejen blízkého okolí a jsou vyhledávaným turistickým cílem.

Obecně by se dalo říci, že vodní nádrže (zejména přehradní nádrže v Česku) neplní jen jednu funkci a považujeme je tak za víceúčelové. To potvrzuje i USGS (2017), kde jsou popsány funkce rekreační, vodohospodářské a další.

Podle cyklu hospodaření

Nádrže by se daly rozdělit také dle cyklu hospodaření – jedná se o dobu, kdy dojde k úplnému vyprázdnění a opětovnému naplnění nádrže. Rozlišujeme celkem čtyři cykly, z nichž první je nazýván ročním cyklem. Voda se v nádrži zcela vymění během jedné sezóny. Dalším cyklem je víceletý, kdy se nádrž není schopna po částečném nebo úplném vyprázdnění znovu doplnit během jedné sezóny, ale je potřeba delší časové období. Rozlišujeme i krátkodobý cyklus, který je v podstatě opakem toho dlouhodobého. Odtok v nádrži je tedy řízen ve velmi krátkém časovém horizontu – dny až týdny. Konečně se rozlišuje tzv. nepravidelný cyklus, jenž je kombinací těch předchozích a uplatňuje se hlavně v nádržích s příležitostným odtokem.

2.3.3 Rozdělení přehrad

Kromě vodních nebo přehradních nádrží by se daly rozdělit i samotné stavby, které vznik těchto nádrží zapříčinily, tedy přehrady. Ještě předtím, než zde budou rozděleny přehrady typologicky, je důležité zmínit některé jejich vlastnosti a společné znaky. Dle Broží et al. (2005) je přehrada velmi náročnou stavbou zajišťující přenesení zatížení od vzduté vody do podloží, tedy do hornin vytvářejících údolí. Dále musí splňovat dostatečnou vodotěsnost, která je důležitá jak u přehrady, tak u podloží. Přehrady jsou stavbami přetrvávajícími dlouhá časová období, proto jsou na jejich stavbu kladeny skutečně speciální požadavky na bezpečnost a obecně vyšší nároky než na stavby jiné. V případě jejich porušení je území podél toku pod přehradou vystaveno velkému nebezpečí.

Přehrady se dle Veselého (2004) na různé typy dělí podle použitého materiálu, stavební konstrukce atd. Podle použitého materiálu jsou rozlišovány celkem dva základní typy přehrad.

Prvním z nich jsou přehrady z nesoudržného materiálu, kam patří zemní hráze tvořené z podstatné části zeminou, dále pak kamenité a balvanité. Kamenité či balvanité nejsou spojené pojivem a od těch zemních se odlišují tím, že obsahují maximálně 15 % zrn do velikosti 100 mm. Zemní hráze mají zpravidla lichoběžníkový průřez. Jejich povrch je tvořen na straně nádrže tzv. návodním svahem a tzv. vzdušním svahem

na opačné straně. Dále lze rozeznat proniky těchto svahů se dnem nádrže – ty se nazývají návodní pata přehrady a vzdušní pata přehrady. Plocha hráze v jejím nejvyšším bodě nese název koruna. U zemních hrází jsou rozeznávány tyto typy:

- sypané zemní hráze – natěžená a dopravená zemina je uložena do hráze a zhutněna;
- naplavované zemní hráze – zemina (většinou hlinité písky) je naplavena a usazena v místě hráze;
- polonaplavované zemní hráze – zemina je dovezena suchá a následně je v tělese přehrady rozmístěna tryskáči;
- homogenní zemní hráze – těleso přehrady tvoří zemina (směs hlín, štěrků nebo písků), jenž plní těsnící i stabilizační funkci;
- nehomogenní zemní hráze – jsou budovány z různých zemin s obsahem těsnícího prvku.

Kamenité a balvanité přehrady se budují z volně sypaného nebo rovnaného kamene, který by měl být velmi pevný v tlaku a odolný vůči zvětrávání. Přehrady tohoto typu jsou strmější než zemní hráze. (Veselý, 2004; VŠB - TUO, 2013)

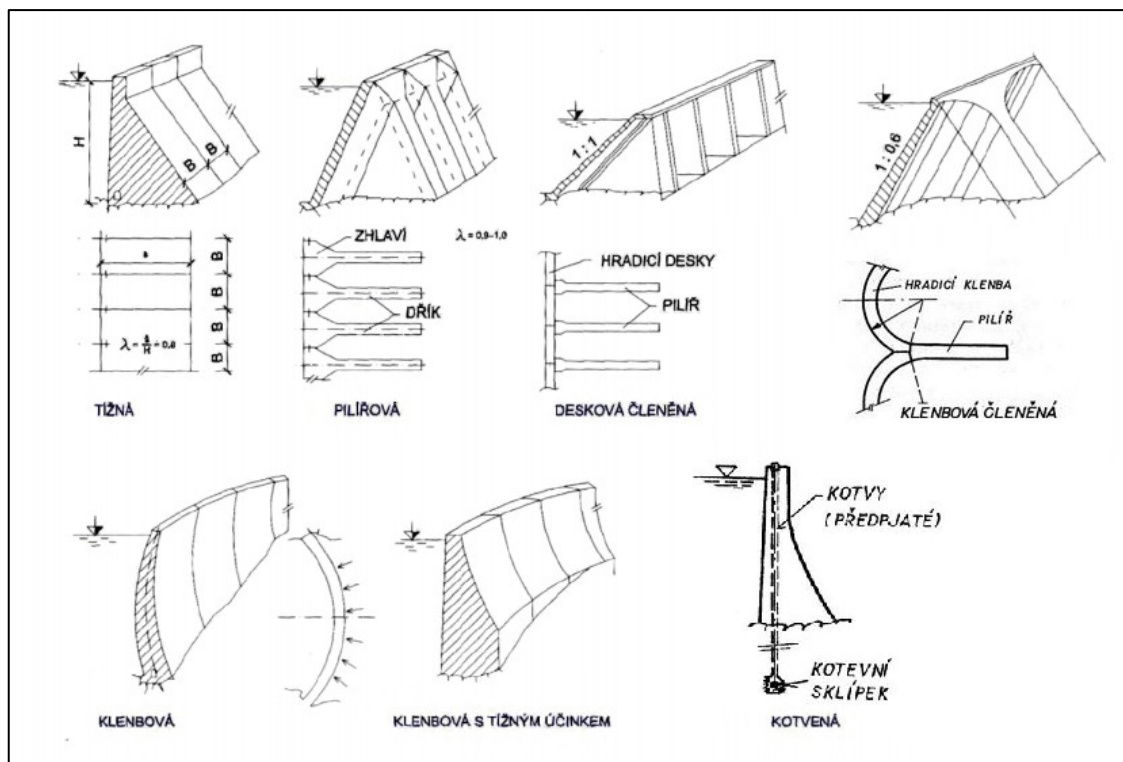
Druhým typem přehrad jsou přehrad ze soudržného materiálu. Jsou známy například přehrad betonové. U nich je těleso samotné přehrad vytvořeno z prostého, železového či předpjatého betonu. Další jsou hráze zděné, které jsou nejčastěji zhotoveny z kamene spojeného pojivem. Existují ale také hráze ocelové nebo dřevěné a konečně hráze kombinované z různých materiálů. Hráze betonové a zděné je možné dělit dle konstrukčního uspořádání a statického řešení, tedy přenosu sil od zatížení přehrad do podloží, na tyto typy (viz obrázek č. 3):

- tížné hráze – tížné neboli gravitační přehrad se budují převážně z lomového kamene nebo betonu a jejich průřez má trojúhelníkový tvar, vnějšímu zatížení od hydrostatické síly odporují jen svou vlastní silou, pro jejich stavbu je nezbytné velmi kvalitní podloží;
- pilířové hráze – jejich základní statická funkce je podobná jako u předchozích, tedy tížných hrází, ovšem při jejich stavbě je spotřebováno méně materiálu, oproti tomu je jejich stavba komplikovaná;

- klenbové hráze – tlaku vody vzdorují klenbovým účinkem a největší část zatížení tak přenášejí do boků údolí, podmínkou jejich výstavby je mimořádně únosné podloží;
- deskové členěné hráze – jejich hradící stěny jsou tvořeny deskami a pilíři, do nichž se zatížení přenáší;
- klenbové členěné hráze – u tohoto typu je hradící těleso složené ze soustavy kleneb a zatížení se přenáší do pilířů;
- klenbové hráze s tížným účinkem – jedná se o přechodový typ mezi klenbovými a tížnými hrázemi, kdy je část zatížení přenášena do boků údolí a část do podloží;
- kotvené hráze – tento typ je sprážený s podložím pomocí soustavy předpjatých kabelů a kotev.

Přehrady ze soudržného materiálu mohou být kromě již výše zmíněných typů členěny například i na vylehčené tížné, komorové, úhelníkové, z dílců, s uplatněním technologie atd. Těchto typů a podtypů je celá řada, ovšem ve výsledku záleží hlavně na stavbě podloží a tvaru samotného údolí. Každý z těchto typů přehrad má své výhody a nevýhody. Nejdůležitější je ale dodržet bezpečnost a stabilitu vystavěné přehrady. Jsou přehrady, které nemohou být vystavěny na méně kvalitním podloží, jiné se nehodí například do velmi širokých údolí apod. Některé typy přehrad se například nehodí vystavět kvůli vysokému spádu údolí. Dále záleží také na tom, k čemu bude vodní nádrž využívána. Pokud bude využívána například pro hydroenergetické účely, je lepší upřednostnit určitý typ přehrady před jiným. Po důkladném zhodnocení uvažovaných vlastností, charakteristiky vybraného území, budoucího účelu přehradní nádrže a konečném výběru typu přehrady, jež má být vybudována, je nezbytné, aby výstavba přehrady proběhla co nejkvalitněji a byl tak splněn požadavek bezpečnosti a stability, jak je uvedené výše, aby přehradní nádrž plnila své funkce co nejlépe. Pro vypracování popisu přehrad ze soudržného materiálu výborně posloužili Broža et al. (2005), Havlík (2007), Veselý (2004) a VŠB - TUO (2013).

Obrázek č. 4: Betonové a zděné přehrady

Zdroj: Broža et al. (2005), VŠB - TUO (2013)

Součástí každé přehrady je včetně vlastního vzdouvacího tělesa také bezpečnostní přeliv, spodní výpust a odběrný objekt (Havlík, 2007). Dle Veselého (2004) jsou bezpečnostní přelivy schopny převést velké vody přes přehradní těleso a mohou být různých typů – záleží na typu přehrady. V případě přehrad ze soudržných materiálů se navrhuje korunové a postranní, v případě přehrad z nesoudržných materiálů pak boční, šachtové, kašnové, žlabové a násoskové. Všechny tyto přelivy mohou a nemusí být doplněny hrází, dále pak pohyblivou hradicí konstrukcí, stavidly, sektory, segmenty a klapkami. Dle Kratochvíla (1961) se tato přepadová zařízení umísťují vždy do úrovně maximální vodní hladiny v nádrži a u vysokých přehrad i jako výpomocné zařízení pod tuto hladinu. Spodní výpusti zajišťují odtok vody z nádrže, protože průtok vody v toku byl přerušen po výstavbě přehrady (Broža et al., 2005). Jak ve své publikaci píše Kratochvíl (1961), spodní výpust se umísťuje na nejhlubším místě nádrže, pokud je to možné. Co se týče odběrných objektů, přehrady jsou jimi vybaveny k odvedení vody pro vodárenské, závlahové či energetické a jiné účely (Veselý, 2004). Jsou tvořeny regulovatelným odběrem umístěným v různých výškách prostoru nádrže.

Dle Kratochvíla (1961) se za součást přehrady považuje také tzv. vývar, který slouží k usměrnění kinetické energie vody vytékající z nádrže pod přepadem nebo ze spodní výpusti, případně odtokových tunelů. Energie je usměrněna pomocí vodních válců, dostatečného provzdušnění proudu vody a jeho rozšířením ve vývaru. Osvědčily se též rozrážeče, tedy pevné překážky ve vodním proudu umístěné na přepadové ploše nebo ve vývaru. Informace o Slapské nádrži se lze dozvědět z publikace Broža et al. (2005).

2.3.4 Historie výstavby vodních nádrží

Tato kapitola by se dala rozdělit na dvě hlavní části, tedy na vývoj výstavby vodních nádrží ve světě a vývoj na našem území. Historie této výstavby sahá velmi hluboko do minulosti a je zapotřebí si při současném či budoucím budování vodních nádrží z minulosti brát příklad. Zkušenosti z dob minulých nám napomáhají vyvarovat se určitých chyb, jichž se lidstvo dopustilo nejen při výstavbě těchto vodních děl, a přiučit se z úspěchů, různých používaných technik apod.

Vývoj ve světě

Voda neodmyslitelně patří k životu a bylo tedy potřeba se jí naučit využívat. Již starověké státy měly zapotřebí vytvářet různé vodovody a zavodňovací systémy pro závlahy. Podle Kratochvíla (1961) by ani starověká Babylonská říše za vlády Nabuchodonozora nemohla existovat bez vzdouvacích objektů v povodí Eufratu a Tigridu. Tyto stavby pomáhaly zúrodňovat pole. Podle Herodota byla vybudována vodní nádrž na Gyndese, což byl přítok Tigridu, která zásobovala vodou pozemky pomocí přibližně šedesáti kanálů. Zmíněny jsou i 3 až 4 metry vysoké a někdy i 900 metrů dlouhé kamenné jezy na řece Eufrat. Dokonce byla vytvořena retenční nádrž schopná naplnit se za 22 dní velkými vodami.

Známé jsou i vodní stavby ze starověkého Egypta, kde je dle Broži et al. (2005) a Veselého (2004) dodnes zachováno těleso hráze vytvářející vodní nádrž Moeris, datováno cca 3 000 let př. n. l. a nacházející se asi 30 kilometrů od Káhiry jižním směrem. Dle Kratochvíla (1961) se nejstarší nádrž jmenovala Sadd el-Kafara. Nádrž známá pod názvem jezera Moeris z 23. století měla pak obsah až 3 miliardy m³

a napouštěla se z Nilu půl roku. Své účely plnila celých 1 600 let a svou slávou se rovnala i Cheopsově pyramidě. (Kratochvíl, 1961; Brown, Jackson, 2012)

Z těchto dávných dob jsou známy například vodní nádrž Marib na území dnešního Jemenu (750 let př. n. l.) a Negev na území Izraele (200 let př. n. l.). Za krále Šalamouna byla postavena v Malé Asii první vodovodní štola určená k zásobování obyvatelstva. Voda byla vedena vodohospodářskou soustavou nejprve do tří nádrží známých jako Šalamounovy rybníky a poté do města Jeruzaléma. Neměli by být vynecháni ani Inkové, kteří se stavbou vodních nádrží na území dnešního Peru taktéž zapsali do historie. Další významné stavby jsou známy z Indie, kde se nachází desetitisíce nádrží, a z Číny, kde Císařský kanál spojoval Peking s ústím řeky Jang-c-ťiang. Staří Řekové dokázali odvodnit Kopajské jezero o výměře 25 000 hektarů. Peršané zbudovali na řece Kor vodní nádrž sloužící s určitými omezeními až dodnes. Římané při svých stavbách přehrad používali maltu a měli důmyslně propracovaný vodovodní a kanalizační systém. Pro zásobování římských akvaduktů postavili přehradu na řece Arno. (Kratochvíl, 1961; Veselý, 2004; Broža et al., 2005; Brown, Jackson, 2012)

Další období, tedy období feudalismu, je považováno za úpadkové. Vodní stavitelství se nijak nerozvíjelo, jelikož věda byla v rozporu s náboženstvím. Stavby spíše zanikaly a nových vznikalo málo. Zaměřením nových bylo většinou na rybníky, vodovody a mlýnské jezy. Ovšem ze středověku by se dali za největší stavitele považovat Maurové, obyvatelé území dnešního Španělska, Italové a Němci. Výčtem významných staveb ve všech obdobích by se dalo pokračovat až do současnosti. Po období feudalismu nastal velký technologický pokrok. Nastalo období kapitalismu, kdy se výstavba vodních děl uskutečňovala pro co největší zisky. Velký rozvoj nastal i v socialistických zemích, kde došlo k uvolnění výrobních sil a prostředků. Tato období se vyznačovala výstavbou prvních betonových nádrží a zároveň přehradních nádrží přetrvávajících do současnosti. (Kratochvíl, 1961; Veselý, 2004; Brown, Jackson, 2012)

Vývoj na našem území

Mezi počátky vodního stavitelství na území Česka je považována výstavba rybníků ve 13. až 17. století. Na konci tohoto období se na území Česka nacházelo až 75 000

rybníků, což je třikrát více než v současnosti. S jejich budováním jsou spojována jména jako Josef Štěpánek Netolický, Jan Skála z Doubravy, Jakub Krčín z Jelčan a Sedlčan, Vilém z Pernštejna a mnoho dalších. Jako nejstarší doložená umělá nádrž našeho území by se dalo jmenovat Máchovo jezero z roku 1272. Ovšem k nejstarším přehradním nádržím se řadí Jordán v Táboře z roku 1492. Tato nádrž byla vytvořena v soutěsce se zemní hrází vysoké 20 metrů. Pro město Tábor dodnes slouží jako zásobárna vody. Z rybníků se dá jmenovat několik, které nesloužily jen pro chov kaprů, ale i pro vyšší účely. Takovým rybníkem je například Staňkovský nacházející se nedaleko Chlumu u Třeboně. Jeho hráz je výjimečně vysoká a to 15 metrů. Dále by se dal jmenovat Rožmberk – v současnosti největší rybník Česka o délce hráze 2 340 metrů, její výšce až 11 metrů a o celkovém objemu za běžného provozu 13,8 mil. m³. Za povodňových stavů se do rybníku vejde až 50 mil. m³ vody. V roce 2002 tímto objemem přispěl ke snížení extrémní povodně a to mělo příznivý účinek na Vltavu, především na vodní nádrž Orlík. Nádrže se u nás stavěly i pro potřeby hornictví a hutnictví. Mezi nejznámější oblasti se soustavami rybníků jsou Třeboňsko, Jindřichohradecko, Hlubocko, Chlumecko, Pardubicko, Přerovsko a další. V neposlední řadě je dobré zmínit i soustavu kanálů, které sloužily pro plavbu dřeva a propojovaly povodí významných řek, například Schwarzenberský plavební kanál, jehož přítok byl zajištěn výstavbou tří nádrží. (Kratochvíl, 1961; Broža et al., 2005; Havlík, 2007)

Asi 400 let po zbudování přehradní nádrže Jordán byly na přelomu 19. a 20. století navrhнутy plány na zajištění vody pro rychle se rozvíjející města. Přispěly k tomu i stále častější povodně a velké povodňové škody. První z přehradních nádrží tohoto období byla zbudována u Mariánských Lázní v roce 1896. Z dalších let je známa přehradní nádrž Janov, jež měla ve své době s výškou 53 metrů nejvyšší přehradu v celém Rakousko-Uhersku. Období výstavby pokračovalo až do protržení přehrady na Bílé Desné, kdy v západní části nově vzniklého Československa panovala k tomuto typu přehrad jistá nedůvěra. Nelze opomenout, že výstavba nádrží byla přerušena především vlivem světových válek. V dalších obdobích se do technologie výstavby přehrad prosazoval zejména beton a přehradní nádrže byly budovány především pro účely rozvoje vodních cest a výroby elektrické energie. První takovou přehradou se stala Březová na Teplé u Karlových Varů. Technologie výroby a ukládání betonu se ve větší míře uplatnila u přehrady v blízkosti Vranova nad Dyjí. Druhá polovina 20. století je považována za zlaté období přehradní výstavby. Byla zde sice jistá izolace od vyspělých

západních zemí a zbytku světa pod vlivem SSSR, ovšem celosvětové trendy se vcelku dařilo sledovat, proto mohla být vybudována Vodní nádrž Orlík a další. (Broža et al., 2005)

V současnosti se velmi sleduje bezpečnost provozu stávajících vodních nádrží. Povodně z let 1997 a 2002 sice přispěly k znovuotevření námětů na výstavbu nových přehrad, především v povodí Odry a Moravy, ale různá ekologická a zájmová sdružení tomuto zamezila. Obecně není výjimkou, že mnoho přehradních nádrží, ale i malých nádrží a hrází bývá zaplaveno vytvořením větších objektů na vodních tocích. Přehradní nádrže se neustále rekonstruují, aby bylo dosaženo maximální bezpečnosti. Hospodaření s vodou, která je nenahraditelná, formou přehradních nádrží je velice důležité pro dobrý stav krajiny a pro život samotného člověka. (Broža et al., 2005)

2.3.5 Důsledky výstavby vodních nádrží

Vodní nádrže mají na své blízké i širší okolní prostředí určité vlivy, účinky. Tyto vlivy mohou být samozřejmě příznivé nebo nepříznivé. Pomocí Havlíka (2007) lze některé důsledky výstavby vodních děl kategorizovat na fyzikální účinky, dále účinky biologické a chemické. Ovšem toto rozdělení důsledků je pouze hydrologickým hlediskem. Nemělo by být vynecháno hledisko geografické – pro tuto část je inspirativní výstava „*Slapy optikou geografa*“ (Fialová, Marada, 2013). Výstavba vodních nádrží má velký vliv na funkční využití území v jejich okolí. Tento aspekt bude řešen v kapitole 4 *Funkční využití břehů Slapské vodní nádrže*. Podle USGS (2017) jsou vodní nádrže celkově ceněny pro své rekreační, estetické, scénické a vodohospodářské kvality. Rychlé změny prostředí v ekosystémech vodních ploch často vedou k poklesu těchto kvalit a mají vliv i na živočichy žijící v okolí nebo ve vodě.

Fyzikální účinky

Mezi fyzikální účinky vodních nádrží by se dal zařadit například vliv na hydrologický režim toku pod nádrží. Tento důsledek je velmi zásadní, protože v určitých oblastech světa přinášel daný vodní tok pomocí každoročních záplav do nížin zúrodnující náplavy. Lidé, kteří tyto záplavy v zemědělství využívali, tak přišli o zdroj obživy

Důležité je zmínit abrazi a sesuvy břehů. Břehy vodní nádrže se vlivem neustálého podmáčení mají tendenci sesouvat – je to zcela přirozený pochod, kterým se přehrada snaží vyrovnávat vyhloubený terén. Na březích, jež jsou pod neustálým působením vln a v zimních obdobích také ledu, vznikají rozsáhlé jizvy. Nepřispívá tomu ani fakt, že nádrže neustále mění výšku vodní hladiny a tak jsou břehy obnažovány. Vlivy ledu, větru a dalších činitelů jsou tak silnější. (Havlík, 2007; Schmelzová, 2011)

V neposlední řadě je důležité zmínit seismicitu v souvislosti s výstavbou vodní nádrže. Při jejím budování vznikají vlivem stavebních prací neustálé vibrace a ty se šíří půdou do svého okolí. Ty vznikají ale i při sesedání přehrady a při napouštění vodní nádrže. Při silnějších otřesech se může stát, že bude narušena statika okolních budov a to je opět pro obyvatele těchto budov nebezpečné. (Havlík, 2007)

Chemické a biologické účinky

K chemickým účinkům patří změna vlastností vody ve vodní nádrži. Nejedná se jen o její chemické složení, ale také o čistotu a jakost. Při zkoumání chemického složení se zjišťuje výparek vody, její ztráta žíháním, dále acidita, alkalita, množství kyslíku, volného kysličníku uhličitého, chloru, vápníku, železa, hliníku, dusíku a mnoha dalších. Samotný výzkum probíhá jak v různých ročních obdobích, tak i v různých hloubkách vodní nádrže. Obecně platí, že čím je vodní nádrž menší, tím jsou rozpuštěné látky v ní koncentrovanější. Změna koncentrace těchto látek má zásadní vliv na kvalitu vody a tím i kvalitu života v ní a jejím okolí. (Kratochvíl, 1961; Havlík, 2007)

Kvalitě vody a celkově vodním nádržím se ve své práci věnoval Frantál (2009). Ten popsal i vzájemný vztah rekreace a kvality vody a aplikoval jej na vybrané vodní nádrže, kterými se zabýval podrobněji.

Stavbou vodní nádrže se celkově v širším kontextu na několik let zhoršuje životní prostředí dané oblasti. Následně je pak přerušena přirozená migrace živočichů v podélném profilu vodního toku. Například některé druhy ryb, které se přirozeně vydávají zpět proti proudu vodního toku za potravou či rozmnožováním, ztrácí tyto možnosti natrvalo, pokud jim ovšem nejsou vytvořeny rybí přechody. Výstavbou může být ohrožena přítomnost a vůbec život živočichů. Příkladem je rak říční, který je

indikátorem čistoty vodních toků a čistou vodu ke svému životu nutně potřebuje. Oproti tomu se v nádrži rychleji tvoří biomasa a je zde umožněn život vyšších živočichů. Tvoří se zde specifický ekosystém, kde se v závislosti na kvalitě, teplotě a dalších důležitých vlastnostech vody nachází množství planktonu, tvoří se vodní květ, žijí zde specifické druhy ryb, vodních ptáků a vodních savců atd. Tvorba vodního květu je jedním z nejdůležitějších biologických jevů, neboť se oxidací organických látek dodává do vody v nádrži velmi potřebný kyslík. Ovšem na březích přehradních nádrží se netvoří rákosové, orobincové ani puškvorcové porosty. Na rozdíl od rybníků či jezer chybí totiž většině přehradních vodních nádrží tzv. litorální oblast neboli rostlinný pobřežní lem. To je způsobeno kolísáním vody v nádrži a příbojovými vlnami v neustále rozdílné úrovni. Absencí rostlinného pobřežního lemu je způsobena i absence litorální fauny, která je v ostatních vodách spolu s flórou důležitá pro látkovou výměnu. Život vázaný na vodní prostředí je všeobecně velmi složitý a různorodý a k jeho poznání zdaleka nestačí jeden vědní obor. (Kratochvíl, 1961; Havlík, 2007)

Na závěr je důležité rozebrat, že život ve vodních nádržích má zásadní vliv na život člověka, který vodu z těchto nádrží využívá. Není výjimkou, že součástí života ve vodní nádrži jsou také různé mikroorganismy ve formě bakterií, sinic, ale také parazitů atd. Pro člověka mohou být některé organismy nebezpečné ve smyslu způsobení zdravotních obtíží. Existuje celá řada infekcí, jež se přenosem na člověka různými formami mohou projevit, například střevní nemoci jako je cholera, břišní tyf apod., dále dětské obrny, tuberkulózy, záněty spojivek atd. (Kratochvíl, 1961)

Estetika

Není překvapivé, že po výstavbě vodního díla se celkově změní i ráz krajiny. Po vybudování je totiž zaplaveno údolí, kde vznikne výrazná stavba vzdouvacího objektu společně s dalšími stavbami, jako jsou vodní elektrárna, přivaděče, tlaková potrubí, vyrovnávací komora, dále pak dopravní infrastruktura ve formě příjezdových cest, přeložek silnic, železnic, plavebních komor aj. Celkově je tedy stavba vodního díla velice složitá a je tedy nutné, aby od začátku plánování výstavby byl přítomen i kvalifikovaný architekt, který svým návrhem na řešení vodního díla zajistí vhodné zapadnutí díla do přírodního rámce krajiny. (Kratochvíl, 1961)

Celkově by měl architektonický celek přehrady a přírody vyžadovat vzájemnou rovnováhu společně s funkčními požadavky vodního díla. Nejúčinnějším prostředkem architekta v kompozici přehradní nádrže je kontrast založený na poloze, tvaru, velikosti, struktuře povrchu, barvě měřítka a charakteru objektu. Mezi pomocné prvky celkového dojmu by se daly zařadit rozdělovací pilíře mostovky, rizality, rozrážeče, kryty strojoven, osvětlovací stožáry apod. Po výstavbě vodního díla je důležité nejbližší okolí upravit vhodnou vzrostlou zelení a doplnit setbou rychle rostoucích dřevin. Zajímavou a velmi estetickou součástí je trvalá péče o trávníky a květinovou výzdobu. Aby se docílilo maximálního úspěchu výtvarného řešení každého vodního díla, je nutná kolektivní spolupráce a vzájemné porozumění všech projektantů. (Kratochvíl, 1961)

Na obrázku č. 5 si lze prohlédnout, jak do okolní krajiny zapadá Slapská vodní nádrž. Důležitou roli zde hrají lesy, jež zakrývají výškový rozdíl před a za tělesem přehrady.

Obrázek č. 5: Přehrada Slapské vodní nádrže

Zdroj: ČEZ, a. s. (2017)

2.4 VYMEZENÍ A CHARAKTERISTIKA ZKOUMANÉ OBLASTI

2.4.1 Vltavská kaskáda

Jak uvádí Broža et al. (2005) nebo také Povodí Vltavy (2013), úprava středního toku Vltavy má velmi dlouhou a pestrou historii. Zajímavá je pověst, která vypráví o prvních pokusech přehradit řeku ve Svatojánských proudech. Údajně (Slapy, 2007) sám ďábel chtěl zatopit obydlí usedlíků žijících v blízkosti řeky, ale nestihl tak vykonat do ranního zakokrhání kohouta a v řece zůstaly jen roztroušené balvany, jež zapříčinily vznik zrádných Svatojánských proudů.

Lidé se pokoušeli řeku splavnit již ve starověku (Broža et al., 2005; Povodí Vltavy, 2013), ovšem významněji se oblastí zabýval Karel IV. Ten zamýšlel pozvednutí Prahy na evropské centrum obchodu tím, že propojí Vltavu a Dunaj. Vltava se v té době využívala především pro dopravu soli, kamene a dřeva.

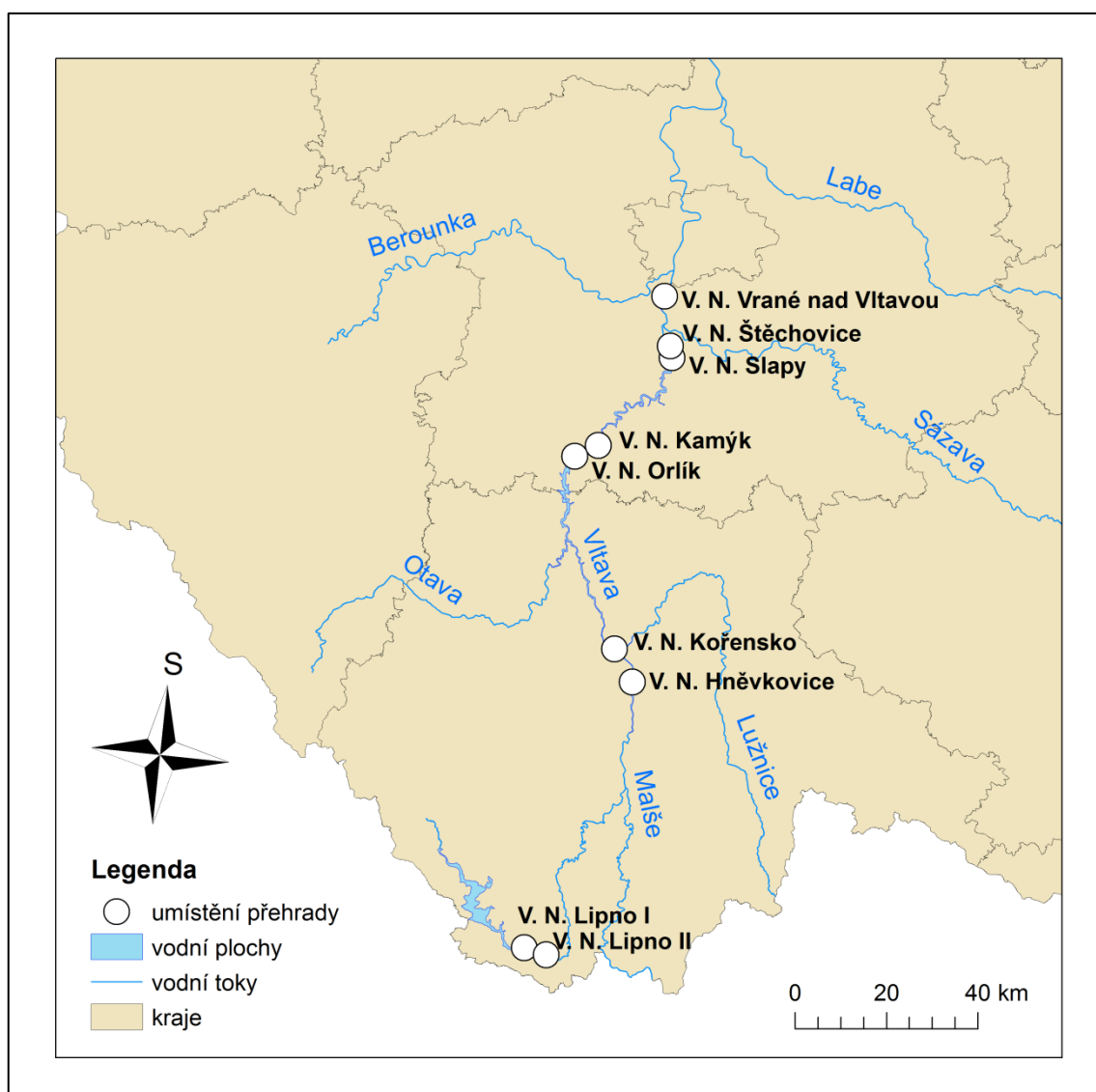
První reálné návrhy a myšlenky o vybudování přehradních nádrží se objevily až na samém konci 19. století. Přesto, že řeka sloužila především pro dopravu, se uvažovalo o využití tohoto zdroje přírodní síly i jinak, ovšem většina projektů vytvořených za tímto účelem selhala z důvodu nedostatku potřebných informací a podkladů. Začátkem 20. století se objevili první projektanti prosazující vybudování přehradních nádrží, které by sloužily pro energetické využití síly vody ve Vltavě. Jmenovat by se dal zejména František Radouš s projekty z roku 1911 a Josef Bartovský s projekty z let 1911 a 1925. Zájem o zbudování technických staveb neustále rostl a dostal se i do politických sfér, kde se stal politickým cílem. Po mnohaletém vyjednávání, kam a jak stavby umístit, bylo po 2. světové válce rozhodnuto vybudovat dva nejdůležitější stupně Vltavské kaskády – Slapskou a Orlickou přehradu. (Cacák, Kouba, 2008; Hofmannová, 2016)

Samotná výstavba přehrad na Vltavě započala ve 30. letech. V roce 1935 se první dokončenou technickou stavbou na řece stala přehradní nádrž Vrané. Ovšem největší rozmach byl zaznamenán v 50. a 60. letech, kdy byly vystavěny největší přehradní nádrže horního toku Vltavy, tedy Lipno I a Lipno II. Svůj prim ale zaujímá Orlická přehradní nádrž, jež zadržuje největší objem vody a jedná se o největší technickou stavbu na Vltavě. V těchto letech byla vystavěna i nádrž Kamýk a také Slapy, kterými se tato práce zabývá hlouběji. Mezi poslední přehradní nádrže

vybudované na řece se dají zařadit Hněvkovice sloužící jako zásobárna vody pro jadernou elektrárnu Temelín a Kořensko vyrovnávající vodní stav při kolísání hladiny v Orlické přehradní nádrži. (Vlček et al., 1984; Broža et al., 2005; Bílek, J., Bílek, M., Kálal, 2010; Povodí Vltavy, 2013; Hofmannová, 2016)

V současné době je Vltavská kaskáda tvořena devíti přehradními nádržemi. Jejich geografickou polohu, rozložení na podélném profilu a některé další údaje lze vyčíst z obrázků č. 6 a 7 a z tabulky č. 1.

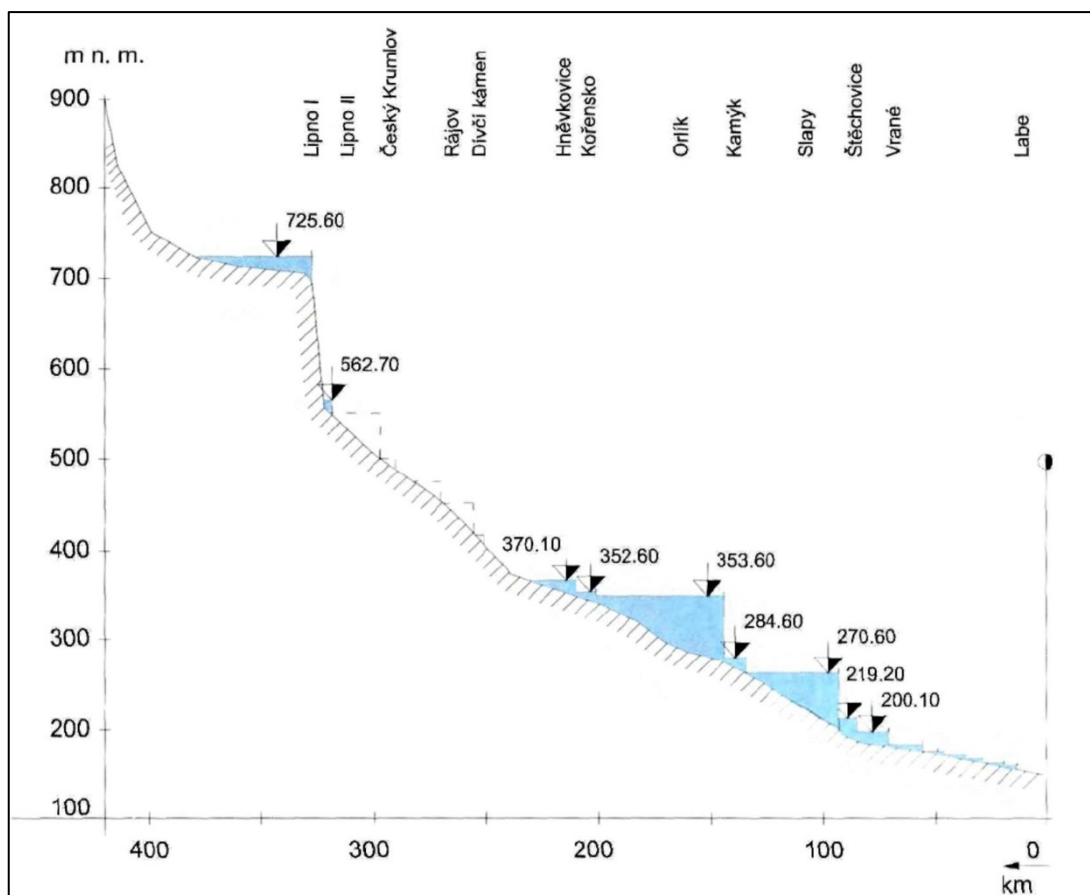
Obrázek č. 6: Poloha přehrad Vltavské kaskády

Zdroj: vlastní úprava na základě podkladů, ArcGIS, data INSPIRE, S-JTSK (2017)

Obrázek č. 7: Schéma podélného profilu Vltavské kaskády

Zdroj: Broža et al. (2005)

Tabulka č. 1: Charakteristika přehradních nádrží Vltavské kaskády

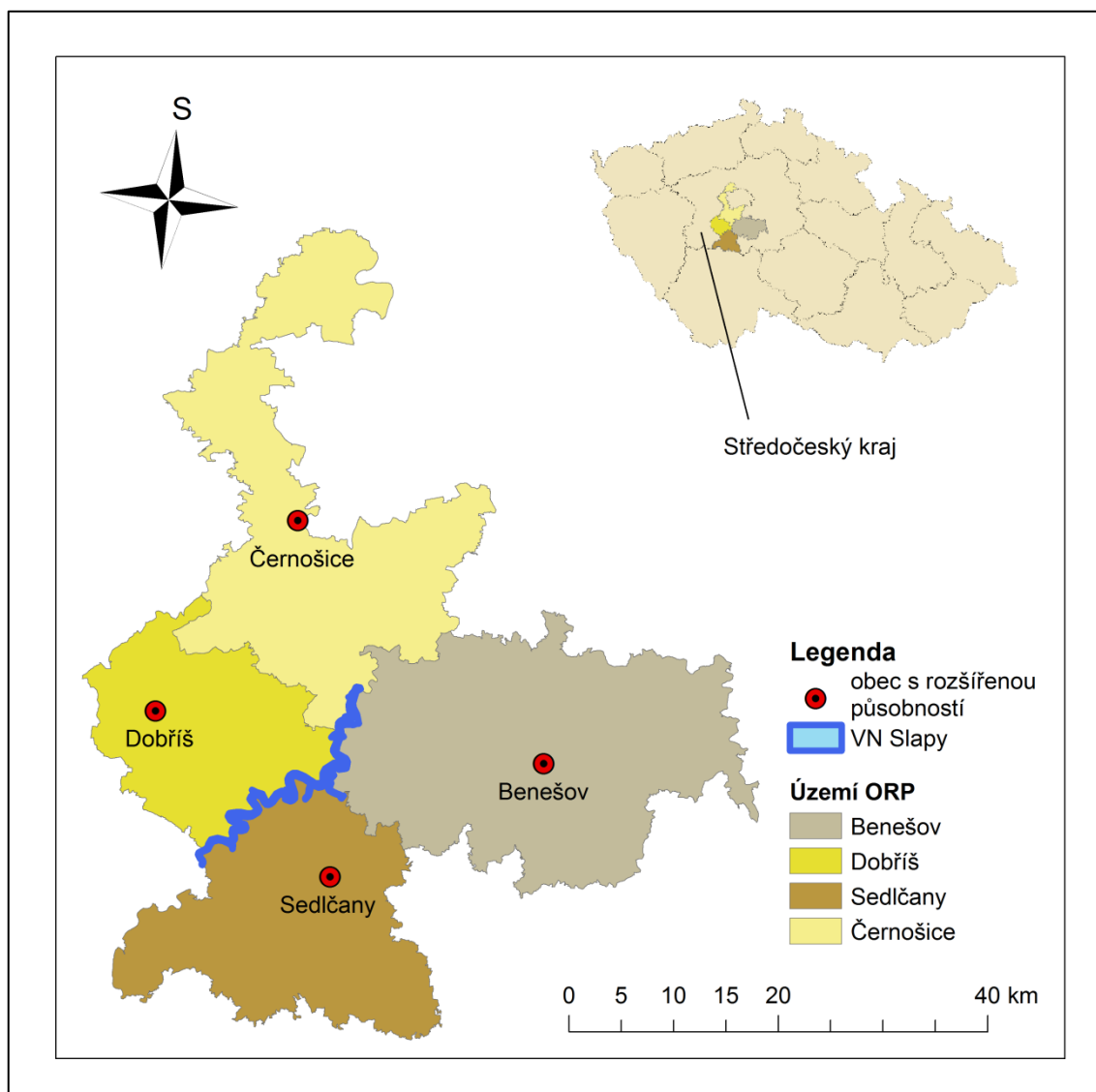
Název	Povodí	Výstavba	Hráz / jez		Objem nádrže (mil. m ³)
			Výška (m)	Délka v koruně (m)	
Lipno I	Horní Vltava	1952 – 1960	25	296	309,5
Lipno II	Horní Vltava	1952 – 1960	11,5	224	1,7
Hněvkovice	Horní Vltava	1986 – 1991	23,5	191	21,1
Kořensko	Horní Vltava	1986 – 1991	12,5	125	2,8
Orlík	Dolní Vltava	1954 – 1963	81,5	450	716,5
Kamýk	Dolní Vltava	1957 – 1963	17	158	12,9
Slapy	Dolní Vltava	1949 – 1957	60	260	269,3
Štěchovice	Dolní Vltava	1937 – 1945	22	124	10,4
Vrané	Dolní Vltava	1930 – 1935	10	93	11,1

Zdroj: vlastní zpracování dle Vlček et al. (1984), Broža et al. (2005)

2.4.2 Vodní nádrž Slapy

Poloha a vymezení území

Obrázek č. 8: VN Slapy v systému administrativně-správních jednotek

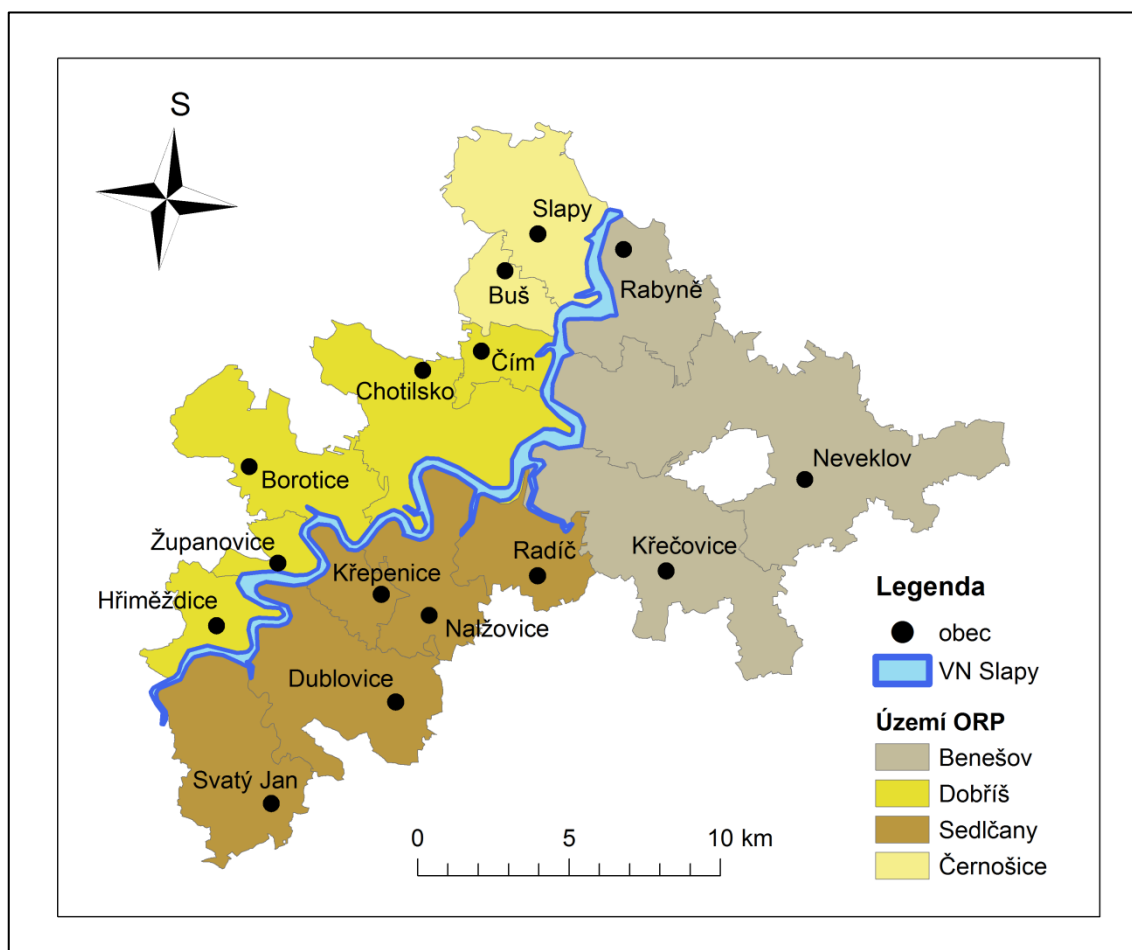
Zdroj: vlastní, ArcGIS, data ArcČR 500, S-JTSK

Vodní nádrž Slapy se nachází na Vltavě v místě bývalých Svatojánských proudů asi 40 km od Prahy (Broža et al., 2005). Z hlediska územní organizace povodí se Slapská vodní nádrž řadí do Dolní Vltavy (viz tabulka č. 1) a leží na území Středočeského kraje. V tomto kraji zasahuje Vodní nádrž Slapy celkem do tří okresů – okres Praha-západ, okres Příbram a okres Benešov. Dle administrativního členění z roku 2003 spadá v okrese Praha-západ do obce s rozšířenou působností Černošice, v okrese Benešov do

stejnomené obce s rozšířenou působností a v okrese Příbram do dvou obcí s rozšířenou působností – Dobříš a Sedlčany (viz obrázek č. 8). Toto je ovšem jen základní členění dle správních jednotek.

Pro účely této diplomové práce je nutné si zájmové území specifikovat ještě podrobněji – tedy vymezení území pomocí obcí, které jsou v bezprostředním kontaktu se zkoumanou vodní nádrží (viz obrázek č. 9). Vymezení břehů Slapské vodní nádrže podle těchto obcí poslouží především pro hodnocení funkčního využití jejích břehů. Stejně území bylo vyčleněno i v rámci geografické výstavy věnované doc. Ivanovi Bičíkovi k jeho životnímu jubileu. Výstavu s názvem „*Slapy optikou geografa*“ připravili jeho žáci a kolegové, zejm. pak Fialová, Marada (2013).

Obrázek č. 9: VN Slapy v systému administrativně-správních jednotek

Zdroj: vlastní dle Fialové, Marady (2013), ArcGIS, data ArcČR 500, S-JTSK

Fyzicko-geografická charakteristika

Fyzicko-geografické části se podrobněji věnuje ve své práci Šťovíček (2009). Je zcela samozřejmé, že se zájmové území nalézá v povodí Vltavy, respektive jde o její střední tok mezi ústím Otavy a Sázavy. Samotná přehrada je zhotovena na 91,61. říčním kilometru a její charakteristiky společně s charakteristikami přehradní nádrže lze vyčíst z tabulky č. 2. Zajímavostí je velikost vodní plochy, kterou se Slapská vodní nádrž řadí na 5. místo v rámci Česka, a celkový objem – tím se přehradní nádrž stává 4. největší v Česku. Do nádrže se vlévá několik přítoků Vltavy, z nichž nejvýznamnějšími jsou zprava Brzina, Musík a Mastník, dalšími pak zprava Jablonský a Punčochářův potok a zleva Radič a potoky Jindrovský, Vošický, Hříměždický, Hubenovský, Čelinský, Meredský a Sladovařský (Zeměpisný lexikon ČSR, Vodní toky a nádrže, 1984).

Tabulka č. 2: Charakteristika Slapské přehradní nádrže

výstavba	umístění hráze na řece	výška hráze nad terénem	délka hráze v koruně
1949 - 1954	91,61. říční km	60 m	260 m
stálý objem	zásobní objem	celkový objem	průměrný dlouhodobý roční průtok profilem
68 mil. m ³	184,2 mil m ³	269,3 mil. m ³	84,7 m ³ /s
plocha povodí	délka vzduť	vodní plocha	maximální hloubka
12 957 km ²	44 km	1 392 ha	58 m

Zdroj: vlastní zpracování dle Broža et al. (2005), Šťovíček (2009)

Z geomorfologického hlediska by se přehradní nádrž Slapy dala zařadit podle následujícího členění (Demek, Mackovčín et al., 2006):

Systém: Alpsko-Himálajský

Provincie: Česká vysočina

Subprovincie: Česko-moravská soustava

Oblast: Středočeská pahorkatina

Celek: Benešovská pahorkatina

V rámci celku Benešovské pahorkatiny leží zkoumané území ve dvou jejích podcelcích, tedy v Dobříšské pahorkatině (okrsky Jílovská vrchovina a Štěchovická pahorkatina) a Březnické pahorkatině (okrsky Milínská vrchovina a Sedlčanská pahorkatina).

Co se týče geologie, nádrž spadá do oblasti středočeského plutonu, ve kterém se nacházejí horniny kontaktně metamorfované z období spodního karbonu, staré 330 – 350 mil. let. Petrografická stavba není jednoduchá. Z doposud třiceti různých variet se dle Vávry (2008) nachází v severní části území zejména granodiority sázavského typu a štěchovický typ s prachovci a břidlicemi, v jižní části pak granity technického typu. Podrobnější geologickou a petrografickou stavbu oblasti opět důkladněji popisuje ve své práci Šťovíček (2009).

Na území se nachází dva základní typy půd – kambizem modální a kambizem eutrofní. Tyto dva typy jsou v okolí přítoků Vltavy narušovány glejemi a na některých místech kolem přehradní nádrže pseudoglejemi. (Šťovíček, 2009; Geoportál, 2017)

Podle Atlasu podnebí Česka (2007) by se zkoumané území dalo z hlediska Köppenovy klasifikace klimatu, která se soustředí na rozložení teplot vzduchu a srážek ve vztahu k vegetaci, zařadit do klimatické oblasti Cfb, tedy podtypu podnebí listnatých lesů mírného pásu. Další známou klasifikací je Quittova, podle níž se území řadí do mírně teplé oblasti MW11. Ta se vyznačuje průměrnou teplotou v lednu $-2 - (-3) ^\circ\text{C}$, v červenci $17 - 18 ^\circ\text{C}$ a v dubnu a říjnu $7 - 8 ^\circ\text{C}$. Průměrný počet dní se srážkami 1 mm a více je 90 – 100. Podle klasifikace z Atlasu podnebí ČSR z roku 1958, který region řadí do mírně teplé oblasti B2 a B3, se dá říci, že charakteristiky jsou podobné těm předchozím. Geoportál (2017) označuje oblast jako teplou, ovšem charakteristikami srážek a teplot se od předchozích klasifikací příliš neliší.

Biogeograficky oblast velmi podrobně popisuje Culek et al. (1995), kde ji zahrnuje do Slapského bioregionu, jehož krajina je převážně zkulturněná a v blízkosti Vltavy z poloviny zalesněná. Nachází se zde většinou smrkové a borovicové porosty a v údolích řek rovněž reliktní bory, habřiny a fragmenty teplomilných doubrav na skalách, dále také tis. Části těchto území obývají i vzácné živočišné druhy. Mezi nejvýznamnější chráněná území patří NPR Drbákov – Albertovy skály s výskytem výra velkého a teplomilných rostlin a živočichů, dále PR Vymyšlená pěšina a PR Kobylí dráha. Významná je NPP Medník, což je vrch s porosty tisu a ojedinělým výskytem kandíku psího zubu v Česku. Známa je také PP Teletínský lom, kde lze zpozorovat odkryv prvohorních magmatických brekcí. (Culek et al., 2005; Šťovíček, 2009)

Socio-ekonomická charakteristika

Zájmové území má poměrně dlouhou historii. První trvalé osídlení se datuje do nejmladší doby bronzové, kdy zde pobýval lid knovízské kultury. Ve starší době železné navázal lid popelnicových polí, který byl v prvním století nahrazen Kelty. V současnosti je osídlení navázáno na raně středověkou kolonizaci středních Čech. Jak dále popisuje ve své práci Šťovíček (2009), osidlování v severní části území bylo podmíněno výskytem a těžbou zlata. Do výstavby Slapské přehrady se jednalo o oblast zemědělského charakteru. Ovšem nelze opominout velký zásah do osídlení během 2. světové války, kdy byla oblast pravých břehů obsazena vojáky SS. Po výstavbě se funkční využití měnilo a na síle získával cestovní ruch. To bylo především z důvodu blízkosti Prahy a například i dostatkem přírodních atraktivit. Bylo zde tedy vybudováno množství hotelů, kempů a chat.

Mezi významnější sídla z hlediska ubytovacích kapacit patří dle Šťovíčka (2009) Rabyně, Slapy, Měřín, Stará a Nová Živohošť, Smilovice, Oboz a Županovice. Tato sídla jsou významná jen v turistické sezóně, dalšími sídly v okolí Slapské nádrže jsou Dobříš a Sedlčany poskytující základní služby, dále pak Jílové u Prahy, Mníšek pod Brdy, Týnec nad Sázavou, Nový Knín a Neveklov.

70. a 80. léta minulého století se dle Šťovíčka, 2009 vyznačovala poklesem obyvatel v malých obcích a růstem ve vzniklých střediscích. Růst v některých sídlech zapříčinil rozvoj průmyslu. Následující období začal narůstat počet obyvatel v obcích s dobrou dopravní dostupností do okresních měst a do Prahy. Naopak prudký pokles zaznamenala průmyslová města. Více viz v kapitole 4.2.4 *Obytná funkce*.

Co se týče dopravního spojení, významnější silnice v zájmovém území je na jihu vedoucí ze Sedlčan do Příbrami (silnice 18 napojující se na silnici E55 a dálnici D4), méně významné pak mezi obcemi Sedlčany a Dobříš či mezi obcemi Neveklov a Nový Knín. Ty společně se silnicí vedoucí přes samotnou přehradu překonávají vodní nádrž pomocí mostů (Živohošťský most, most mezi obcemi Křepenice a Cholín, Vestecký most, most u Zrůbka přes pravé rameno nádrže doplňované vodou z potoka Brzina a konečně v Kamýku nad Vltavou uzavírající vodní nádrž). Železniční doprava zde není téměř rozvinutá – spojuje pouze částečně některé menší obce s Prahou. (Mapy.cz, 2017)

2.4.3 Charakteristika území z hlediska typologie cestovního ruchu a rekreace

Jak již ve své práci zmiňuje Hofmannová (2016), jedním z autorů rajonizace cestovního ruchu je Kotrba (1968). Podle něj patří Slapská vodní nádrž do oblasti Střední Vltavy, která je charakterizována krátkodobou rekreací dospělých, dětí a mládeže. Jak již bylo popsáno v kapitole 2.2.5 *Prostorová organizace cestovního ruchu a rekreace*, oblast Vodní nádrže Slapy by se dala zařadit do venkovské krajiny s velmi příznivými předpoklady pro cestovní ruch. Podle Atlasu cestovního ruchu (Vystoupil et al., 2006) by se dalo dále říci, že se jedná příměstské rekreační zázemí pro Prahu zaměřené na letní rekreaci u vody s významnými středisky druhého bydlení. Funkce turisticko-rekreační je v současné době pro oblast velmi významná až zcela dominantní.

Je zřejmé, že předpokladů pro rozvoj cestovního ruchu a rekreace v zájmovém území je mnoho. Vzhledem k tomu, jak jsou jednotlivé předpoklady popsány v kapitole 2.2.3 *Potenciál a předpoklady cestovního ruchu a rekreace*, by se dalo říci, že zásadní vliv na cestovní ruch a rekreaci mají přírodní podmínky, především pak přítomnost samotné vodní nádrže, dostatečná přírodní základna (dostatek lesa, přírodní pamětihodnosti, chráněné rostlinné a živočišné druhy apod.) a v neposlední řadě také venkovský ráz krajiny. Dle portálu Mapy.cz (2017) je vidět velká koncentrace turistických tras a naučných stezek. Lze vyzorovat i některé technické a historické památky jako např. zřícenina hradu Ostromeč, oppidum Hrazany a mnoho dalších hradů, zámků, rozhleden. Dále by se zde dalo najít spousty vyhlídkových míst (Šemíkův skok atd.), dokonce i golfové hřiště, lanový park nebo také tzv. *Střed království českého* – tři kamenné kříže z bílého pískovce.

Nelze opomenout, že Vodní nádrž Slapy se nachází v okrajové části turistického regionu Toulava, který zahrnuje širokou oblast jižních a středních Čech. Region se dotýká pravého břehu jižnější části zkoumané vodní nádrže a v rámci zkoumané oblasti leží tedy na území ORP Sedlčany. Jak již naznačuje obrázek č. 8, obce na břehu přehradní nádrže patřící do ORP Sedlčany jsou Radič, Křepenice, Nalžovice, Dublovice a Svatý Jan. Více informací o Toulavě a turistických cílech na jejím území se lze dozvědět na oficiálních stránkách <www.toulava.cz>. (Toulava, 2017)

3 METODIKA ZPRACOVÁNÍ

Na začátku bylo pro zpracování diplomové práce nutné nasbírat co největší množství dat nejen o Slapské přehradní nádrži a oblasti Středního Povltaví, ale také o funkčním využití území, vodních nádržích a cestovním ruchu. Zdrojem informací se stala množství českých i zahraničních publikací a diplomové práce zaměřené na podobnou tematiku.

Následně byla provedena podrobná rešerše získané literatury. Ta byla rozdělena tematicky na několik celků – literatura zaměřená na funkční využití území, literatura zabývající se cestovním ruchem a rekreací a literatura popisující vodní nádrže.

Následně bylo nutné vymezit si zájmové území a charakterizovat ho. K tomu byla využita další literatura. Problematika vymezení zájmového území je podrobněji popsána v kapitole 2.4.2 *Vodní nádrž Slapy*, kde bylo využito zejména inspirativní výstavy „*Slapy optikou geografa*“ (Fialová, Marada, 2013). Souhrnně lze říci, že zájmové území bylo vymezeno katastrálním územím obcí bezprostředně sousedícím se Slapskou vodní nádrží. Tyto obce jsou začleněny do administrativních území ORP Černošice, ORP Dobříš, ORP Sedlčany a ORP Benešov. Následná vizualizace formou mapy byla vytvořena v programu *ArcMap 10.2* od společnosti ESRI na základě podkladových dat shapefilu „vodní plochy“ z ArcČR 500 (ArcČR, ARCDATA PRAHA, ZÚ, ČSÚ, 2013). Území je v práci nazýváno „Slapská rekreační oblast“.

Samotná analýza funkčního využití břehů Slapské vodní nádrže řeší nejen funkci rekreační, ale rovněž další jako jsou hospodářská, obslužná, dopravní a obytná. Rekreační funkce je s přihlédnutím na charakter této práce řešena nejpodrobněji.

Ke zpracování rekreační funkce i ostatních již zmíněných funkcí bylo včetně studia literatury potřebné provést terénní šetření. V rámci terénního šetření byla oblast navštívena a to v květnu 2017, dále pak byli kontaktováni zástupci obcí (starostové) a rekreačních středisek či kempů. Kontaktování proběhlo telefonickou cestou. Při telefonátu byli jeho účastníci požádáni, zda by byli ochotni zodpovědět otázky řízeného rozhovoru (viz příloha č. 5 a 6) zaměřených na téma této diplomové práce. Poté se rozhodli, jakou formu kontaktu v rámci řízeného rozhovoru preferují.

Řízený rozhovor, tedy metoda strukturovaných rozhovorů s otevřenými otázkami, se provádí dotazováním na předem stanovené a připravené otázky. Tím je umožněno, že vliv dotazovaného na rozhovor je minimalizovaný. Složení otázek

řízeného rozhovoru bylo převzato a mírně upraveno z diplomové práce Hofmannové (2016). Důvodem je zpracování společného tématu diplomové práce. Autorka zpracovávala práci zaměřenou na Vodní nádrž Orlík a tato práce se zabývá Slapskou vodní nádrží. Obě vodní nádrže leží na téže řece a společně s dalšími tvoří Vltavskou kaskádu. Je tedy vhodné, aby řízené rozhovory měly strukturu a otázky podobné, protože je tak umožněno srovnání mezi jednotlivými nádržemi.

Z celkového počtu patnácti obcí bylo možné se telefonicky spojit s deseti starosty. Ostatní ani po několika pokusech v různých časech nebyli dostupní a tak byli kontaktováni e-mailem. Ti, se kterými telefonát proběhl, z drtivé většiny preferovali řízený rozhovor vyplnit pomocí e-mailu, pouze starosta obce Neveklov se rozhodl odpovídat rovnou telefonicky. E-maily se vrátily celkem čtyři a to od zástupců obcí Chotilsko, Čím, Dubovice a Buš. I když řízené rozhovory proběhly se zástupci pěti obcí, byla zastoupena katastrální území všech ORP.

Co se týče rekreačních středisek či kempů, telefonické spojení bylo navázáno celkem se čtyřmi z celkového počtu osmi kontaktovaných. Následoval stejný postup jako u obcí – tedy kontaktování e-mailem u zástupců kempů, kterým nebylo možné se dovolat. Ze zástupců, jimž bylo možné se dovolat, se rozhodli celkem tři dotázání pro vyplnění e-mailem a pouze zástupce Autokempu Žďaň odpověděl telefonicky. E-maily se vrátily celkem tři – konkrétně se jedná o Autokemp Slapy – Skalice, Lesní tábořiště Nebřich a Juniorcamp Tobogán.

Zpracování telefonických rozhovorů proběhlo tvorbou písemných poznámek přímo při hovoru. Tyto poznámky a i přijaté e-maily byly přepsány elektronicky v programu *Microsoft Office Word 2007*. Vyhodnocení všech získaných a následně přepsaných rozhovorů je provedeno v kapitole 5 *Zhodnocení řízených rozhovorů*. Tato kapitola je logicky rozdělena na část zabývající se odpověďmi starostů a část rozebírající odpovědi zástupců kempů či rekreačních středisek.

Fyzicky byl terénní průzkum proveden o prodlouženém víkendu 13., 14. a 15. května 2017. Ubytování bylo využito v rámci Autokempu Slapy – Skalice, který je v letošním roce aktuálně otevřený od 1. dubna. Účelem bylo osobně zažít místní krajinu, navštívit místní památky, ale také poznat místní vztahy a zvyklosti a lépe se tak inspirovat při zpracování diplomové práce. Zmíněný kemp patří mezi nejbližší k samotné přehradě.

4 ZMĚNY FUNKČNÍHO VYUŽITÍ BŘEHŮ VODNÍ NÁDRŽE SLAPY

Tato kapitola se věnuje splnění hlavního cíle práce. Práce se bude držet struktury, kterou použila ve své práci Hofmannová (2016). Z důvodu zaměření práce bude tedy zvlášť rozebrána funkce rekreační, jež je stěžejní, a zvlášť ostatní funkce.

4.1 REKREAČNÍ FUNKCE

4.1.1 Období do r. 1949

Jak uvádí Šmerák et al. (2014) ve své publikaci zaměřené právě na oblast Povltaví, okolí přehradních nádrží Slapy a Orlík se dnes běžně chápe jako oblast využívaná k rekreaci, ovšem takto je brána často jen ve vztahu k těmto vodním dílům. Mnozí si neuvědomují, že Vltava byla místem odpočinku ještě před zrodem přehrad.

Za počátky rekreace se dá považovat 2. polovina 19. století, kdy sem lidé jezdili za turistikou nebo jednorázovými víkendovými výlety povětšinou z Prahy. V roce 1865, konkrétně 26. srpna, přijel z Prahy do Štěchovic první parník, díky němuž započalo pravidelné dopravní spojení s Prahou. Štěchovice se nachází u Vltavy v současnosti pod hrází Vodní nádrže Slapy. Počátkem této dopravy vznikla pro obyvatele Povltaví ideální možnost obchodu na trzích hlavního města a pro Pražany možnost se snadno dostat k oblíbené atraktivitě Svatojánských proudů. (Šmerák et al., 2014)

V důsledku zvyšující se atraktivity středního Povltaví vyznačil Klub českých turistů v létě 1889 první turistickou stezku vedoucí ze Štěchovic ke Svatojánským proudům. Stezek vznikalo samozřejmě více a okolí Svatojánských proudů se stalo centrem trampingu a tramských osad v Česku. V té době se dokonce začaly pořádat organizované projížďky peřejemi na speciálně upravených vltavských šífech. První tramská osada zvaná Ztracená naděje nebo také Ztracenka byla založena v roce 1918 kousek od Štěchovic pod vrchem Kletecko. Největší rozmach v budování tramských chat a osad nastal ve 20. a 30. letech minulého století, kdy byly objekty budovány i mimo oblast Svatojánských proudů, tedy oblast dnešní Vodní nádrže Štěchovice a Vodní nádrže Slapy. Podrobněji se trampingu věnuje Hurikán (1990), který ve své publikaci uvádí nejen přehled některých tramských osad, ale i dějiny trampingu. (Fialová, Marada, 2013; Šmerák et al., 2014; Hofmannová, 2016)

K trampingu neodmyslitelně patří vodní turistika, jež se začala více rozvíjet na přelomu století. Vodní turisté byli vždy vítáni v množstvích plaveckých hospod a hostinců stojících při řece již z dřívějších dob. V důsledku častého příjezdu pražské mládeže na střední část toku Vltavy a následnému sjíždění řeky zpět do Prahy vznikala různá tábořiště. Koncem 20. let se na řece kromě kanoí (viz obrázek č. 10) objevily také hausbóty, respektive upravené pramice s nástavbou. Ty si majitelé nechávali táhnout proti proudu koňmi a poté řeku několik dní sjížděli. (Fialová, Marada, 2013)

Obrázek č. 10: Kanoje ve Svatojánských proudech z roku 1924

Zdroj: Reichardt, Reichardtová (2006)

Ve stejném období se oblast stávala chatařským rájem, kdy chaty vznikaly včetně okolí Svatojánských proudů také jinde – nejčastěji na pronajatých pozemcích místních sedláků, v lesích u řeky, na skalách apod. Plavecké hospody byly přebudovávány na výletní hostince určené pro letní sezónu. Kromě hotelů a restaurací byly využívány i tzv. letní byty – ubytování v domácnostech místních. (Fialová, Marada, 2013)

Střední Vltava a zejména oblast Svatojánských proudů se tak stala oblíbenou destinací trampů, vodních turistů a dokonce i agroturistů (Hofmannová, 2016). Pak ale přišla stavba vodních nádrží a Svatojánské proudy nadobro zanikly.

4.1.2 Období výstavby Slapské přehrady (1949 – 1954)

Již před samotnou plánovanou výstavbou přehradní nádrže, kdy se kolem řeky nacházelo množství chat a rekreačních objektů, musely tyto objekty ustoupit. Období výstavby se vyznačovalo zánikem nejen chat, ale i hostinců, hotelů apod. Po zatopených letoviscích vznikala pak letoviska nová a většinou pojmenovaná po těch původních. I přesto, že místa zanikala, rekreace v oblasti se vyvíjela dál. (Fialová, Marada, 2013)

Jak uvádí Čáka (2002) zájem návštěvníků se orientoval na samotnou výstavbu přehrady. Ač v období výstavby nebyl cestovní ruch a rekreace u vody dominantní, stavba přehrady (viz obrázek č. 11) se stala velkou atraktivitou. To se dle Fialové (2012) dá brát jako forma tematického cestovního ruchu zaměřená na průmysl nebo poznávací turismus.

Ještě před dokončením nejen Slapské přehrady, ale i ostatních stupňů Vltavské kaskády stoupl zájem o vodní turistiku, tedy zájem naposledy sjet tzv. *Starou Vltavu*. (Hofmannová, 2016)

Obrázek č. 11: Stavba Slapské přehrady z 15. března 1954

Zdroj: Reichardt, Reichardtová (2006)

4.1.3 Slapská rekreační oblast v období 1954 – 1989

Vybudování Vodní nádrže Slapy silně ovlivnilo změny ve funkčním využití území. Z převážně zemědělského regionu se začal stávat region zaměřený na cestovní ruch a rekreaci. Jak již bylo popsáno dříve, vodní plochy zvyšují dané oblasti potenciál rozvoje cestovního ruchu a rekreace. Ve spojení s rozvojem vodní turistiky a trampingu v minulých letech, tedy před výstavbou a napuštěním přehradní nádrže zvýšil zájem o „*Novou Vltavu*“. Navíc velkou atraktivitou se stala i samotná vodní nádrž. Největší zájem o cestovní ruch a rekreaci v prostoru nádrže a jejím okolí měli a dodnes mají obyvatelé Prahy – v podstatě se jedná o zázemí našeho hlavního města s částečným vlivem Benešova (Fialová, Marada, 2013).

Kromě lokalizačních a dalších faktorů přispěla k vytvoření turistického regionu rovněž politická situace v tehdejším Československu. Vzhledem k tomu, že se začala přijímat socialistická pravidla, byla omezena možnost cestování do zahraničí a tím se rozvíjel domácí cestovní ruch (Hesková et al., 2006).

Jak uvádí Hofmannová (2016), rekreační funkce získala ve sledované oblasti zcela dominantní postavení a na základě její proměny se rychle měnila i hospodářská, dopravní a obytná funkce.

Cestovní ruch a rekreace

Převažujícím typem cestovního ruchu v tomto období byl krátkodobý vázaný domácí cestovní ruch s víkendovou rekreací. Zajímavá je tabulka (viz tabulka č. 3), kterou vypracovala ve své práci Hofmannová (2016). Shrnuje v ní druhy cestovního ruchu pro dané období typické. Jedná se sice o tabulku vztahující se k Orlické vodní nádrže, ovšem dle hlubšího prozkoumání literatury od Hraly (2001) a Fialové (2012) lze konstatovat, že by mohla zahrnovat i Slapskou vodní nádrž.

Po dokončení staveb, kdy se lokalita začala stávat skutečným rekreačním střediskem (to bylo plánováno – viz Cingroš, Pavlíček, Šaman, 1959; Hrůza, 1959), bylo nutné dbát o bezpečnost rekreaantů. V roce 1967 bylo založeno Poříčnické oddělení Slapy, jež dohlíželo na dodržování plavebních předpisů, životní prostředí a další úkoly spojené s rekreací a vodním tokem (Benešovsko – Náš region, 2011).

Před zatopením prostoru vodní nádrže bylo třeba včetně přesídlení obyvatelstva a odlesnění území provést i přemístění některých památek (Šťovíček, 2009). Památky, které měly být vyzvednuty ze zátopové oblasti, určila Státní památková správa. Mezi nejznámější památky patří například Ferdinandův sloup nebo socha sv. Jana Nepomuckého. Ty se dostaly z prostoru Svatojánských proudů k příjezdové silnici k přehradě, konkrétně z Horního Slapu Svatojánských proudů pod hráz na levý břeh (Janoška, 2014). Podle Šťovíčka (2009) bylo nové umístění sochy sv. Jana Nepomuckého nevhodné. Jako symbol ochraňující před povodněmi byl totiž nevhodně otočen k řece zády. To změnil dne až v roce 1998 spolek Vltavan. Za zmínku stojí barokní sousoší sv. Jana Nepomuckého z osady Kovárna, jež bylo přemístěno mezi Vestec a Hřiměždice. Bohužel jedna z posledních památek – Rákosníkova hospoda v Živohošti, jež měla být zachráněna rozebráním a přesunuta, dodnes již znovu sestavena nebyla. Dokonce se z této roubené stavby zachoval jen trám s vyrytým rokem 1617 a ten je uchován v Městském muzeu obce Benešov.

Tabulka č. 3: Druhy cestovního ruchu na březích Orlické přehrady do r. 1989

Druhy cestovního ruchu:	Převažující druh cestovního ruchu do r. 1989
Dle délky trvání	Krátkodobý, víkendová rekreace (do 3 dnů)
Dle rozložení během roku	Dominance letní sezóny
Dle teritoriálního rozmístění	Domácí cestovní ruch a rekreace
Dle vlivu na životní prostředí	Tvrdý cestovní ruch
Dle využívání zdrojů	Alternativní cestovní ruch
Dle organizovanosti návštěvníků	Organizovaný cestovní ruch
Dle hromadnosti	Hromadný i individuální cestovní ruch
Volný x Vázaný	Dominantně vázaný cestovní ruch

Zdroj: Hofmannová (2016), dle Hrala (2001), Fialová (2012), Pásková, Zelenka (2012)

Dalo by se říci, že kromě zániku přírodní perly Vltavy – Svatojánských proudů byla další přírodní scenérie zachována. Díky vysoké přírodní atraktivitě a snadné dostupnosti se do oblasti koncentrovalo velké množství rekreatantů převážně z Prahy. V důsledku této situace bylo potřeba zareagovat rozšířením výstavby ubytovacích kapacit, ale ani to nebylo jednoduché. Pro zachování udržitelnosti cestovního ruchu a rekreace a také přírodní scenérie a její atraktivitě byl dle Fialové, Marady (2013) Státním ústavem pro rajónové plánování v Praze zhotoven územní plán širšího okolí nádrže. Jeho nejdůležitější úlohou bylo zabránit živelnosti ve výstavbě rekreačních

zařízení a navrhnout plochy pro legislativní ochranu pod hlavičkou Krajského národního výboru v Praze. Nebyla to samozřejmě poslední studie, která řešila rekreační zařízení ve zkoumané lokalitě. Celkově bylo v návrhu zmíněného územního plánu vyhotoveno 16 oblastí a určena místa pro hotely, restaurace, ubytovny, chaty, tábory a loděnice tak, aby se tam vešlo 8 000 dlouhodobých a 16 500 krátkodobých rekreatantů. Státní výbor pro výstavbu zvýšil při schvalování plánu počet míst o 8 000, z nichž byly 3 000 stanoveny pro dlouhodobější rekreaci v chatách. Změnil se tak poměr mezi individuálním typem rekreace zahrnující druhé bydlení a mezi veřejnými rekreačními zařízeními (kempy, ubytovny, hotely atp.). Jednalo se v podstatě o záměr, který vyvolal nejen zájem o prosazování několika druhů typových chat, což se ovšem neodehrálo, ale i stanovení několika zásad, kdy bylo například zakázáno oplocování pozemků, stavba přístřešků a mnoho dalších.

Každé z rekreačních středisek se od jiných typově odlišuje. Například Třeбенice sloužily primárně jako hlavní dopravní uzel, který zajistil přestup mezi silniční a lodní dopravou. Dělníci zaměstnaní výstavbou elektrárny byli ubytováni v obci Rabyně – i ta se přestavbou ubikací změnila na rekreační středisko. Ovšem nejvýznamnějšími středisky v okolí Slapské vodní nádrže jsou Žďaň – Přestavlky, dále Živohošť a Měřín. Živohošť zůstala vybudováním přehradní nádrže na jejích obou březích – levém (Stará Živohošť se zachovalým kostelem svatých Fabiána a Šebestiána) i pravém (Nová Živohošť), a proto se jedná o obec, kde se údajně „o posvícení mažou koláče na obou stranách“ (Šťástka, 2009). Velký důraz při vzniku těchto středisek byl kladen zejména na doplnění zeleně z důvodu začlenění rekreačních objektů do krajiny. Další střediska jako Lahoz, Povalilka, Kobylníky, Smilovice, Oboz, Županovice, Vestec, Cholín a Hrazany byla uzpůsobena pro chatovou zástavbu a vznik několika podnikových ubytoven. (Fialová, Marada, 2013)

Druhé bydlení

Největší vliv na rozvoj druhého bydlení v Česku mělo postupné vylidňování menších venkovských obcí, kdy mladší objaté dané oblasti migrovali do měst. Po úmrtí posledního uživatele objektu již nebyl zájem v něm bydlet. Objekty, které byly většinou starší a hůře vybavené, tak přešly do vlastnictví potomků těchto uživatelů a ti je dále

využívali pro rekreační účely anebo si je k rekreaci kupovali lidé z měst. Tak či tak objekty prošly rozsáhlými rekonstrukcemi a dostaly se svou vybaveností a vzhledem na úroveň srovnatelnou s vybavením městských bytů. K rozvoji oblastí s objekty druhého bydlení přispěla nejen vyšší míra urbanizace, ale také změny v pracovní době, kdy do konce 60. let byly zavedeny volné všechny soboty a lidé tím získali dvoudenní víkendy a celkově delší volna. Druhé bydlení se brzy stalo trendem a jakousi prestižní záležitostí vyjadřující tehdejší moderní životní styl. Navíc vlastnictví objektu bylo jedinou legální možností soukromého podnikání a investování. (Bičík et al., 2001)

Zájem o individuální rekreaci se zvýšil vlivem politických událostí z konce 60. let s přispěním omezeného cestování do zahraničí a zákazu skautských organizací. Lidé tehdy častěji unikali do vlastního soukromého prostředí. V 70. letech nastal ve výstavbě nových rekreačních objektů opravdový boom a například ve Středočeském kraji byla tato výstavba legislativně omezena. V rekreačních objektech trávili jejich vlastníci s rodinou více než třetinu roku formou prodloužených víkendů nebo dovolených. Rozšíření trendu druhého bydlení a zejména chalupaření mělo pozitivní vliv na záchranu počtu venkovských domů a tedy na záchranu sídel a udržení jejich stavebního rázu. Vylidňování venkovských oblastí bylo touto cestou zmírněno a v oblastech docházelo k oživení sezónně. Negativním vlivem se stala nedostatečně regulovaná výstavba chat – vznikly neuspořádané a přehuštěné chatové kolonie. Individuální rekreace měla vliv i na životní prostředí a dopravu, kdy byl provoz enormně zhuštěn periodickým pohybem obyvatel v letním období a na začátku a konci víkendů. Během 70. a 80. let minulého století došlo v Česku ke znásobení objektů individuální rekreace více než 2,5x a to nemá ve světě obdoby. (Bičík et al., 2001)

Problematikou samotných chat v okolí vodních nádrží Kamýk a Slapy a jejich architektonickou typizací se ve své práci důkladně zabývá Vokrouhlík (2014). Autor rozlišuje například chaty z 50. let, jež jsou podobně projektované jako chaty z 30. let. Mají tedy jednu až dvě místnosti, ovšem toaleta je na rozdíl od chat z 30. let již uvnitř chaty. Navíc se vyznačují pro dané období typickou prosklenou verandou. Dalším typem jsou chaty ze 70. až 80. let již s cihlovým základem přízemního patra. V tomto patře většinou bývá společenská místnost, kuchyně a sociální zařízení se šikmou střechou. Ve vyšším patře, tedy pod střechou se nalézá jeden až dva pokoje a často i balkón. V suterénu se dala najít technická místnost a garáž. Tento typ chaty má svůj subtyp – tzv. *dřevěnou montovanou chatu z 60. – 90. let* vyráběnou dodnes. Chaty

z 80. a 90 let jsou zpravidla rozměrnější a vybavené vodovodem a elektrickým proudem.

4.1.4 Slapská rekreační oblast od roku 1989 do současnosti

Konec 80. let a léta 90. jsou typická úpadkem podnikové rekreace. Zařízení původně vázaného cestovního ruchu byla nahrazena klasickými komerčními ubytovacími zařízeními nebo rozprodána jednotlivcům. Změny probíhaly i v hotelech jako takových – ty investovaly do zařízení jako bazény, krytá sportoviště atp. Dokonce se také u Hotelu Hladina a Lesního tábořiště Nebřich objevilo lanové centrum, resp. Lanový park Slapy. Události počátku 90. let minulého století samozřejmě zasáhly rovněž oblast druhého bydlení. Velice se snížila výstavba nových objektů. K tomu přispělo několik faktorů, z nichž nejvýznamnějšími jsou např. nové možnosti soukromého podnikání a jiných forem seberealizace. To způsobilo změnu hodnot u lidí a následné principy ve využití volného času. Dalším příspěvkem se staly širší možnosti cestování do zahraničí, jiné formy tuzemské rekreace či nárůst lůžkové kapacity v soukromých objektech. (Bičík et al., 2001; Fialová, Marada, 2013)

Cestovní ruch

Nejvýznamnějšími předpoklady pro cestovní ruch v zájmové oblasti jsou přírodní, které jsou hlouběji rozebrány v kapitole *2.2.3 Potenciál a předpoklady rozvoje cestovního ruchu a rekreace*. Zájmovou oblast zařazuje do území, kde převažují přírodní podmínky a předpoklady cestovního ruchu – tedy do II. kategorie oblastí cestovního ruchu, i Hrala (2001). Nejvýznamnějšími přírodními podmínkami v oblasti jsou vodní toky a plochy, dostatečná zalesněnost a mnoho přírodních atraktivit, zejména četné vyhlídky, skály či přírodní rezervace aj. (terénní šetření, 2017).

Jak již bylo popsáno výše a jak popisuje Bičík et al. (2001), vlivem transformačních procesů po roce 1989 přešel vázaný cestovní ruch k volnému. Dále byl zaznamenán přesun od organizovaného cestovního ruchu k neorganizovanému a od hromadného k individuálnímu.

Vzhledem k tomu, že forem cestovního ruchu je celá řada (viz kapitola 2.2.2 *Typologie (formy a druhy) cestovního, terminologie*), budou v následujícím textu vybrané formy cestovního ruchu popsány zvlášť. Podobným způsobem přistupovala ve své práci i Hofmannová (2016).

Formy cestovního ruchu:

1) rekreační a pobytový

Společně s Orlickem je Slapská rekreační oblast nejvýznamnější rekreační oblastí Střední Vltavy. S tím je spojeno i množství ubytovacích zařízení – tedy hotelů, penzionů, rekreačních středisek a kempů. Ovšem dle Fialové, Marady (2013) dominantní kapacitu v okolí nádrže představují stále objekty druhého bydlení ve formě chat, chalup a rekreačních domků ať už přímo při březích nádrže, v údolích přilehlých vodotečí nebo v intravilánech obcí.

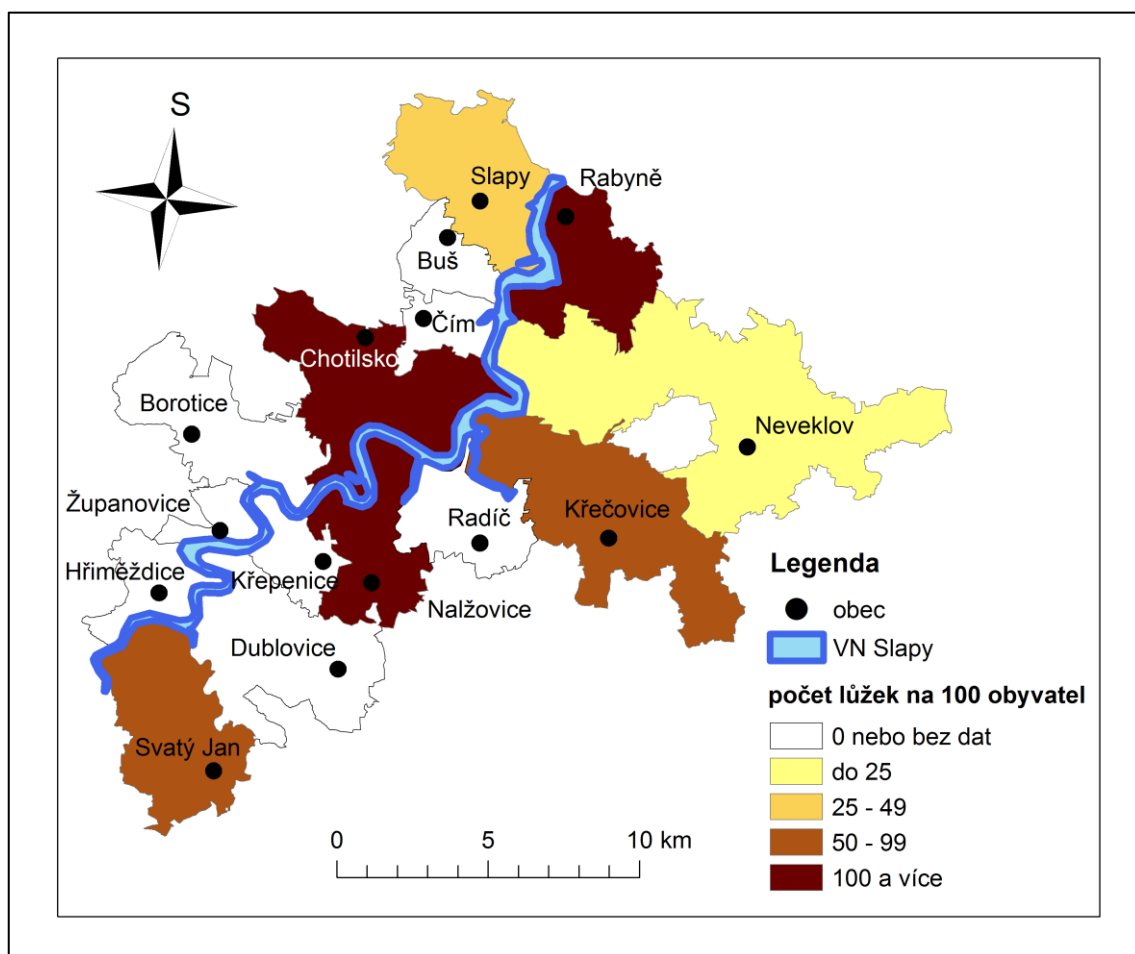
Je velmi těžké a prakticky nemožné statisticky podchytit potenciální celkové zatížení území počtem turistů (typickým rozeznávacím znakem od návštěvníka je přenocování – podrobněji viz kapitola 2.2.2 *Typologie (formy a druhy) cestovního, terminologie*), kteří do oblasti v létě cestují. Lze ale toto zatížení zdokumentovat tzv. Defertovou funkcí vyjadřující počet lůžek na 100 trvale žijících obyvatel.

Z obrázku č. 12 je patrné, že největším počtem lůžek na 100 obyvatel se vyznačují obce Rabyně, Chotilsko a Nalžovice. Ovšem ne každou obec bylo možné hodnotit – zdroj (ČSÚ, 2017) sice uvádí, že obce Čím a Buš nemají žádná hromadná ubytovací zařízení a tím ani lůžka, ale například data pro obec Křepenice nejsou k dispozici (viz příloha č. 1). Ostatní bíle vyznačená místa v obrázku jsou obce, na jejichž katastrálním území se sice hromadná ubytovací zařízení vyskytují, ale tato data považují za důvěrná. V příloze lze najít podrobněji rozepsané obce s počty hromadných ubytovacích zařízení a lůžek. Ke správné analýze pomocí Defertovy funkce bylo zapotřebí najít počet trvale žijících obyvatel na území zkoumaných obcí z přibližně stejného období jako počty zmíněných zařízení a lůžek. Tento počet je také součástí tabulky v příloze.

Defertovou funkcí se zabývala rovněž Fialová a Riška (Fialová, Marada, 2013), kdy i tito autoři došli k závěru, že nejvíce lůžek na trvale žijící obyvatele v zájmovém

území se dá najít v obcích Rabyně, Chotilsko a Nalžovice. Kromě tohoto ale autoři vyjádřili pomocí Defertovy funkce i počet lůžek v hromadných ubytovacích zařízeních a objektech druhého bydlení na počet trvale žijících obyvatel v dané oblasti. Došli k závěru, že rekreační funkce není dominantní v obcích Neveklov, Buš, Křepenice a Dublovice. V celorepublikovém měřítku jsou tyto obce jako rekreační ale chápány.

Obrázek č. 12: Defertova funkce – počet lůžek v hromadných ubytovacích zařízeních na počet trvale žijících obyvatel

Zdroj: vlastní, dle Fialové, Marady (2013), ČSÚ (2017), ArcGIS, data ArcČR 500, S-JTSK

2) kulturní a poznávací

Z portálu Mapy.cz (2017) nebo stránek projektu *Vraťme život našim památkám – Památky kolem středního toku Vltavy* (2017) lze vyčíst, že se v zájmovém území nachází velké množství památek. Dalším zdrojem je Památkový katalog Národního

památkového ústavu (2015). Například nejvýznamnější stavební památkou na území obce Slapy je kostel svatých Petra a Pavla a také zámek Slapy, který je v současnosti v soukromém vlastnictví. Na území Chotilska pak boží muka ve Hněvšíně, bývalá sýpka v Prostřední Lhotě – dnes známá jako muzeum „Křižovnický špýchar“, fara č.p. 1 a kostel sv. Fabiána a Šebestiána v Živohošti. Fara a kostel se hřbitovem jsou jedinými původními dochovanými stavbami z vesnice před zatopením prostoru Slapské vodní nádrže. Znamou památkou Chotilska je také Drtinova rozhledna z roku 1926. Tu postavili na vrchu Besedná (496 m) turisté jako poctu profesoru Drtinovi. V 60. letech byla ovšem zbourána a dnes se čeká na její obnovu (více na stránkách *Společně za obnovu Drtinovy rozhledny*, 2017). Z řad kostelů je významný kostel Nanebevzetí Panny Marie s barokní farou, tentokrát na území obce Borotice, kde by se dal najít ještě zámek Čelina nebo židovský hřbitov. Za zmínku rozhodně stojí zřícenina větrného mlýna u Příčov východně od obce Dublovice, vodní tvrz Křepenice, zámek Radíč, oppidum Hrazany, zřícenina hradu Kozí Hřbet, zřícenina Ostromeč, trapistický klášter Naší Paní nad Vltavou, zámek Tloskov v obci Neveklov nebo Jablonná a řada dalších.

V zájmovém území se nachází i několik turistických tras vedoucích v blízkosti přírodních i kulturních atraktivit. Jejich přehled je v tabulce č. 4.

3) turistika

Turistické trasy a naučné stezky v oblasti vedou především přes přírodní atraktivitu a četné vyhlídky. Terén, kterým tyto trasy vedou, je velmi kopcovitý a nachází se zde zátoky a skály. V tabulce č. 4 jsou vybrány některé trasy nebo části tras vedoucí přes zájmové území.

Z významnějších vyhlídek by se daly jmenovat vyhlídka Šemíkův skok, vyhlídka u Živohošťského mostu, vyhlídka opata Zavorala, vyhlídka u sv. Jana a mnoho dalších. Největší koncentrace vyhlídek se nachází v okolí Bílé skály u meandru u Smilovic. Většina těchto vyhlídek se nalézá v NPR Drbákov – Albertovy skály, přes niž vede NS Drbákov – Albertovy skály a také modře značená turistická trasa. Jmenovat se dají například Tisová vyhlídka, Bartůňkova vyhlídka či Albertova vyhlídka. Další výhled se dá navštívit pod Dubovým vrchem, kde jsou opět skály nad meandrem nádrže.

Vyhledávanými turistickými cíli jsou včetně přírodních atraktivit (různých vyhlídek, skal, přírodních rezervací se vzácnými druhy živočichů a rostlin atp.) také

atraktivitu kulturní, kam by se daly zařadit rozhledny (Drtinova rozhledna na kopci Besedná – popsána výše, rozhledna Veselý vrch, rozhledna Neštětická hora, rozhledna Drahoušek), tvrze, zříceniny hradů, hradiště, hrady a zámky, zmíněná zřícenina mlýna, židovský hřbitov, ale i muzea, kostely a dokonce samotné obce nebo části obcí. Je samozřejmé, že turistické trasy nemohou vést přes všechny atraktivitu, ale jsou naplánovány tak, aby zahrnovaly alespoň ty nejvýznamnější.

Tabulka č. 4: Nejvýznamnější turistické trasy na území Slapské rekreační oblasti

Typ trasy	Trasa	Průběh (odkud – kam)	Délka
NS	NS Prof. PhDr. Františka Drtiny	Hněvšín – Živohošť	6,8 km
NS	NS Zlaté Psí hory	Mokrsko a Veselý vrch	6,9 km
NS	NS Vymyšlenská pěšina	Mokrsko – Kobylníky	4,1 km
NS	NS Drbákov – Albertovy skály	okruh Albertovy skály	5,8 km
NS	NS Oppidum Hrazany	Oppidum Hrazany	1,5 km
	Rabyně - Jablonná	Rabyně - Jablonná	11 km
	Sejcká Lhota – Křeničná	Sejcká Lhota - Křeničná	11 km
	Živohošť – Nahoruby	Živohošť – Nahoruby	10 km
	Svatý Jan – Osečany	Svatý Jan – Osečany	34 km
	Jablonná – Živohošť	Jablonná – Živohošť	4,3 km
	Stranný – Slapská přehrada	Stranný – Rabyně	3,5 km
	Třebsín – Vyhlídka Psané skály	Třebsín – Poličany	24 km
	Příčovy – zřícenina Ostromeč	Příčovy – Ostromeč	13 km
	rybník Musík – Křepenice	Musík – Křepenice	3 km
	Hřiměždice – Živohošť	Hřiměždice – Živohošť	22 km
	Hřiměždice – Hojšín	Hřiměždice – Hojšín	5 km
	Slapy – Živohošť	Slapy – Živohošť	15 km

Zdroj: vlastní, dle Mapy.cz (2017), Tourmapy.cz (2017)

4) sportovní

S existencí vodní nádrže je spojena celá řada sportovních aktivit. Kromě koupání nabízí Slapská vodní nádrž možnost rybaření, jachtaření, vodního lyžování, windsurfingu a dalších aktivit. Lze si půjčit například i šlapadlo, různé typy lodiček atp. Kempy rekreační střediska a další ubytovací zařízení jsou doplněna o hřiště vhodná pro

kolektivní sporty aj. Za zmínku stojí golfový park u obce Slapy disponující celkem 18 jamkami nebo lanové centrum, resp. lanový park u obce Nebřich – ten je rozdělen na několik tras dle obtížnosti a Zip Line sjezdování. Součástí je Baby park s pískovištěm, hracím domečkem a překážkami těsně nad zemí nebo Junior park pro děti od 4 do 9 let. Další aktivitou mohou být vyjížďky na koních po vyznačených jezdeckých trasách nebo cykloturistika. (terénní šetření, 2017; Mapy.cz, 2017; Lanový park Slapy, 2017)

5) lázeňský a wellness

I přesto, že se v zájmové oblasti nenachází žádné obce s lázeňským statutem, dá se zmínit Vojenský rehabilitační ústav ve Slapech nad Vltavou. Jedná se o jedno z vojenských lázeňských a rekreačních zařízení Volareza nalézající se v lesoparku asi 3 km od Slapské přehrady. Poskytuje péči zejména klientům s poruchami hybného aparátu, po úrazech a operacích, dále pak s neurologickými, revmatologickými aj. onemocněními. (VLRZ Praha, 2013)

V Měříně se dá navštívit wellness centrum (opět jedno ze zařízení volareza) – to nabízí bazén s délkou 25 m, tobogán, různé vodní atrakce, suchou a parní saunu, whirlpools, solnou jeskyni, solární louku, balneo a masáže apod. Součástí jeho vybavení jsou i tenisové haly, squash, venkovní kurty, beach volejbal, fotbal a v neposlední řadě si lze zapůjčit lodičky, kanoje nebo dračí lodě. (VLRZ Praha, 2013)

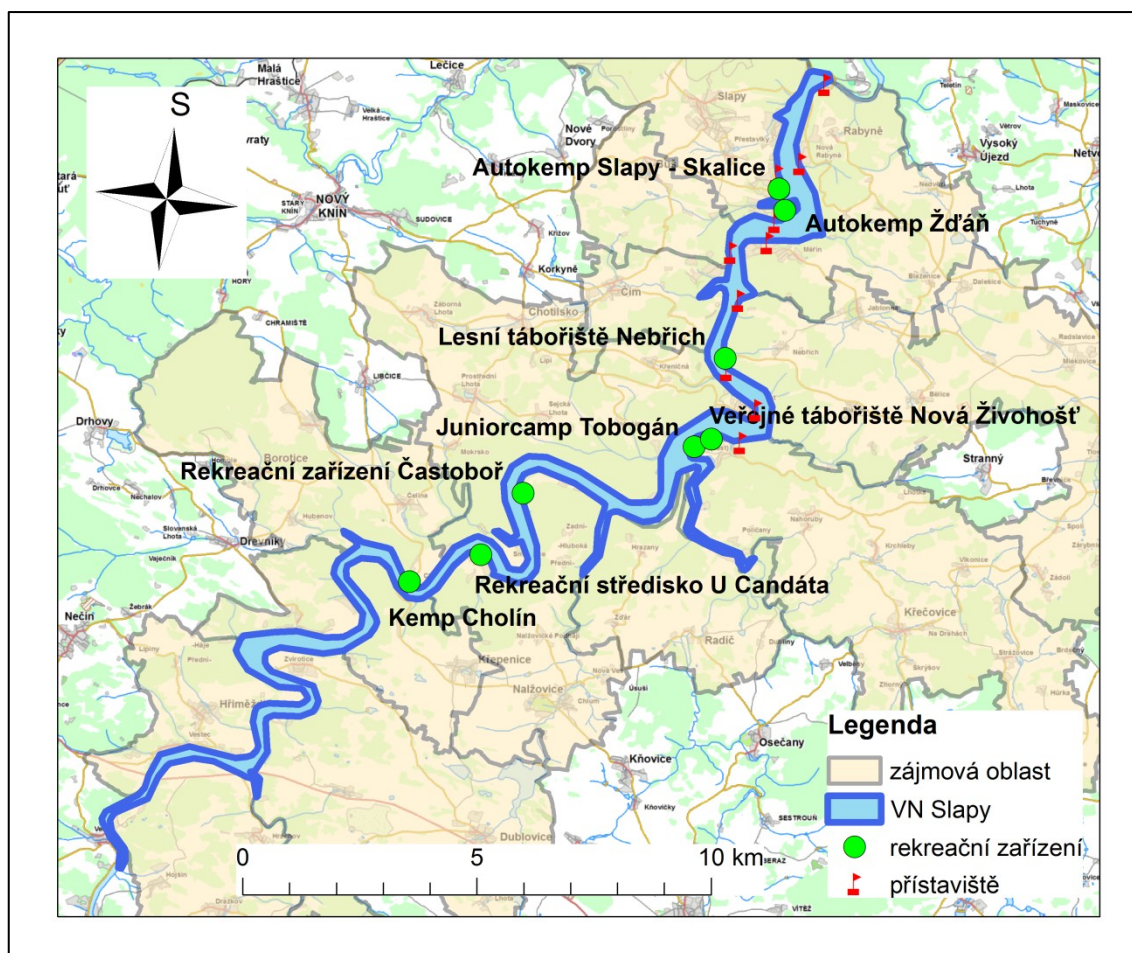
Rekreace

Nejvýznamnější kempy či rekreační střediska na březích vodní nádrže jsou zobrazeny na obrázku č. 13. Z obrázku je zcela zřejmé, že největší a nejvýznamnější kempy se nachází u severní části přehradní nádrže. Ty jsou doprovázeny četnými přístavišti.

Portál Dokempu.cz (2017) uvádí jako jedno z nejlepších rekreačních středisek Rekreační středisko Stará Živohošť. Je vybaveno sportovními a společenskými komplexy, restaurací se zahrádkou, bazénem se slanou vodou a má k dispozici vlastní molo s možností půjčení loďky či šlapadla. Další skvěle hodnocené je Lesní tábořiště Nebřich nebo Juniorcamp Tobogán v Nové Živohošti. Jak už název Lesního tábořiště Nebřich napovídá, většina míst je zastíněna stromy. Slunce zde díky situovanosti tábořiště k západu svítí více až odpoledne, ale dlouho do večera. Součástí je kiosek

s venkovním posezením, dětské hřiště, stolní tenis. Nedaleko se nachází Hotel Hladina, kde je možné se rovněž občerstvit, využít tenisový kurt nebo půjčovnu loděk a kol. V širším okolí lze navštívit zmíněný Lanový park Slapy, Hotel VZ Měřín vybavený aquacentrem, bowlingem, saunou, squashem atd. Na nedaleké Farmě Heroutice si lze zapůjčit koně a projet se, v přístavišti si lze zaplatit výlet parníkem apod. V jedné z nejkrásnějších lokalit na Slapské přehradní nádrži se nachází Juniorcamp Tobogán a Caravan Club. Kempů a rekreačních středisek je u nádrže celá řada, obecně ale platí, že se návštěvníkům snaží nabídnout jen to nejlepší.

Obrázek č. 13: Nejvýznamnější rekreační střediska na březích VN Slapy

Zdroj: vlastní, dle Mapy.cz (2017), Fialové, Marady (2013), ArcGIS, data ArcČR 500, S-JTSK

Dle terénního šetření (2017) lze říci, že nejpestřejší nabídku co se týče typů možností ubytování a lepší vybavenost mají rekreační střediska. Ty na rozdíl od kempů,

ve kterých se dá ubytovat ve stanech, chatkách či obytných karavanech, nabízí ubytování v apartmánech a disponují širší nabídkou sportovních aktivit – například i bazény. Většinou kempy a rekreační střediska s vyšším standardem ubytování, vybavení a služeb jsou navštěvována po větší část roku než ty s nižším standardem. Téměř všechna rekreační zařízení se nacházejí spíše v zákratech vodní nádrže, kde jsou i lepší možnosti pro koupání.

Dle místních subjektů lze posoudit faktory ovlivňující návštěvnost těchto zařízení. Ta je ovlivňována především počasím a kvalitou vody v nádrži. Úspěšnost středisek je pak dána cenou ubytování, vybaveností, službami a polohou areálu.

Druhé bydlení

Na rozdíl od předchozího období se 90. léta 20. století a počátek 3. tisíciletí vyznačují stagnací počtu objektů druhého bydlení a jejich výstavby. Dále se zvýšila kvalita vybavenosti objektů a tím se začaly stírat rozdíly mezi objekty druhého bydlení a trvalým bydlením, ale i mezi druhým bydlením a komerčními formami cestovního ruchu. I přes zvyšující se zájem objekty druhého bydlení pronajímat stále převažuje individuální víkendová rekreace. (Vágner, Fialová et al., 2004)

Bičík et al. (2001) popisuje území břehů přehradní nádrže jako oblast, kde se koncentrují objekty druhého bydlení mimo objekty trvalého bydlení. Dle Vokrouhlika (2014), který prováděl terénní průzkum chatových oblastí v oblasti vodních nádrží Slapy a Kamýk, lze konstatovat, že chatové osady jsou v zájmovém území rozloženy nerovnoměrně a nacházejí se převážně při březích vodní nádrže či v údolích jejich přítoků. Autor uvádí počet chat, který je 1 585 na severu chatové oblasti (43,4 % chat). Největším počtem chat se může pyšnit chatový okrsek Slapy – Přestavlky u Slap. Tam se vyskytuje k roku 2014 celkem 726 chat. Naopak oblastmi bez chatových osad by se daly jmenovat NPR Drbákov – Albertovy skály, údolí potoka Musík nebo PR Vymyšlenská pěšina. Všechny chaty ovšem neslouží jako objekty individuální rekreace – kromě rekreačního typu se dají rozlišit chaty zahrádkářsko-rekreační, rekreační domky, maringotky nebo hausbóty aj.

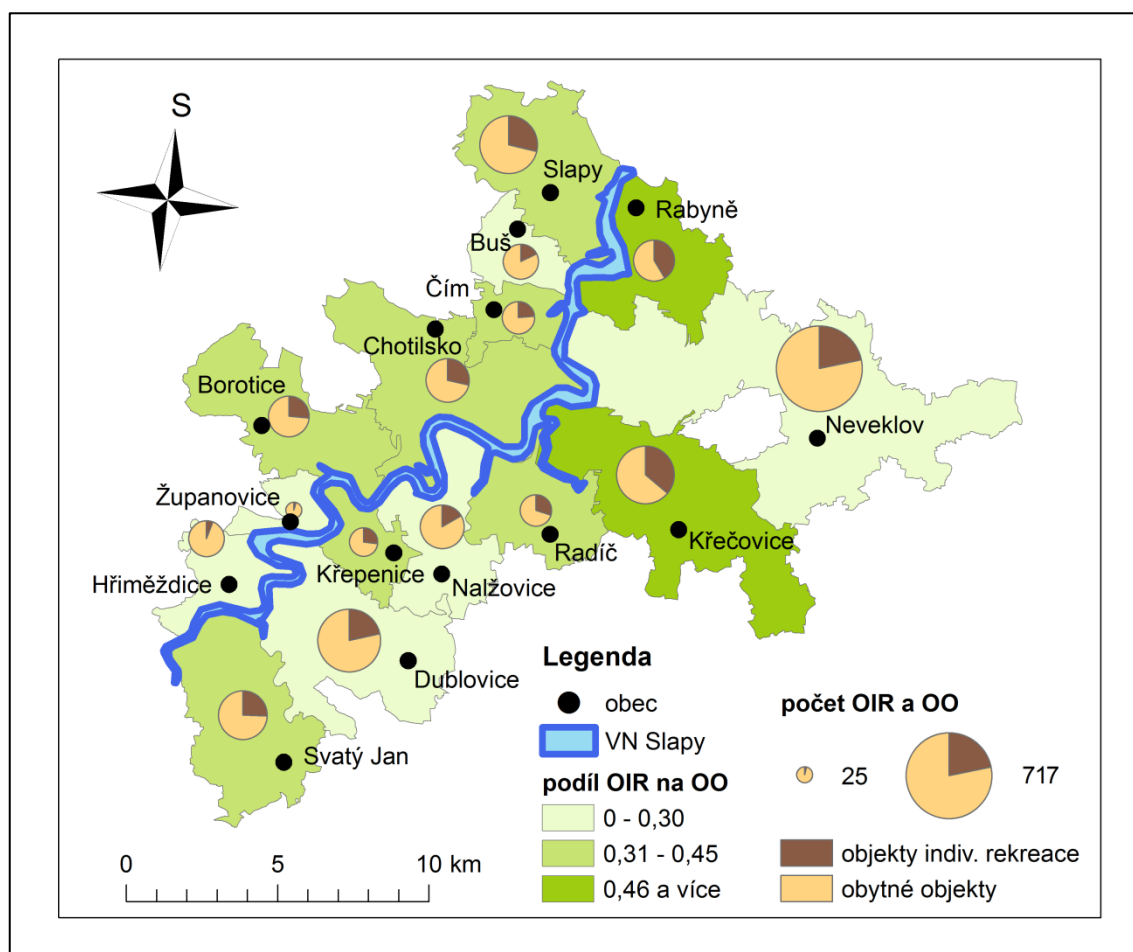
Pro analýzu objektů individuální rekreace (OIR) bylo zapotřebí vyhledat jejich počty v jednotlivých obcích. To bylo provedeno pomocí ČSÚ (2013), který v daném

roce uvádí 806 jako celkový počet OIR ve všech obcích zkoumané oblasti, obytných objektů evidoval v roce 2013 celkem 2 419. Po výpočtu podílu OIR na OO vychází celková hodnota pro zájmovou oblast 0,33. Přehled počtů objektů v jednotlivých obcích a výpočty pro tyto obce je uveden v příloze č. 2.

Z obrázku č. 14 je zřejmé, že největší podíl OIR na OO je na katastrálním území obcí Rabyně a Křečovice, dále pak Slapy, Radíč nebo Chotilsko. Naopak nejmenší podíl lze najít v obcích Hřiměždice a Županovice. Katastrální území obce Neveklov rovněž nemá tento podíl vysoký, ovšem to je dáno především velikostí katastrálního území zasahujícího relativně daleko od přehradní nádrže.

Obrázek č. 14: Podíl objektů individuální rekreace (OIR) na obytných objektech (OO)

Zdroj: vlastní, dle ČSÚ (2013), Fialové, Marady (2013), ArcGIS, data ArcČR 500, S-JTSK

4.1.5 Zhodnocení změn rekreační funkce břehu Vodní nádrže Slapy

Celkově by se dalo říci, že v období před výstavbou vodní nádrže byla oblast z hlediska rekreační funkce využívána především pro vodní turistiku a tramping. Pak ale přišla výstavba vodní nádrže, kdy se objevila tzv. průmyslová turistika – hlavní atraktivitou se stala samotná stavba vodního díla. Období po výstavbě vodního díla je charakteristické vázaným cestovním ruchem a vzestupem druhého bydlení, které zažilo opravdový boom. Období 90. let minulého století a počátek nového se vyznačuje individuálním cestovním ruchem a již stagnujícím (ve smyslu početního nárůstu), ale stále využívaným druhým bydlením. Dle Kadlecové, Fialové (2010) také probíhá výstavba apartmánových domů, zejména formou přestavby původních podnikových chat, hotelů a je zde i nová výstavba.

4.2 DALŠÍ ZMĚNY FUNKČNÍHO VYUŽITÍ

4.2.1 Hospodářská funkce

Střední Povltaví patřilo odjakživa k oblastem drobné řemeslné výroby a zemědělci zde hospodařili na nepřilíš úrodné půdě. Průmyslová výroba zde nebyla dominantní. Oblast neprošla větší industrializací ani za průmyslové revoluce, jelikož tu nebyla dostatečná surovinová základna a vzdálenost od hlavních center rozvoje byla větší. Navíc stav komunikační sítě nebyl optimální. (Fialová, Marada, 2013)

V období druhé světové války fungovalo území na východ od střední Vltavy jako cvičiště jednotek SS. Celková plocha území využívaná takto vojensky se neustále zvětšovala a měla konečnou rozlohu 440 km². Okolí obce Neveklov bylo cílovým územím pro střelbu. Za jeho hranicemi se pak nacházela řada dvorů SS, koncentrační tábory a východně pak tankový park, letiště a skladiště munice. (Fialová, Marada, 2013; Šmerák et al., 2014)

Z dlouhodobého hlediska bylo původně souvisle zalesněné území postupně odlesňováno vlivem kolonizace, rozšiřováním zemědělské půdy a velkou potřebou dřeva pro hlavní město. Oblast byla primárně zemědělsky využívána, i když zde příliš vhodné podmínky pro pěstování nejsou. Rozloha orné půdy se zvyšovala až do roku 1948, kdy došlo k útlumu a rozloha začala naopak klesat. Úbytek byl zaznamenán

především v oblastech s nejméně úrodnou půdou a rovněž v místech zatopení Slapskou vodní nádrží v 50. letech. Zvyšovala se ale rozloha lesů a trvalých ploch aj. Půda, která v blízkosti Vltavy zatopena nebyla, často měnila svou funkci ze zemědělského využití na rekreační (například Měřín nebo Žďáň). Typickou podobou krajiny před rokem 1948 byla mozaika drobných polí, luk a pastvin. Pak ale přišla zemědělská kolektivizace (s tím související vznik JZD) a industrializace a krajinná struktura se velmi zjednodušila. (Fialová, Marada, 2013)

Jak již bylo napsáno, průmysl se v oblasti nevyvíjel a z toho důvodu zůstala krajina dodnes zachovalá. Výjimkou je ale stavba samotného vodního díla. Vznikly tak mnohé pracovní příležitosti pro místní obyvatele. Stavebně-montážní práce zahrnovaly nejprve budování lanovek, betonáren, komunikací apod. Jedna z lanovek vedla z lomu v Teletíně pro dopravu kameniva, další ze Štěchovic na Štěrk a poslední transportovala cement ze železniční stanice Luka pod Medníkem. Po transportu surovin pro výrobu betonu (celkem 374 320 m³) započala samotná stavba hráze. Doprovodnými pracemi, které si vznik přehradní nádrže vynutil, byla například stavba silnic a mostů, nových domů atd. Ubytovny v Třebenicích a Rabyni sloužící pro dělníky v období výstavby se začaly využívat pro jiné účely (především jako obytné domy). Lanová dráha a betonárna byly rozebrány a místo po těchto objektech upraveno tak, aby nenarušovalo přirozený ráz krajiny. (Broža et al., 2005; Šťovíček, 2009)

Fialová, Marada (2013) rozebírají produkční schopnosti zemědělské půdy měnící se v období let 1990 – 2000 a 2000 – 2010. V oblasti došlo celkově k výraznému poklesu podílu orné půdy. Výjimku tvoří pouze jihozápadní část území, kde byl zaznamenán velmi mírný nárůst v obou sledovaných obdobích, ovšem produkční schopnost je zde nejnižší. Po roce 1990 došlo k zatravnění orné půdy zejména v centrální části území poblíž nádrže.

Zajímavé je také sledovat zaměstnanost v jednotlivých sektorech, kdy po roce 1989 poklesl podíl počtu obyvatel pracujících v priméru – tedy v zemědělství, lesnictví a rybolovu. Projevem byl pochopitelně nárůst v ostatních sektorech. Zvýšení zaměstnanosti v průmyslu je vysvětlováno oddělením tzv. přidružených výrob od zemědělských podniků při transformaci. Změny proběhly i co se týče zaměstnanosti ve službách, ovšem nárůst se nejvíce projevil až po roce 2001. Celkově lze území rozdělit na dvě části – v severní části zkoumaného území probíhaly změny mnohem radikálněji než v jižní části. Příčinou je především lepší dopravní dostupnost severní části do

hlavního města. Lidé se tak snáze dostávali do Prahy za prací ve službách a opouštěli primární sektor. V jižní části, která je považována spíše za perifernější, postupoval tento trend mnohem pomaleji. (Broža et al., 2005)

V současnosti je průmysl v oblasti zastoupen energetikou. Vodní elektrárna ve Slapské přehradní hrázi má celkem 3 Kaplanovy turbíny s celkovým výkonem 144 MW. Zemědělská výroba je pak zajištěna většími zemědělskými družstvy a také drobnými soukromými farmáři. Větší význam mají v zájmovém území hlavně ZD Dublovice, Nalžovice nebo Neveklov. Nejčastěji pěstovanými plodinami na místních polích jsou obiloviny – kukuřice, pšenice, dále olejnin – řepka. Kromě orné půdy se na území rozkládají travní porosty hojně využívané pro chov skotu a ovcí. Působí zde rovněž drobní výrobní podnikatelé (např. Moštárna v Hřiměždicích aj.). Terciér je zastoupen podnikateli z oblasti služeb pro místní obyvatele a služeb cestovního ruchu – především ubytování a stravování. (Vokrouhlík, 2014)

Tabulka č. 5: Podíl využití ploch zájmového území za jednotlivá období (v km²)

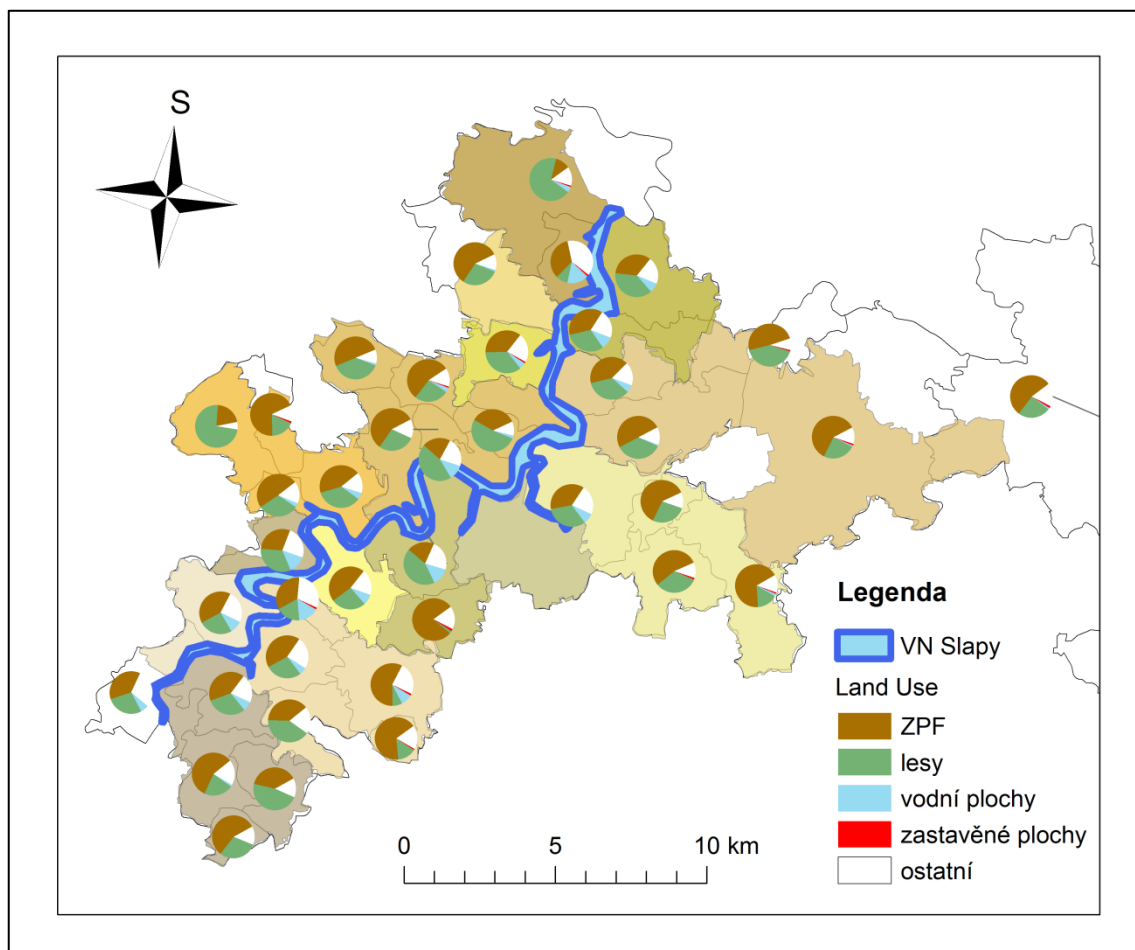
Typ plochy		1945	1948	1990	2000
ZPF		28866,9	28393,8	24238,0	24104,3
z toho	orná půda	22653,3	23627,0	19081,1	18453,6
	trvalé kultury	355,7	702,7	946,3	954,4
	louky	2263,1	2252,7	2823,1	3244,6
	pastviny	3594,8	1811,4	1387,5	1451,7
Lesy		14609,5	14632,6	15610,5	15685,5
Vodní plochy		947,0	871,4	1926,6	1930,2
Zastavěná území		189,6	371,0	558,8	582,4
Ostatní		3233,8	4011,8	9122,2	9206,4

Zdroj: vlastní, dle LUCC Czechia (2016)

Jak již bylo popsáno v úvodních kapitolách této práce, velký význam v oblasti využití ploch má LUCC Czechia (viz kapitola 2.1 *Funkční využití území a jeho druhy*). Land Use za základní územní jednotky zájmového území si lze prohlédnout na obrázku č. 15. Na tom jsou barevně rozlišena území obcí. V tabulce č. 5 pak lze vidět vývoj podílu využití ploch souhrnně za celé zájmové území. Dá se vypočítat snižující se využití území jako zemědělský půdní fond, trend zvětšování lesních ploch, ale

i zastavěných ploch. Velký skok v rozloze vodních ploch je dán vybudováním nádrže. (LUCC Czechia, 2016)

Obrázek č. 15: Land Use v ZÚJ zájmovém území v roce 2000

Zdroj: vlastní, dle LUCC Czechia (2016), Fialové, Marady (2013), ArcGIS, data ArcČR 500, S-JTSK

4.2.2 Obslužná funkce

Za obslužnou sféru se dají považovat veškeré nevýrobní služby obyvatelstvu, zejména pak maloobchod, školství, zdravotnictví, kultura, dopravní služby a dokonce i některé řemeslné činnosti. Služby jsou velmi úzce vázány na historický vývoj samotných sídel. V zájmovém území lze z historického hlediska spatřovat kulturní provázanost, kdy byly pořádány různé průvody, společenské slavnosti apod. Pro oblast Svatojánských proudů byly typické plavecké hospody, které využívali vodáci, trampové a další. Při výstavbě

vodního díla bylo nutné poskytnout dělníkům možnost odpočinku a zábavy formou kulturního vyžití při různých akcích, slavnostech apod. Po této výstavbě se s rozvojem rekreační funkce začaly rozvíjet i služby navazující na cestovní ruch a rekreaci především ve střediscích.

Co se týče školství, základní školy hrály ve venkovských oblastech významnou roli pro místní komunitu (viz Kučerová, 2010). Přítomnost školy má vliv nejen na vybavenost obce, ale i spádovost okolních obcí či setrvání trvale žijících obyvatel. Školy na vesnicích byly oblíbené pro svou rodinnou atmosféru a často se v nich pořádaly různé společenské události. Počet základních škol se v průběhu 20. století dynamicky vyvíjel. 60. a 70. léta hrála velkou roli v redukci především neúplných škol na vesnicích. Tím se zvýšila vzdálenost, kam školáci museli dojíždět. Příkladem uzavření neúplných základních škol v malých venkovských sídlech jsou Hřiměždice, Radíč, Prostřední Lhota atd. Neúplná škola, jež doposud jako jediná zavřená nebyla, leží ve Slapech. Ty, které zavřené byly, jsou dnes využívány jako budovy obecních úřadů, hostince nebo zůstávají prázdné. (Fialová, Marada, 2013)

Dle portálu Mapy.cz (2017) lze v zájmové oblasti najít jedno zdravotnické zařízení. Jedná se o neziskovou organizaci Portus Praha z.ú., které poskytuje sociální služby pro lidi s mentálním postižením, zajišťuje chráněné bydlení a provozuje sociálně-terapeutické dílny.

4.2.3 Dopravní funkce

Vltava z počátku sloužila pro přepravu dřeva. To se odehrávalo již za dob Jana Lucemburského na počátku 14. století. Další panovník – Karel IV. pak uložil místním mlynářům za úkol udržovat vorové propusti na jezích o šířce 12 metrů, čímž zajistil splavnost střední Vltavy. V dalších obdobích byla vodní cestou dopravována sůl z rakouských zemí. Bylo ale nutné dopravovat lodě zpět proti proudu řeky. Pro tyto účely byly zbudovány potahové stezky, kterými koně vlekli lodě. Využívaná vodní cesta byla neustále upravována. V 19. století vznikaly různé jezy, vorová úvaziště, potahové stezky a probíhala regulace břehů. (Fialová, Marada, 2013)

V souvislosti s vybudováním přehradní nádrže začal stoupat význam pozemních komunikací. Při stavbě bylo nutné dopravovat na místo určení těžká zařízení, ovšem

dopravní síť k tomu nebyla uzpůsobena. Proto bylo důležité zkvalitnit některé silnice. Ty pak dodnes vyhovují i současné dopravní situaci. Příjezdové komunikace zahrnovaly silnici vedoucí k hrázi od Štěchovic přes Slapy a silnici spojující s hrází obec Rabyně. Jelikož zde chybělo kvalitní spojení obou břehů Vltavy a tyto břehy spojovaly pouze přívozy, bylo zapotřebí postavit nové komunikace a mosty, které na ně navazovaly. To mělo přinést oblasti i hospodářský rozvoj. Nejbližší mosty existující před výstavbou vodního díla byly až v Kamýku nad Vltavou, Vestci a ve Štěchovicích. Silniční síť vzniklá v důsledku výstavby vodního díla je využívána dodnes. (Šťovíček, 2009)

V dnešní době území protíná silnice druhé třídy s návazností na silnici R4 spojující Příbram a Sedlčany. Ta přemostňuje Vltavu u Vestce. Levý břeh vodní nádrže je lemován silnicí až do Prahy. Na pravém břehu je silnice vedoucí z Prahy do Týna nad Vltavou a je křižována silnicí přemostňující vodní nádrž u Živohošti. V obci Cholín se dá najít další přemostění – tentokrát se jedná o silnici spojující Sedlčany a Dobříš. Významná je samotná hráz přehradní nádrže, přes kterou rovněž vede komunikace z Rabyně do Slap. (Vokrouhlík, 2014)

Železniční síť není v oblasti rozvinuta. Krajina zájmového území není pro stavbu železnice tvarem reliéfu vhodná. Nejbližše se tak lze pomocí železniční dopravy dostat po trase spojující Prahu a Benešov nebo také Dobříš a Příbram. Nejlepší přístup mají chatari zajištěn asfaltovými komunikacemi třetí třídy přecházejícími v panelové, šterkové či prašné cesty. Kromě osobních automobilů, kterými je možné se do chatových a rekreačních oblastí dostat z Prahy do hodiny, je možné využít autobusové spoje, jimiž jsou dobře obslouženy základní sídelní jednotky. Z hlediska lodní dopravy fungovalo do roku 2011 spojení na trase Slapy – Solenice, ovšem dle Vokrouhlíka (2014) bylo v roce 2014 přístupné jen spojení Slapy – Nová Živohošť. Na této trase jezdily denně pravidelně v obou směrech tři spoje (samozřejmě v sezóně, tj. 28. 6. – 31. 8.). Trasa Slapy – Nová Živohošť zůstala do současnosti a podle Quarter (2017) jezdí v obou směrech dva spoje.

Na základě terénního šetření (2017) se dá zmínit individuální říční doprava – tedy plavba pomocí plachetnic, hausbótů, člunů, lodiček aj. Je ale nutné, aby byla dodržována jistá pravidla z důvodu bezpečnosti nejen samotných jachtařů, loďkařů apod., ale i bezpečnosti lidí rekreujících při březích vodní nádrže. Tato pravidla jsou velmi často porušována a zřídka trestána a tak jsou rekreanti často vystaveni nebezpečí na vlastních životech.

4.2.4 Obytná funkce

Střední Povltaví nebylo v pravěku oblíbeným místem pro bydlení. Lidé dávali přednost spíše úrodným nížinám Polabí, Poohří a dolního toku Vltavy. Navíc pravděpodobně v zájmovém území nenacházeli jeskyně a skalní převisy, kde by mohli přebývat. První významnější osídlení se objevují až v době měděné. Působila zde chamská kultura, která se rozšířila podél středního toku Vltavy a také v západních Čechách z okolí dnešního německého města Cham asi v letech 3200 – 2800 př. n. l. Kultura si pro své slabě osídlené osady vybírala vrcholky kopců a skalní ostrožny. Z tohoto období je známý nález měděné sekyrky kousek od Dublovic. Nejvýznamnější lokalitou, kde kultura působila, je hradiště Malé či Dolní Kolo u Nalžovického Podhájí. Chamskou kulturu nahradila kultura knovízská. Tito obyvatelé osídlili zkoumanou oblast v letech 1300 – 800 př. n. l. velmi hustě a zanechali po sobě četná pohřebiště a sídliště. Dokonce již byli schopni získávat rýžováním z vodních toků cín a dolovali měď, tyto kovy pak slévali v bronz. Důkazy na tuto dobu se našli například v Hřiměždicích. Osady byly tvořeny domy částečně zapuštěnými do země. Na domy navazovala hospodářská funkce ve formě různých pecí, odpadních jam, skladů apod. (Novák, 2017)

Prvním etnikem, které zanechalo ve Středním Povltaví stopy, byli Keltové. Prvním známým pozůstatkem je oppidum Hrazany nad soutokem Vltavy a Mastníku v blízkosti obce Živohošť. Sídel, jež v oblasti Keltové zanechali je více, oppidum Hrazany bylo vybudováno pravděpodobně ze strategických důvodů a v jeho širším okolí byla známá naleziště zlata a barevných kovů. Zánik zmíněného oppida je jednou ze záhad historie – nebyly totiž nalezeny stopy ničení. Po Keltech přišli do území Germáni, kteří se území ale vyhýbali. Po Germánech byla oblast osídlena Slovy a ti zde působili od středověku. (Novák, 2017)

Oblast sice nebyla daleko od střediska kmene Čechů, ale s Prahou nebylo spojení vhodné. Proto se území dostalo pod kontrolu Slavníkovců, kteří měli ze vzdálenější Libice oproti Přemyslovcům lepší přístup. Po hromadném povraždění Slavníkovců měli Přemyslovci možnost se dostat do Středního Povltaví a pak dále do jihočeských oblastí. Tím se podařilo vytvořit jednotný státní útvar. Střední Povltaví se stalo loveckým rajónem pro česká knížata. Ta se snažila oblast kolonizovat pomocí domácího obyvatelstva, ale i cizinců a válečných zajatců především z Polska. Raně feudální období bylo charakteristické přesídlováním poddaných z jedné oblasti do

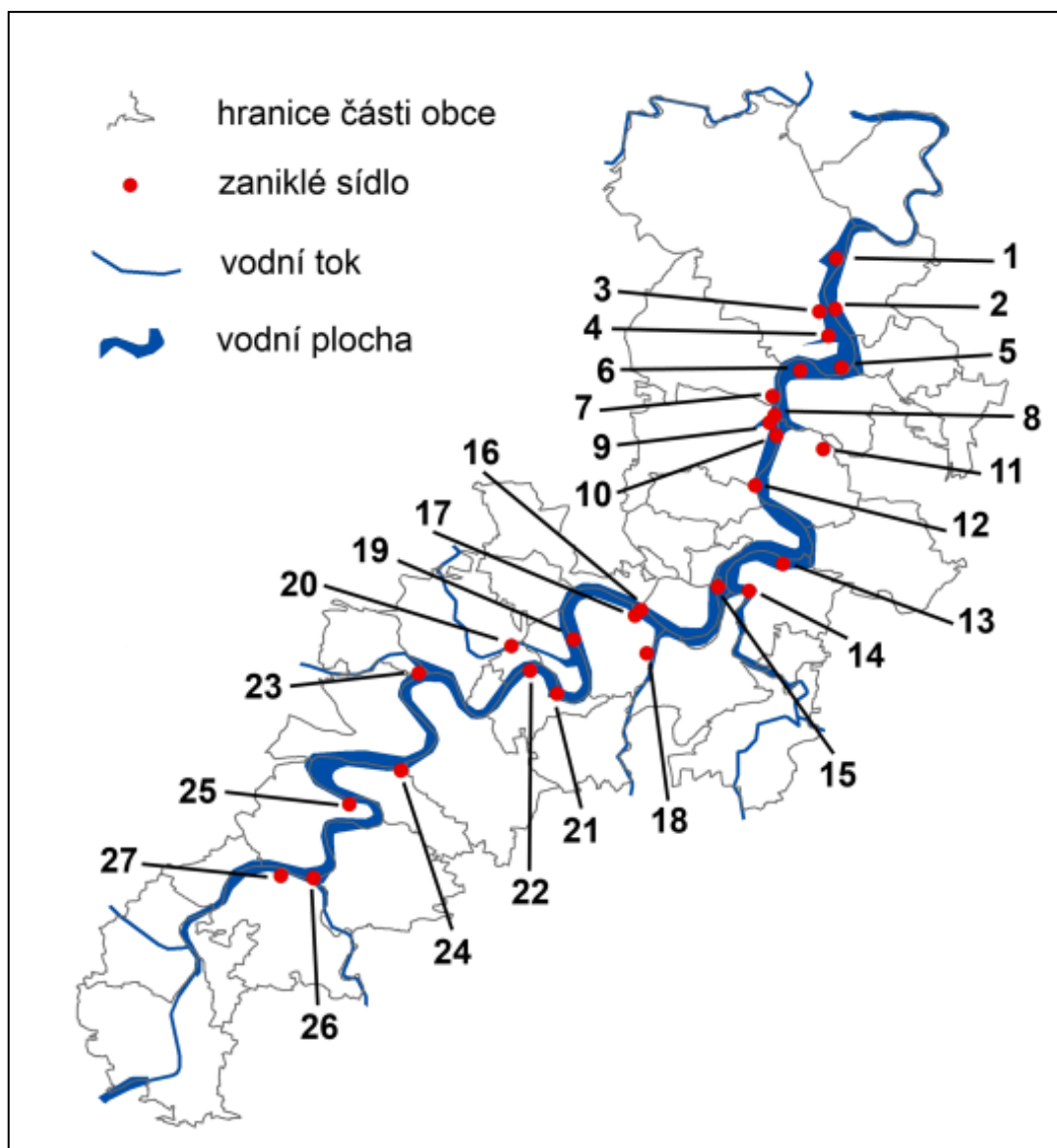
druhé. Mnoho názvů vesnic je utvořeno podle kmenové příslušnosti osadníků či kastelánského hradu. Příkladem může být ves Dublovice názvem připomínající osady obyvatel z jihočeského Doudlebska apod. Zatímco levobřežní část pod državou biskupství se rychle kolonizovala, pravé břehy se dostaly do područí drobné šlechty. Z tohoto období pochází pravděpodobně velké množství bývalých hradišť nacházejících se právě na pravých březích. Jedním z významnějších rodů se zejména na Sedlčansku stali Rožmberkové. Král Václav II. založil roku 1292 Zbravslavský klášter, který je jeden z největších a nejbohatších. Do jeho područí spadaly například obce Slapy a Přestavky. Za vlády Karla IV. dostala především oblast Sedlčanska mnoho privilegií a Sedlčany se staly politickým centrem Středního Povltaví. Naopak na Dobříšsku převzal správu nad vesnicemi kamenný hrad přestavěný z původního opevněného loveckého hrádku. Celkově oblast negativně postihly války v 17. století a život lidí upadal. Největší rozmach kulturního života místních nastal až po roce 1848, kdy vznikaly první průmyslové podniky, odborné školy apod. (Boháč, 1978)

Zánik sídel je typickým znakem proměn kulturní krajiny. Zanikání sídel se nevyhnulo ani 20. století. Ve vnitrozemí zanikala sídla většinou z hospodářských či vojensko-strategických důvodů. Příkladem je výstavba Vltavské kaskády. (Fialová, Marada, 2013)

V souvislosti se vznikem přehradní nádrže byla přítomnost některých sídel v rozporu s existencí přehradní nádrže, a proto bylo zapotřebí vystěhovat ze zátopové zóny majetky obyvatel a vystavět jim nová obydlí. Podrobný přehled obcí, osad, samot a objektů zaniklých v průběhu historie lze najít na portále zanikleobce.cz (Beran, 2015).

Na obrázku č. 16, který byl převzat z Fialová, Marada (2013) a zpracován Zdeňkem Kučerou s využitím zmíněného portálu zanikleobce.cz, lze vypočítat obce zaniklé po roce 1945. Je patrné, že zaniklých sídel je celkem 27 a nejvíce kumulována jsou v severní třetině území. Portál Zanikleobce.cz (Beran, 2015) uvádí u každého zaniklého sídla také jeho charakteristiku. Popisuje nejen, do jakého okresu a správní obce dané místo patřilo, ale také jeho přesné GPS souřadnice v systému WGS-84 zjištěných z portálů Mapy.cz a Mapy Google, dále pak kategorii, důvod zániku, období zániku, současný stav a krátký popis. Na stránkách jsou často uvedeny i odkazy na informace o daném místě a doplněny dobové a novodobé obrázky. Webový portál autora je významným zdrojem informací.

Obrázek č. 16: Sídla zaniklá v oblasti VN Slapy po roce 1945

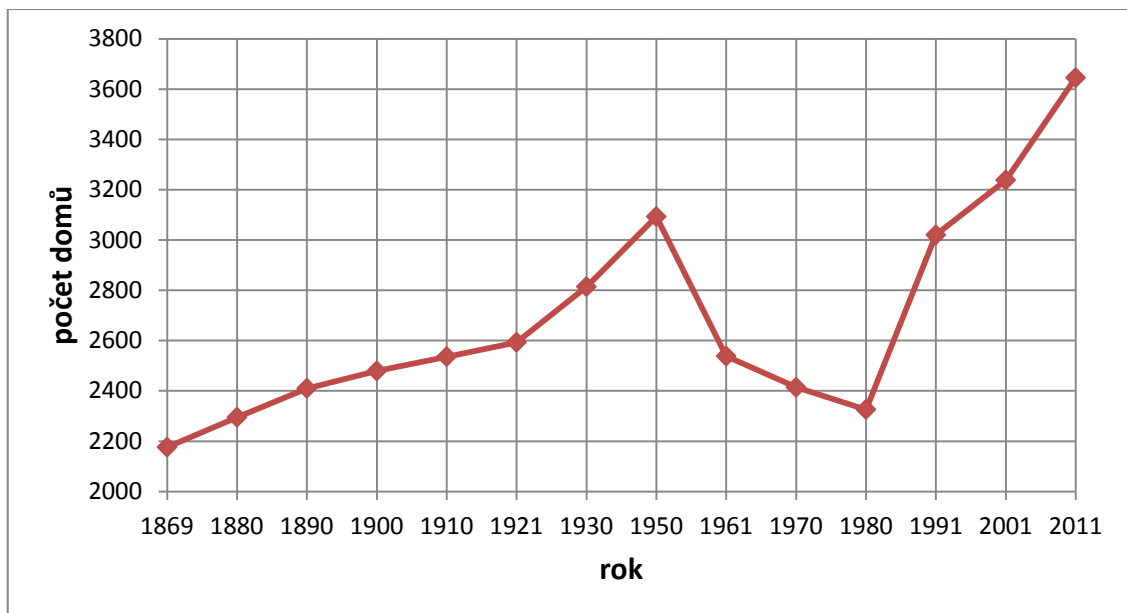
1 = Hotel Záhoří (6; 1)	10 = Kocanda (8; 2)	19 = Častobor (7; 1)
2 = Babor (3; 1)	11 = Šeradovka (6; 1)	20 = V Luhu (7; 2)
3 = U Rabiňáka (2; 1)	12 = Chápovna (8; 3)	21 = Trenčín (14; 3)
4 = Smrčina (9; 1)	13 = Živohošť (111; 23)	22 = Oboz (69; 15)
5 = Žďán (9; 3)	14 = Borákov (11; 1)	23 = Bukevnice (5; 2)
6 = Královská (11; 3)	15 = Ústí (25; 6)	24 = Rybárna (7; 2)
7 = Povalilka (5; 1)	16 = Vymyšlenka (2; 1)	25 = Záběhllice (24; 5)
8 = Hruškov (0; 1)	17 = Sejce (7; 1)	26 = Kovárna (33; 6)
9 = Moráň (19; 8)	18 = Luhy (2; 1)	27 = Buzice (32; 6)

Pozn.: Čísla uvádějí názvy sídel (v závorce uveden počet obyvatel a domů v roce 1930)

Zdroj: Fialová, Marada (2013)

Z obrázku č. 16 je vidět umístění hotelu Záhoří – ten existoval v oblasti od roku 1914 a od roku 1954 leží 45 metrů pod hladinou Slapské vodní nádrže. Samota Babor ležela nad Vltavou nedaleko dnešního letoviště Nová Rabyně, ovšem důvod jejího zániku nebylo zatopení přehradní nádrží, nýbrž vyhoření v druhé polovině 40. let. Asi nejvýznamnějším zaniklým místem byla obec Živohošť, ze které zbyl jen kostel, hřbitov a fara. Živohošť byla vybudována zcela nově a po obou březích nádrže se rozprostírají objekty k bydlení nebo rekreaci. (terénní šetření, 2017; Beran, 2015)

Graf č. 1: Vývoj počtu domů v zájmové oblasti mezi lety 1869 a 2011

Zdroj: vlastní, dle ČSÚ (2017)

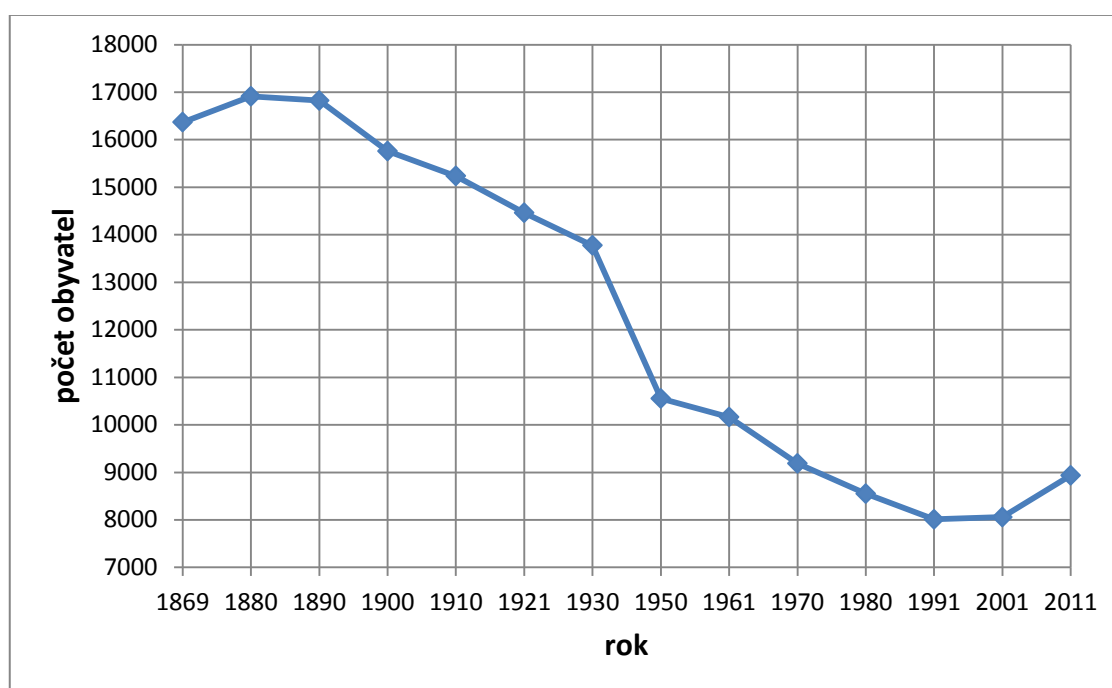
Z grafů č. 1 a 2 je rozeznatelné, kdy docházelo k největšímu boomu ve vývoji počtu domů a obyvatel, a naopak, kdy došlo k největším poklesům. Nárůst počtu domů lze pozorovat až do 50. let, kde nastal zlom v důsledku budování vodní nádrže. Zlomové období bylo charakteristické především zánikem některých sídel a tím i domů. V 60. a 70. letech se prudký pokles v počtu domů zpomalil a od 80. let minulého století nastal trend budování domů nových. Obrovský nárůst nových domů byl dán především rozvojem druhého bydlení v oblasti a celkově souvisejícím rozvojem rekreačního využití území. Po 90. roce a přelomu tisíciletí je vývoj dán spíše suburbanizací.

Co se týče vývoje počtu obyvatel, téměř celé období sledovaného období je charakterizováno poklesem. Zájmová oblast byla vždy považována za periferní

a venkovskou. Jak již bylo napsáno dříve, příliš se zde nerozvíjel průmysl ani oblužná sféra a pro místní obyvatele bylo lepší odstěhovat se do nejbližších center například za pracovními příležitostmi a lepším životním standardem. V období druhé světové války, kdy byl zaznamenán prudký pokles v počtu obyvatel, byla převážná část oblasti násilně vyliďněna. To bylo z důvodu nově vzniklého výcvikového prostoru pro německé vojsko. Pokles počtu obyvatel pokračoval až do konce 80. let minulého století. V následujícím období 90. let a po roce 2000 stoupl zájem o rekreaci v zájmovém území. Navíc majitelé rekreačních objektů častěji využívají své objekty jako trvalá bydliště a pronajímají svá bydliště ve městech (terénní šetření, 2017). Důvodem může být zájem o život v kvalitnějším a čistším životním prostředí.

Tabulky s počtem obyvatel a počtem domů za jednotlivá období a obce lze najít v přílohách č. 5 a 6.

Graf č. 2: Vývoj počtu obyvatel v zájmové oblasti mezi lety 1869 a 2011

Zdroj: vlastní, dle ČSÚ (2017)

5 ZHODNOCENÍ ŘÍZENÝCH ROZHOVORŮ

Kapitola se zabývá podrobnou analýzou řízených rozhovorů se starosty obcí a zástupci rekreačních středisek či kempů Slapské rekreační oblasti. Postup pořizování těchto rozhovorů je popsán v kapitole 3 *Metodika zpracování*.

5.1 ŘÍZENÉ ROZHOVORY SE STAROSTY OBCÍ

Starostové obcí vykonávají svou funkci rozdílně dlouhou dobu. Někteří ji vykonávají teprve krátce (starosta obce Dublovice – p. Jeřicha od listopadu 2016) a jiní déle (starosta obce Čím – p. Haniš od roku 2006; starosta obce Buš – p. Laštovka od roku 2002; starosta obce Chotilsko – p. Šťástka od roku 1990; starosta obce Neveklov – p. Slabý již druhé období, předtím jedno období předsedou národního výboru a několik období místostarostou).

Všichni dotázaní starostové evidují určitý vliv výstavby Slapské vodní nádrže na jejich obec. Tři ze starostů uvedli, že v moment výstavby vznikly nové pracovní příležitosti a poté se rozvíjel cestovní ruch a rekreace. V obci Čím mají v sezóně třikrát více obyvatel. Větší návštěvnost po vybudování vodního díla spatřuje v oblasti i starosta obce Neveklov a zmiňuje i lodní dopravu. V obci Buš byly po výstavbě vybudovány dvě rekreační osady s 82 chatami. Starostové obcí Chotilsko a Dublovice uvádí, že byla zatopena část obce – „*Naše místní část Zvírotice byla zaplavena a v 50. letech byla postavena pro obyvatele vesnice nová.*“ (starosta Dublovic).

Závislost na cestovním ruchu spatřují pouze dvě obce. Obec Buš částečnou, protože se na jejím území nachází hospoda využívaná návštěvníky, dále samoobsluha a drobné služby. Mnohem zásadnější závislost vidí starosta Chotilska, jenž uvádí „*Rekreace je v obci především dána velkým množstvím chat a cestovní ruch se snažíme podpořit vznikem muzea Křižovnický špýchar v Prostřední Lhotě, expozicí Staré Vltavy a balónového létání v Chotilsku, obnovou Drtinovy rozhledny na Besedné, rozhlednami na Veselém vrchu u Mokrska, naučnými stezkami, cyklotrasami atd.*“. Opačný názor má starosta Neveklova, který zmiňuje dva soukromé hotely, ze kterých jdou v rámci obce příjmy marginální. Starosta Dublovic, který rovněž nespátřuje závislost na cestovním ruchu, se vyjádřil takto: „*Turisté nás nezajímají, v celé obci, tzn. celkem v 5 místních*

částech, není možno obědvat, nemáme na celém katastrálním území ubytovací kapacitu atd.“. Je tedy zřejmé, že největší význam má cestovní ruch pro Chotilsko.

Pro Chotilsko byla letní sezóna 2016 oproti předchozím obdobím návštěvností silnější. Návštěvnost obce stále roste a stejný vývoj je předpokládán i do budoucna. To dokladuje i provoz TEPfaktoru v Chotilsku (týmová zábava zaměřená na logické uvažování, fyzickou zdatnost a šikovnost, inspirovaná známou pevností Boyard) a působení ČVUT – fakulty stavební ve štole Josef ve Smilovicích. Kromě zmíněného se obec snaží propagovat pomocí různých tiskovin. Jako průměrnou hodnotí tuto sezónu ostatní obce s výjimkou obce Čím, kde se rok 2016 stal neobvykle podprůměrným. I tak ale obec Čím předpokládá vzestup návštěvnosti v následujících obdobích. Starosta Dublovic uvádí *„Letní sezónu z hlediska turismu hodnotím jako každou jinou – problémy mám pouze s přespolními rybáři, kteří mají konflikty s místními obyvateli ve Zvíroticích.*“. Dále pak zmiňuje, že obec není zajímavou turistickou destinací z důvodu absence kempu, a doufá v zachování stavu návštěvnosti, eventuálně úbytek. Neveklovský zástupce spatřuje do budoucna vzestupný trend návštěvnosti díky investicím v centru města a zájmem obyvatel o tuzemskou rekreaci. Obec se snaží propagovat činnostmi, jako jsou různé investice, zapojení do svazu měst a obcí, systému bezpečná škola atp. V Buši je návštěvnost 10 – 15 let stejná a není očekáván žádný zásadní vývoj, pouze zvyšování počtu cyklistů.

Na otázku *„Odkud nejčastěji pocházejí majitelé chat a chalup ve Vaší obci?“* všichni dotázaní odpověděli, že drtivou většinou pochází z Prahy a to nejméně ze 70 %, dále byli jmenováni obyvatelé Příbrami, Dobříše a Sedlčan.

Téměř všichni, až na starostu Chotilska, uvádí, že proces privatizace v 90. letech cestovní ruch a rekreaci v obci neovlivnil. Podle Chotilského zástupce *„Privatizace vše překopala – nejdříve bylo vše utlumeno, potom teprve došlo k investicím a oživení. Bohužel na majetky církve, kterých je u nás velmi mnoho, se čekalo až do současnosti.*“.

Každý z dotázaných starostů jmenuje nějakého zástupce podnikové rekreace, který v obci působil. V obci Čím byla podniková rekreace zastoupena firmami Mitas, Igra a Penicilínkou, z nichž po roce 1990 zanikla Igra. Ostatní jsou ve vlastnictví fyzických osob. V současnosti je hlavním zaměstnavatelem v obci firma BOCA, jinak místní dojíždějí za prací zejména do Prahy. Starosta Dublovic zmínil, že *„Ve Zvíroticích byl objekt v majetku obce, který sloužil jako škola v přírodě pro děti z naší a okolních škol. Byl ukončen vzhledem ke ztrátovému hospodářskému výsledku obce*

a následně externího nájemce prodejem nemovitosti v roce 2011. Největším zaměstnavatelem je Zemědělská společnost Dublovice a.s., kde pracuje cca 25 obyvatel z celkového počtu 1 070 lidí. I když to je číslo včetně dětí a seniorů. Za práci se jezdí převážně do Sedlčan, Příbrami a Prahy.“. Neveklovský dotázaný jmenuje dva hotely, jež byly vybudovány dříve podniky a nyní jsou privátní. Hlavním zaměstnavatelem této obce je Ústav sociální péče Tloskou s přibližným počtem 230 zaměstnanců. V obci Buš byl zástupce podnikové rekreace jediný, ale ten po roce 1990 zanikl. V obci jsou obyvatelé zaměstnání ve službách, ale většina za práci dojíždí do hlavního města. Do Prahy dojíždí i obyvatelé Chotilska, jinak jsou zaměstnání v oborech zemědělství, lesnictví nebo jako drobní podnikatelé (zejména truhláři) a v cestovním ruchu. Podniková rekreace zde byla zastoupena Rudým právem, Chemapolem, Družstvy apod. Po přelomovém roce zanikl pionýrský tábor EZ Praha na Křeničné.

Tabulka č. 6: Silné a slabé stránky v dotázaných obcích zájmové oblasti

Obec	silné stránky	slabé stránky
Buš	vzhled, atmosféra, hospoda, obchod	nedostatek financí na připravené projekty, stav místních komunikací
Čím	okolní příroda, dopravní dostupnost	služby – obchod
Dublovice	krásná krajina Povltaví, rybníky, lesy	nedostatek srážek a pitné vody (všichni mají studny)
Chotilsko	poloha v krásné krajině u řeky a již rozvinutý cestovní ruch	možnost vzniku povrchového dolu v Mokrsku za účelem vyrabování nerostného bohatství (zlato) cizí firmou za směšné poplatky státu při použití chemických procesů
Neveklov	životní prostředí, příroda	malá pracovní příležitost

Zdroj: vlastní

Jak je zřetelné z tabulky č. 6, starostové řadí mezi silné stránky obcí především okolní přírodu. V hodnocení slabých stránek se zástupci obcí liší. Dále je hodnocena dopravní dostupnost, kterou dobře hodnotí obec Čím. V Chotilsku se dostupnost zlepšila integrací autobusové dopravy v letošním roce, ovšem silnice jsou ve špatném

stavu. Dobrá dopravní dostupnost Neveklova se ještě zlepší dálnicí D3 – její realizace zlepší i pracovní dostupnost. Starosta Dublovic hodnotí dopravní dostupnost následovně: „*Musíte rozlišovat Dublovice a Líchovy – tyto jsou na trase Sedlčany – Příbram s relativním dostatkem autobusových spojů a potom Zvírotice, Chramosty a Břekovu Lhotu, kde je již dostupnost horší.*“. V obci Buš je údajně dopravní dostupnost i stav silnic bez problémů.

Následující odstavce popisují problémy s kolísáním hladiny přehradní nádrže a názory, jak se bude problematika s kolísáním vyvíjet do budoucna, příp. další problémy, které bylo nutné ve spojení s přehradní nádrží řešit.

Zajímavý je rozhovor s Neveklovským starostou, který uvádí poslední problémy po povodních: „*To bylo po těch povodních. U nás to tolik problémů nepůsobilo, protože u nás tolik podnikatelů není, ale co já vím, v řadě případů to bylo fatální. U nás to nepůsobilo nijak velké problémy. Jsou tu privátní dva hotely, ale ty tu klientelu měly. Nikdo to nezavřel, ani jeden.*“. Podle něj se již nic tak velikého opakovat nebude – údajně se jednalo o pětisetletou, možná tisíciletou vodu. Zmiňuje, že „*Takové věci možná že budou, ale ne v takovém rozsahu. Jsou tam různé systémy a včasné varování atp., takže si myslím, že takový masakr už by se neměl opakovat, protože to bylo něco mimořádného. To byl z grafu vyplývající takový stav, který nebyl zaznamenán předtím. On byl někdy ve 12. století, nebo ve 13., ale to nikdo nepopsal pořádně.*“. Obec řešila a stále řeší ve spojení s přehradní nádrží zejména bezpečnost z hlediska lodní dopravy (dokonce i s ministerstvem a plavební správou). „*Probíhá řada jednání a výsledky se postupně nějakým způsobem dostávají. Samozřejmě, že je tam více zájmů, takže ta jednání nejsou na jedno řešení. Teď máme určitý systém po dohodě s plavební správou na té řece a bude se vyhodnocovat po sezóně, takže svůj vývoj to má.*“. Bezpečnost na Vltavě řeší obec nejen ve spolupráci s Povodím Vltavy a státní správou, ale také součinností s obcemi přiléhajícími ke břehům.

O problémech s kolísáním hladiny se ve spojení s povodněmi (2002 a naposledy 2007) zmiňuje i starosta Chotilska. Ten vidí budoucí vývoj kolísání v závislosti na počasí a především suchu. Mezi aktuální problémy řadí spuštění provozu lodí v rychlém režimu plavby (nebezpečí) a zvyšující se počet plavidel. Ve vztahu k tomu uvádí, že „*Povodí Vltavy s. p. zadalo studii na využití vodní plochy a přehrady. Máme názor, že by se vodní hladina měla chránit a omezit rychlost lodí. Zároveň chránit Vltavu jako významný zdroj vody.*“.

V Buši kolísání hladiny žádné problémy nezpůsobuje, ale do budoucna by mělo být podle starosty výraznější. Opět je uváděn problém s lodní dopravou a dokonce odpadky v rekreačních oblastech. Budoucnost Slapské vodní nádrže se řeší – v obci zejména zdroj pitné vody a ve svazku obcí pak zesplavnění a provoz motorových člunů.

Dublovice problémy s kolísáním rovněž nemají. Jen by bylo údajně lepší, aby přehradní nádrž byla co nejplnější, ovšem to je v rozporu s eventuální hrozbou povodní a záplav. Mezi problémy patří provoz lodní dopravy, respektive rychlost člunů, skútrů apod. Problematika bezpečí se řeší jednáními s Povodím Vltavy, Státní plavební správou a ze strany obce je podporována iniciativa „Vraťte nám bezpečí na Vltavu“.

Podobně jako předešlé obce se k tomuto tématu vyjádřil i starosta obce Čím. Ten uvedl, že sice nemá obec problémy s kolísáním hladiny nádrže, ale stejně jako ostatní obce řeší problémy s vodní dopravou, její rychlostí a s tím spojeným hlukem.

Shrnutí řízených rozhovorů se starosty obcí:

Celkově by se tedy dalo říci, že výstavba přehradní nádrže měla ze začátku vliv na pracovní příležitosti a následně se v oblasti začal rozvíjet cestovní ruch a rekreace a také vodní doprava. S výjimkou obce Chotilsko, které se na cestovní ruch zaměřuje hodně, starostové nespátřují závislost svých obcí na cestovním ruchu velkou. Z dlouhodobého hlediska cestovní ruch a rekreace v oblasti spíše stagnuje, ale najdou se i výjimky. Návštěvnost se zvyšuje a podle odhadů poroste i do budoucna. Co se týče druhého bydlení, je v oblasti rozvinuto a rekreanti pochází převážně z Prahy.

I když většina starostů tvrdí, že proces privatizace po roce 1990 nezpůsobil žádné zásadní problémy, pravdou zůstává proces postupného rozprodání podnikových rekreačních objektů do soukromých rukou nebo jejich zánik.

Větší problémy než ty způsobené kolísáním hladiny vody v nádrži (zejména při povodních) spatřují zástupci obcí ve vodní dopravě a s ní spojenou bezpečností. Rychlý provoz je velkým problémem pro bezpečnost nejen účastníků tohoto typu dopravy, ale také pro bezpečnost rekreatantů využívajících vodní nádrž ke koupání – ti jsou velmi často ohrožováni na svých životech rychlými čluny a skútry. Bezpečnost na Vltavě se obce snaží řešit ve spolupráci s Povodím Vltavy a Státní plavební správou, ale také vzájemnou součinností.

5.2 ŘÍZENÉ ROZHOVORY SE ZÁSTUPCI REKREAČNÍCH ZAŘÍZENÍ

Většina zástupců rekreačních středisek či kempů nedokáže s přesností určit, kdy dané středisko vzniklo. Kemp Cholín vznikl v 60. letech a současný majitel ho provozuje 15 let. Zástupce Autokempu Žďár datuje vznik rekreačního střediska do roku 1953, ovšem kemp jako takový byl otevřený v roce 1998. Zástupce Autokempu Slapy – Skalice uvádí: *„Přesný termín vzniku neznám, ale předpokládám z vyprávění okolo 50. let. Přehrada se stavěla za účelem výroby elektřiny, přemostění Vltavy a následně i pro rekreaci pracujícího lidu. Po vystavění přehrady vznikaly rekreační oblasti, kempy a jiná ubytovací zařízení.“*. Lesní tábořiště Nebřich se na krátkou otázku ohledně datace založení vyjádřilo nejdelší odpovědí *„Neumím odpovědět přesně: pokud vím, prostor začali využívat trampové, poměrně krátce po napuštění Slapské přehrady. Později zde byly vybudovány skromné sociálky a přípojka pitné vody a začaly se vybírat poplatky za pobyt. Pokud vím, provozovatelem byl Svazarm, rok zahájení provozu ale neznám. Odhaduji snad někdy kolem let 1970 - 1975. Naše rodina kemp provozuje od roku 1993, kdy byly pozemky vráceny v restituci (pozn. zatopené pozemky se samozřejmě nevydávaly, bohužel se ale nevydával ani několik metrů široký pruh pozemků od nejvyšší zátopové čáry nahoru, s odůvodněním že je břeh součástí stavby VD Slapy. Břehový pozemek je v majetku Povodí Vltavy a my musíme platit značně vysoké nájemné za užívání pozemků, které byly zabaveny rodině.)“*.

Na rozdíl od starostů obcí, zástupci rekreačních zařízení považují cestovní ruch za dominantní funkci oblasti (cyklistika, turistika, rybaření, vodní sporty, rekreace vody atp.). *„Nepochybně ano, státní instituce a úřady si to však zřejmě nemyslí. Podle ministerstva dopravy jsou Slapy a Orlík především dopravně významnou vodní cestou, což je s ohledem na realitu směšné.“* (Lesní tábořiště Nebřich).

Z hlediska návštěvnosti hodnotí většina rekreačních zařízení letní sezónu 2016 kladně, ovšem Lesní tábořiště Nebřich mělo špičku o rok dříve. Autokemp Slapy – Skalice považuje předcházející léta za „hubená“, kdy byl problém i s počasím. Oproti tomu Autokemp Žďár považuje sezónu roku 2016 za průměrnou: *„Co přestali jezdit Holanďané a celkově cizinci, je to takový průměr. Tady je to všechno o počasí, protože jak počasí není, tak vyžití není.“*. Podobně se rekreační zařízení shodla i v dlouhodobém vývoji návštěvnosti, kdy podle většiny roste. *„Návštěvnost zařízení se z dlouhodobého hlediska vyvíjí jasným směrem. Návštěvníků se stany rapidně ubývá, lidé si i v kempu*

raději připlatí za komfort (pokoje se soc. zařízením). Dále se zkracuje délka pobytu. Za minulých let byly standardem pobytu na týden či déle, dnes je to pět dní nebo dvě noci.“ (Autokemp Slapy – Skalice). Výjimku tvoří opět Autokemp Žďaň, kde je návštěvnost dlouhodobě průměrná (cca 600 návštěvníků za sezónu – rekreanti na týden i noc).

Do budoucna se dle Lesního tábořiště Nebřich a dle Kempu Cholín bude návštěvnost vyvíjet pozitivně. *„Očekáváme další nárůst. Ve špičkových termínech sezóny dochází k přeplnění kempu, takže návštěvnost budeme muset regulovat. V okrajových obdobích sezóny nárůst návštěvnosti vítáme, pokud k němu ovšem dojde. Vysvětlení: pozorujeme trend směřující ke zvyšování výkyvů v návštěvnosti. Chování lidí přirovnávám k hejnu kobylek. Všichni chtějí přijet najednou. Kemp je třeba narvaný, stačí ale pár červenožlutých flíčků na meteoradaru a za dvě hodiny je poloprázdno.*“ (Lesní tábořiště Nebřich). Autokemp Slapy – Skalice vidí budoucí vývoj návštěvnosti v kupní síle obyvatelstva, kdy se majetnější lidé rozhodnou trávit dovolenou spíše v zahraničí. Zástupce Autokempu Žďaň zmiňuje závislost na bezpečnosti ve světě, resp. na teroristech – když se lidé budou bát do zahraničí jet, návštěvnost u vodních nádrží bude vyšší. Navíc záleží na cenách, které stanoví cestovní kanceláře.

Nejčastěji je návštěvnost ovlivněna počasím – na tom se shodli zástupci všech rekreačních zařízení. *„Krátkodobě: předpovědi počasí - ano, opravdu mnohdy záleží spíš na předpovědi, než na skutečném počasí. Dlouhodobě: zkušenostmi lidí, kteří se vrací, a dále propagací na webu. Jednak samozřejmě naše vlastní stránky, a potom zejména katalogy kempů. Velký význam pro nás mají dobré výsledky v soutěži o nejlepší kemp na portále <www.dokempu.cz>.*“ (Lesní tábořiště Nebřich). S předpovědi počasí se dále ztotožňuje pro krátké, rychlé pobytu i Autokemp Slapy – Skalice. Ten ale hlavní důvod přiřazuje kupní síle obyvatelstva. Kemp Cholín včetně počasí a cen zmiňuje dobrou dopravní dostupnost a blízkost Prahy.

Co se týče propagace, na rekreační zařízení je nejčastěji upozorňováno pomocí vlastních webových stránek, ale i portálem Dokempu.cz, dále pak přes doporučení nebo tradicí. Autokemp Slapy – Skalice využívá kromě internetu rovněž poutače na silnici a polepy kamionů. Návštěvníci rekreačních zařízení nejčastěji pocházejí z Prahy na krátkodobé pobytu a z celého Česka na dlouhodobější pobytu. Cizinců je velmi málo ale převažují z nich Slováci, Němci, Ukrajinci, Nizozemci a Rusové.

Silné a slabé stránky destinace si lze prohlédnout v tabulce č. 7, kde je uvedena jako silná stránka u všech zařízení příroda. Slabými stránkami se zařízení liší.

Tabulka č. 7: Silné a slabé stránky v dotázaných rekreačních zařízeních zájmové oblasti

Zařízení	silné stránky	slabé stránky
Lesní tábořiště Nebřich	lokace na břehu nádrže – koupání, čistá voda, rybaření, vodní sporty; stinné lesní prostředí a klidné i polodivoké přírodní prostředí (unikátní značka kempu)	lokace na břehu nádrže – nárůst lodní dopravy bez omezení rychlosti plavby a nedodržování vzdálenosti od břehů
Kemp Cholín	prostředí, dobré koupání, MHD z Prahy, prostor, dobrá kuchyně	absence pokrytí wifi
Autokemp Slapy – Skalice	blízkost hlavního města Prahy, Slapská přehrada, příroda	neatraktivnost oblasti Slap (žádná diskotéka, kulturní vyžití, cyklostezky apod.)
Autokemp Žďaň	absence průmyslu, docela dobrá příroda	počasí – při špatném počasí není vyžití, chybí cyklostezka

Zdroj: vlastní

Následující odstavce shrnují problémy s kolísáním hladiny vody v přehradní nádrži, dále jsou zde rozebrána případná řešení těchto problémů. V neposlední řadě jsou uvedeny i další problémy ve spojení s přehradní nádrží.

Při kolísání hladiny vody nezaznamenala rekreační zařízení žádné zásadní problémy. *„Během povodní je kolísání hladiny v toleranci a žádné problémy jsem nezaznamenal. V roce 2002 při povodních se hladina nezvedla, ale objevovaly se ve vodě různé nánosy „nepořádku“ jako nábytek, odpadky nebo i mrtvá zvířata.“* (Autokemp Slapy – Skalice). Při povodních roku 2002 zaznamenal nánosy nepořádku i Autokemp Žďaň. V Kempu Cholín bylo hodně vody dlouhodobě v zimě 2016/2017, ale ta se vyrovnala do normálního stavu v květnu 2017. *„Hladina poměrně dost kolísá skoro pořád. Nelze říci, že by to byl nějaký problém, nicméně tento fakt od destinace odrazuje rybáře, protože ryby pak neberou. Vadí nám, že hladina bývá v létě poměrně často velmi vysoká. Pak jsou zatopeny pláže a není se kde koupat. Opravdu nechápu důvody, ale řekl bych, že pro správu toku jsou zájmy rekreace nejspíš na posledním místě.“* (Lesní tábořiště Nebřich). Zástupce Lesního tábořiště Nebřich nevěří, že by se

ze strany rekreačních zařízení dala situace jakkoliv ovlivnit. Je vidět jednostranné zaměření podnikatelů a nechápání nádrže jako zdroje vody při nedostatku srážek.

Co se týče dalších problémů – ty podrobněji rozebrali zástupci Autokempu Žďáň a Lesního tábořiště Nebřich. Zástupce Autokempu Žďáň zmiňuje problém s hausbóty, kterých se stále více a často kotví v zátokách načerno. Velký vliv to má na rekreanty, kteří nemůžou do vody a rybářům se těžko rybaří. Navíc se zde velmi často objevují nečistoty a odpady (dokonce i naftová kamna hozená pod hausbótem ve vodě – běžná záležitost) – to se ale v posledních obdobích zlepšuje. *„Jednoznačně je to problém plavby motorových lodí. Jelikož padlo omezení rychlosti plavby i omezení vodních skútrů, situace se značně vyhrotila. Zákon protěží rychlé a silné motorové čluny i vodní skútry na úkor všech ostatních uživatelů vodní plochy i okolí. Plavci i lidé na ostatních plavidlech jsou ohrožováni doslova na životech a navíc jsou rušeni hlukem, zápachem a vlnobitím. Kromě toho dochází k erozi břehů a poškozování plavidel a plovoucích zařízení u břehů. Mám nezanedbatelné škody na svých šlapadlech. Vůdci motorových plavidel běžně porušují plavební pravidla (například vzdálenost od břehu, manévrování, povinné snížení rychlosti v blízkosti zakotvených plavidel a zařízení...) a policie to dostatečně neřeší. Smutným dokreslením je nedávná informace, že mladík, který na Orlíku vodním skútreem zabil 18tiletou dívku, dostal jen podmíněný trest... nepochopitelné. Plavební správa se navíc snaží prosadit vyznačení zóny pro akrobatickou plavbu na skútrech v bezprostřední blízkosti našeho tábořiště. Naopak jsme žádali o vyznačení bezpečné zóny pro plavce v okolí "naší" pláže, úřad nás však nevyslyšel. A naše připomínky ohledně vymezení úseků s omezenou rychlostí plavby také vyšly naprázdno. Úřady jednájí bez naší účasti a ani se nenamáhají nás informovat.“* (Lesní tábořiště Nebřich).

Shrnutí řízených rozhovorů se zástupci rekreačních zařízení:

Na rozdíl od starostů obcí hodnotí zástupci rekreačních zařízení cestovní ruch a rekreaci v zájmové oblasti jako dominantní funkci. Návštěvnost, která je dle dotázaných kladně hodnocená, je nejvíce ovlivněna počasím a cenami, dále pak bezpečnostní situací ve světě a dopravní dostupností. Krátkodobě rekreanti přijíždějí převážně z Prahy, dlouhodoběji z celého Česka, ze zahraničí jen ojediněle.

Kromě nánosů nepořádku nezpůsobuje v rekreačních zařízeních kolísání hladiny žádné problémy. Problém vidí zástupci těchto zařízení spíše v hausbótech a celkově

vodní dopravou a její bezpečností vůči rekreantům. Problém s tímto typem dopravy je v oblasti opravdu velký – jedná se především o motorové čluny využívané v letní sezóně. Reakcí se často stávají petice a otevřené dopisy směřované Ministerstvu dopravy a plavební správě. Tyto reakce nepochází jen ze strany provozovatelů kempů nebo od sdružení obcí, ale např. také od Sdružení pro ochranu přírody a krajiny v oblasti Slapského jezera (Altmanová, Filka, Zavadová, 2005). V dopise od zmíněného sdružení vyplývá, že omezení provozu motorových člunů a vodních skútrů je společným zájmem všech tří zúčastněných resortů – Ministerstvo dopravy, Ministerstvo životního prostředí a Ministerstvo zemědělství. V současné době se situace řeší návrhem zpomalení těchto dopravních prostředků v sezóně na 25 km/h a mimo sezónu na 50 km/h a prodloužením vzdálenosti jejich plavby od břehů zejména v blízkosti rekreačních zařízení (Janouš, 2016). Zde ale nastává střet zájmů s majiteli lodí a Asociací lodního průmyslu. Je zcela zřejmé, že situaci není možné optimálně vyřešit tak, aby vyhovovala všem stranám. Je ovšem důležité situaci řešit, protože vlivem nedostatečně nastavených pravidel jsou ohrožovány životy lidí.

6 ZÁVĚR

Diplomová práce byla zaměřena na funkční využití Slapské rekreační oblasti, které je tvořeno celkem patnácti obcemi, jejichž katastrální území s Vodní nádrží Slapy hraničí. Cílem práce bylo zhodnotit změny ve funkčním využití břehů Slapské vodní nádrže vybudované před více než šedesáti lety. Nejpodrobnější analýza byla provedena pro funkci rekreační. Další funkce jako hospodářská, obslužná, dopravní a obytná nebyly rozebírány tak podrobně. Změny ve funkčním využití území nebyly ovlivněny jen výstavbou zmíněné vodní nádrže, ale také 2. světovou válkou, nástupem komunismu a konečně jeho pádem v roce 1989 a přechodem k tržnímu hospodářství.

V závislosti na hlavních hybných silách funkčních změn byla analýza provedena ve čtyřech hlavních obdobích. Přehled jednotlivých převažujících funkcí a hybných sil funkčních změn je uveden v tabulce č. 8.

Tabulka č. 8: *Převažující funkční využití břehů VN Slapy v jednotlivých obdobích*

Období	všechny funkce	funkce rekreační
do r. 1949	dopravní, hospodářská, rekreační, obytná	vodní turistika, tramping
<i>hybná síla funkčních změn</i>	<i>počátek výstavby Slapské přehrady</i>	
1949 - 1954	hospodářská, obslužná	průmyslová turistika
<i>hybná síla funkčních změn</i>	<i>dokončení výstavby Slapské přehrady</i>	
1954 - 1989	rekreační, hospodářská	vázaný CR, druhé bydlení
<i>hybná síla funkčních změn</i>	<i>přechod k tržnímu hospodářství</i>	
od r. 1989	rekreační	individuální CR

Zdroj: vlastní, dle Hofmannové (2016)

Ke splnění analýzy funkčního využití bylo nezbytné splnit některé dílčí cíle. V první řadě byly charakterizovány druhy funkčního využití území a obecně popsána problematika cestovního ruchu a rekreace, dále pak vodních nádrží. Dále bylo charakterizováno a vymezeno zkoumané území, ve kterém byla analýza provedena. Analýza byla doplněna uskutečněním návštěvy zájmové oblasti a provedením řízených rozhovorů se starosty obcí a zástupci rekreačních středisek či kempů. Řízené rozhovory byly vyhodnoceny v samostatné kapitole.

Ve srovnání s prací Hofmannové (2016) by se dalo obecně říci, že stejně jako Orlicko byla oblast kolem Svatojánských proudů před výstavbou vodních nádrží využívána primárně zemědělsky. Ovšem výjimkou nebyla ani rekreace, z níž převládal tramping a vodáctví. Po dostavbě přehrad nastal v obou případech rychlý rozvoj rekreační funkce. Celkově je vývoj obou oblastí podobný, největší rozdíl je ale v původu návštěvníků. Zatímco Slapská rekreační oblast se nachází v bezprostředním zázemí Prahy a návštěvníci pocházejí především z hlavního města, Orlicko je od Prahy mnohem jižněji a rekreatanti sem jezdí ve větším množství i z Příbramska.

Z hlediska dalších zkoumaných funkcí probíhal vývoj v oblastech podobně. Průmyslově nebylo území významné. Hlavním zdrojem obživy místních bylo zemědělství a drobné řemeslné práce. Obyvatelé často dojížděli do větších průmyslových center – ze Slapska zejména do Prahy a z Orlicka do Příbrami, Písku a Prahy. S výstavbou přehrad byla spojena vyšší zaměstnanost vlivem nově vzniklých pracovních příležitostí. Po dostavbě se začala, jak již bylo řečeno, rozvíjet funkce rekreační, ze které bylo nejvýznamnější druhé bydlení a vázaný cestovní ruch. V současnosti je rekreační funkce jedním z nejvýznamnějších zdrojů obživy místních.

Co se týče problémů obou destinací, na Orlicku mezi zásadní patří upadající atraktivita a tím i návštěvnost způsobená vlivem pomalé revitalizace, kdy návštěvníci očekávají vyšší standard služeb, dále vlivem nižší kvality vody a zejména nadměrnou přítomností motorových plavidel. Dalším problémem bylo kolísání hladiny v roce 2015, kdy se zmenšoval prostor pro lodní dopravu a vysychaly břehy. Ve Slapské rekreační oblasti návštěvnost mírně roste a nárůst je očekáván i do budoucna. Za největší problém zde lidé považují dopravu v nádrži, zejména motorové čluny ohrožující bezpečnost rekreatantů, dále pak velké množství kotvicích hausbótů.

Tabulka č. 9: Srovnání silných a slabých stránek Slapska a Orlicka

Období	Slapská rekreační oblast	Destinace Orlická přehrada
silné stránky	příroda, rozvinutý cestovní ruch, dopravní dostupnost	zámek Orlík, hrad Zvíkov, příroda, klidné prostředí, cyklistické stezky
slabé stránky	pracovní příležitost, možnost vzniku dolu v Mokrsku, sucho	nezaměstnanost, kvalita vody, doprava, stárnutí obyvatelstva

Zdroj: vlastní, Hofmannová (2016)

Z tabulky č. 9, která porovnává obě oblasti, lze vyčíst jejich silné a slabé stránky. Nejslabšími stránkami Slapské rekreační oblasti jsou malá pracovní příležitost a také nedostatečné množství srážek zapříčiňující sucho. Naopak na Orlicku je velkým problémem nezaměstnanost a dopravní dostupnost. Oproti Slapské rekreační oblasti se na území Orlicka nachází dvě významné dominanty, které jsou jeho silnými stránkami. Jedná se o zámek Orlík a hrad Zvíkov. Pro Orlicko důležité především z hlediska návštěvnosti.

Na závěr lze říci, že cíle uvedené na začátku této práce byly splněny. Byly zanalyzovány změny funkčního využití oblasti ve čtyřech obdobích. Dále byly provedeny řízené rozhovory a rozebrány problémy destinace. Konečně byla práce srovnána s prací autorky zabývající se Vodní nádrží Orlík.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ

- ALTMANOVÁ, D.; FILKA, P.; ZÁVADOVÁ, K. (2005): *Sdružení pro ochranu přírody a krajiny v oblasti Slapského jezera. Otevřený dopis*. Dostupné z: http://stuz.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=518:problem-vyuzivani-vodnich-nadrzi-slapy-a-orlik-pro-plavbu-motorovych-clunu&catid=53&Itemid=73 [cit. 2017-06-21]
- BENEŠOVÁ, K. (2005): *Cestovní ruch a rekreace v oblasti Lipenska*. Magisterská práce. Praha : Univerzita Karlova.
- BENEŠOVSKO – NÁŠ REGION (2011): *Slapská přehrada na dohled*. 1. ročník, č. 6.
- BERAN, P. (2015): *Místa s důvodem zániku: Vodní nádrž Slapy*. Dostupné z: http://zanikleobce.cz/index.php?menu=11&duv=voda_slapy [cit. 2017-06-16]
- BIČÍK, I.; et al. (2001): *Druhé bydlení v Česku*. Praha : Univerzita Karlova.
- BIČÍK, I.; et al. (2010): *Vývoj využití ploch v Česku*. Praha : Česká geografická společnost.
- BÍLEK, J.; BÍLEK, M.; KÁLAL, J. (2010): *Technické památky*. Dostupné z: <http://www.jiznicechy.org/cz/> [cit. 2017-06-16]
- BOHÁČ, Z. (1969): *Dějiny osídlení středního Povltaví podle písemných pramenů*. In: Sborník vlastivědných prací z Poblánicka X, Jemniště, s. 109-146.
- BRINEY, A. (2017): *Dams and Reservoirs*. Dostupné z: <https://www.thoughtco.com/dams-and-reservoirs-1435829> [cit. 2017-06-20]
- BROWN, J. G.; JACKSON, D. C. (2012): *Dam Engineering*. Dostupné z: <https://www.britannica.com/technology/dam-engineering> [cit. 2017-02-20]
- BROOKER, E.; JOPPE, M. (2013): *Trends camping and outdoor hospitality – An international review*. Journal of Outdoor Recreation and Tourism 3 - 4, s. 1 - 6.
- BROŽA, V.; et al. (2005): *Přehrady Čech, Moravy a Slezska*. Liberec : Knihy 555. 251 s.
- CACÁK, F.; KOUBA, J. (2008): *Jak vzniklo a co skrylo Orlické jezero*. Písek : Prácheňské muzeum. 384 s.

- Centrum výzkumu geografie volného času (2017). Dostupné z: <https://web.natur.cuni.cz/ksgrrsek/geovoc/> [cit. 2017-06-21]
- CINGROŠ, S.; PAVLÍČEK, J.; ŠAMAN, Z. (1959): *Slapská rekreační oblast*. Architektura ČSR, 18, s. 566-571.
- COPPOCK, J. T.; DUFFIELD, B. S. (1975): *Recreation in the Countryside: A spatial analysis*. Gepartment of Geography, University of Edinburgh. 262 s.
- CULEK, M.; et al. (2005): *Biogeografické členění České republiky*. Praha : Agentura ochrany přírody a krajiny ČR.
- ČÁKA, J. (2002): *Zmizelá Vltava*. Praha, Litomyšl : Nakladatelství Paseka. 335 s.
- ČEZ, a.s. (2017): *Vodní elektrárna Slapy*. Dostupné z: <https://www.cez.cz/cs/vyroba-elektriny/obnovitelne-zdroje/voda/slapy.html#!&zoom=11> [cit. 2017-06-21]
- ČSN 75 0124 *Terminologie vodních nádrží a zdrží*. (2009). Dostupné z: [http://www.technicke-normy-csn.cz/technicke-normy/vodni-hospodarstvi-75/vodni-hospodarstvi-nazvoslovi-7501/?do\[\]=setOffset&offset=0](http://www.technicke-normy-csn.cz/technicke-normy/vodni-hospodarstvi-75/vodni-hospodarstvi-nazvoslovi-7501/?do[]=setOffset&offset=0) [cit. 2017-02-20]
- ČSN 75 2410 *Malé vodní nádrže*. (2011). Dostupné z: http://www.technicke-normy-csn.cz/752410-csn-75-2410_4_26084.html [cit. 2017-02-20]
- ČSÚ (2013): *Základní informace o vybraných územních celcích podle SLDB – ČR, kraje, okresy, správní obvody ORP, obce (včetně městských částí územně členěných statutárních měst) – 2011*. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/zakladni-informace-o-vybranych-uzemnich-celcich-podle-sldb-2011-cr-kraje-okresy-spravni-obvody-orp-a-obce-vcetne-mestskych-casti-uzemne-clenenyh-statutarnich-mest-2011-dml5agynjw> [cit. 2017-06-16]
- ČSÚ (2015): *Historický lexikon obcí České republiky – 1869 - 2011*. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/iii-pocet-obyvatel-a-domu-podle-kraju-okresu-obci-a-casti-obci-v-letech-1869-2011_2015 [cit. 2017-06-16]
- ČSÚ (2017): *Kapacity hromadných ubytovacích zařízení za vybrané území*. Dostupné z: https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt-parametry&z=T&f=TABULKA&katalog=31742&sp=A&pvo=CRU02&u=v1306__VUZEMI__43__540218&v=v1339__KAT__154__1&str=v1306 [cit. 2017-06-16]

- ČSÚ (2017): *Počet obyvatel v obcích – k 1. 1. 2017*. Dostupné z:
<https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-k-112017> [cit. 2017-06-16]
- ČÚZK (2017): *Informace z katastrálního území*. Dostupné z:
<http://nahlizenidokn.cuzk.cz/VyberKatastrInfo.aspx> [cit. 2017-06-16]
- DEMEK, J.; MACKOVČIN, P.; et al. (2006): *Zeměpisný lexikon ČR: Hory a nížiny*. Brno : AOPK ČR. 580 s.
- DOKEMPU.CZ (2017): *Kempy Slapy*. Dostupné z:
<https://www.dokempu.cz/kempy/slapy/> [cit. 2017-06-16]
- EBMUD (2017): *Lafayette Reservoir*. Dostupné z:
<http://www.ebmud.com/recreation/east-bay/lafayette-reservoir/> [cit. 2017-06-20]
- Encyclopædia Britannica (2017): *Reservoir*. Dostupné z:
<https://www.britannica.com/technology/reservoir> [cit. 2017-06-20]
- FIALOVÁ, D. (2012): *Cena za cestovní ruch: přínosy versus ztráty*. Praha : Univerzita Karlova. 58 s.
- FIALOVÁ, D.; MARADA, M. (2013): *Slapy optikou geografa*. Praha : Univerzita Karlova.
- FRANTÁL, L. (2009): *Rekreační využití vodních nádrží v Česku se zaměřením na Lipno, Máchovo jezero, Seč a Nové Mlýny*. Diplomová práce. Praha : Univerzita Karlova.
- GELNÁ, T.; FIALOVÁ, D. (2011): *Changing uses of free time in Czechia and Germany*. AUC Geographica, 46, No. 2, s. 55-65.
- GEOPORTÁL (2017). Dostupné z: <https://geoportal.gov.cz/web/guest/map> [cit. 2017-06-16]
- GJORGIEVSKI, M.; KOHUZAROV, S.; NAKOVSKI, D. (2012): *Typology of recreational-tourism resources as an important element of the tourist offer*. Special issue, UTMS Journal of Economics 4 (1), s. 53-60.
- HALL, C. M.; PAGE, S. (2002): *The geography of Tourism and Recreation*. London : Routledge. 399 s.

- HAVLÍK, A. (2007): *Historie vodního stavitelství*. Dostupné z: http://hydraulika.fsv.cvut.cz/Vin/ke_stazeni/Historie.pdf [cit. 2017-02-20]
- HAVLÍK, A. (2007): *Nádrže a přehrady*. Dostupné z: http://hydraulika.fsv.cvut.cz/Vin/ke_stazeni/Nadrze_pehrady.pdf [cit. 2017-02-20]
- HESKOVÁ, M.; et al. (2006): *Cestovní ruch pro vyšší odborné školy a vysoké školy*. Praha : Fortuna.
- HOFMANNOVÁ, S. (2016): *Změny funkčního využití břehů Orlické přehrady se zaměřením na funkci rekreační*. Magisterská práce. Praha : Univerzita Karlova.
- HOLEČEK, M.; MARIOT, P.; STRÍDA, M. (2001): *Zeměpis cestovního ruchu*. Praha : Nakladatelství České geografické společnosti.
- HRALA, V. (1997): *Geografie cestovního ruchu*. Praha : Idea Servis.
- HRŮZA, J. (1959): *K návrhu na řešení Slapské rekreační oblasti*. Architektura ČSR, 18, s. 572.
- HURIKÁN, B. (1990): *Dějiny trampingu*. Praha : Vydavatelství a nakladatelství NOVINÁŘ. 272 s.
- Chotilsko – Oficiální web obce (2009): Živohošť. Dostupné z: <http://www.chotilsko.cz/zivohost/d-17540> [cit. 2017-06-16]
- INDROVÁ, J.; et al. (2008): *Odborná školení a vzdělávání pracovníků územní veřejné správy pro oblast cestovního ruchu: Cestovní ruch pro všechny*. Praha : VŠE.
- JANEČEK, P. (2011): *Folklor atomového věku*. Praha : Národní muzeum, Univerzita Karlova. 136 s.
- JANOŠKA, M. (2014): *Slapská přehrada slaví 60 let. I kvůli ní zmizel přírodní klenot Česka*. iDNES.cz. Dostupné z: http://cestovani.idnes.cz/svatojanske-proudy-slapska-prehrada-dsd-/po-cesku.aspx?c=A141105_175335_po-cesku_tom [cit. 2017-06-16]
- JANOUSH, V. (2016): *Skútry na Orlíku a Slapech zpomalí a vzdálí se břehu, navrhuje vyháška*. iDNES.cz. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/rychle-cluny-skutry-orlik-slapy-zpomaleni-f2t-/domaci.aspx?c=A161006_210432_domaci_ale [cit. 2017-06-21]
- JANSKÝ, B.; ŠOBR, M.; et al. (2003): *Jezera České republiky*. Praha : Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, katedra fyzické geografie a geoekologie. 170 s.

- KADLECOVÁ, V.; FIALOVÁ, D. (2010): *Recreational housing, a phenomenon significantly affecting rural areas*. Moravian Geographical Reports, 18, č. 1, s. 38-44.
- KOTRBA, M. (1968): *Rajonizace cestovního ruchu v ČSSR*. Praha : Merkur. 241 s.
- KOWALCZYK, A. (1994): *Geograficzno-społeczne zjawiska „drugich domow“*. Uniwersytet Warszawski. 179 s.
- KRATOCHVÍL, S. (1961): *Vodní nádrže a přehrady*. Praha : Nakladatelství Československé akademie věd. 956 s.
- KŘÍŽ, V. (1996): *Vodní nádrže a jezera České republiky*. Ostrava : Scholaforum. 32 s.
- Lanový park Slapy (2017). Dostupné z: <http://www.lanovyparkslapy.cz/> [cit. 2017-06-16]
- KUČEROVÁ, S. (2010): *Územní diferenciacie elementárneho vzdelávani v Česku v 2. polovine 20. stolecí (Vliv na lokální a regionální rozvoj)*. Disertační práce. Praha : Univerzita Karlova.
- KŮSOVÁ, S. (2013): *Volný čas a sociální kapitál: Prostorová diferenciacie spolkové aktivity v Česku*. Geografie, 118, č. 4, s. 372-391.
- LUCC Czechia. Výzkumné centrum změn využití ploch Česka (2016). Dostupné z: <http://web.natur.cuni.cz/ksgrrsek/lucc/> [cit. 2017-02-20]
- MAPY.CZ (2017). Dostupné z: <https://mapy.cz/> [cit. 2017-06-16]
- MARIOT, P. (1983): *Geografia cestovného ruchu*. Bratislava : Vydavateľstvo Slovenskej akademie vied. 252 s.
- MAŘÍKOVÁ, H.; LINHART, J.; PETRUSEK, M.; VODÁKOVÁ, A. (1996): *Velký sociologický slovník*. Praha : Karolinum.
- NOVÁK, J. A. (2017): *Pravěk ve Středním Povltaví*. Dostupné z: <http://www.mistoprozivot.cz/index.php?id=5192> [cit. 2017-06-16]
- Památkový katalog Národního památkového ústavu (2015). Dostupné z: <http://pamatkovykatalog.cz/> [cit. 2017-06-21]
- PÁSKOVÁ, M. (2002): *Změny geografického prostředí vyvolané rozvojem cestovního ruchu ve světle kriticko-realistické metodologie*. Disertační práce. Praha : Univerzita Karlova.

- PÁSKOVÁ, M. (2012): *Environmentalistika cestovního ruchu*. Czech Journal of Tourism, roč. 1, č. 2, s. 77 - 113.
- PÁSKOVÁ, M.; ZELENKA, J. (2002): *Výkladový slovník cestovního ruchu*. ČR : Ministerstvo pro místní rozvoj. 448 s.
- PÁSKOVÁ, M.; ZELENKA, J. (2012): *Výkladový slovník cestovního ruchu*. Kompletně přepracované a doplněné 2. vydání. Praha : Nakladatelství Linde. 768 s.
- PEŘINA, J. (2008): *Funkční využití obce Ždírec nad Doubravou*. Praha : ČVUT, Fakulta stavební, katedra urbanismu a územního plánování.
- POKORNÝ, J. (2009): *Vodní hospodářství: Stavby v rybářství*. Praha : Informatium. 308 s.
- POLÁČKOVÁ, V.; et al. (2012): Územní plán Davle. Urbanistický atelier UP-24. 37 s.
- POVODÍ VLTAVY, s. p. (2013): Vltavská kaskáda. Dostupné z: <http://www.pvl.cz/vodohospodarske-informace/vodni-dila/vltavska-kaskada> [cit. 2017-06-16]
- PŘINOSILOVÁ, M.; et al. (1998): *Příklady regulativů v územně plánovací dokumentaci*. Brno : Ústav územního rozvoje.
- QUARTER, s.r.o. (2017): *Slapy*. Dostupné z: <https://www.lodnidopravaorlikyslapy.cz/slapy.html> [cit. 2017-06-21]
- REICHARDT, J.; REICHARDTOVÁ, B. (2006): *Svatojánské proudy. Pohlednice a fotografie z let 1900 – 1945*. 40 s.
- ROCA, Z. (2013): *Second home tourism in Europe: lifestyle issues and policy responses*. Routledge. 358 s.
- ROTUNNO, R. (1983): *On the Linear Theory of the Land and Sea Breeze*. National Center for Atmospheric Research, Boulder, CO 80307. Dostupné z: <http://people.atmos.ucla.edu/fovell/papers/rotunno-1983.pdf> [cit. 2017-02-20]
- SALOMIA, S.-F. (2014): *What is Tourism Geography?*. Dostupné z: <https://www.geoulounge.com/tourism-geography/> [cit. 2017-06-21]
- SCHMELZOVÁ, R. (2011): *Vodní nádrže*. Kulturně historické dědictví a udržitelný rozvoj místních komunit. Dostupné z: <http://www.historickededitvi.com/wp->

content/plugins/downloads-manager/upload/KHD_LS_RS_07_2011_prednaska.pdf [cit. 2017-02-20]

Slapy (2007): *Vltavská kaskáda*. Dostupné z:

<http://www.slapynadvltavou.cz/slapy/vltava-slapy-prehrada/228-vltavska-kaskada> [cit. 2017-06-16]

Společně za obnovu Drtinovy rozhledny (2017): *Obnova Drtinovy rozhledny*. Dostupné z: <http://www.drtinovarozhledna.cz/> [cit. 2017-06-16]

ŠMERÁK, V.; et al. (2014): *Nové toulky mezi Vltavou a Sázavou*. Mladá fronta. 200 s.
ŠTĚPÁNEK, V.; KOPAČKA, L.; ŠÍP, J. (2001): *Geografie cestovního ruchu*. Praha : Univerzita Karlova.

ŠTOVÍČEK, J. (2009): *Antropogenní transformace reliéfu v okolí Vodní nádrže Slapy*. Olomouc : Univerzita Palackého.

TOLASZ, R. (2007): *Atlas podnebí Česka*. Olomouc : Univerzita Palackého. Praha : Český hydrometeorologický ústav. 255 s.

TOULAVA (2017). Dostupné z: <http://www.toulava.cz/> [cit. 2017-06-16]

TOURMAPY.CZ (2017). Dostupné z: <http://www.tourmapy.cz/#lang=cs@e=mapy> [cit. 2017-06-16]

TOUŠEK, V.; KUNC, J.; VYSTOUPIL, J.; et al. (2008): *Ekonomická a sociální geografie*. Plzeň : Aleš Čeněk. 411 s.

TRNKOVÁ, O.; SLÁMOVÁ, D.; WICHSOVÁ, M.; POSPÍŠIL, F. (1995): *Území a cestovní ruch*. Praha : Vysoká škola ekonomická.

URBÁNEK, R. (2016): *Hydrosféra – učební text*. Gymnázium Václava Hraběte. Dostupné z: <http://www.gvh.cz/index.php/ke-stazeni/pedmty/zempis-13462/category/133-fyzicka-geografie> [cit. 2017-02-20]

USGS (2017): *Lakes and reservoirs*. Dostupné z:

<https://water.usgs.gov/edu/earthlakes.html> [cit. 2017-06-20]

Útvar koncepce a rozvoje města Plzně (2016): *Územní plán Plzeň*. Dostupné z:

<http://www.ukr.plzen.eu/cz/uzemni-planovani/uzemni-plan-mesta-plzne/funkcni-vyuziti-ploch/funkcni-vyuziti-ploch.aspx> [cit. 2017-02-20]

- VÁGNER, J.; FIALOVÁ, D.; et al. (2004): *Regionální diferenciace druhého bydlení v Česku*. Praha : Univerzita Karlova.
- VÁGNER, J.; FIALOVÁ, D. (2010): *Geografie cestovního ruchu - přednášky*. Praha : Univerzita Karlova.
- VÁVRA, V. (2008): *Multimediální mineralogicko-petrografický exkurzní průvodce po území Čech*. Brno : Masarykova univerzita, Přírodovědecká fakulta, Ústav geologických věd. Dostupné z: <http://pruvodce.geol.cechy.sci.muni.cz/> [cit. 2017-06-16]
- VESELÝ, J. (2004): *Vodohospodářské stavby. Modul 03. Vodní stavby*. Ústav vodních staveb. Dostupné z: <http://www.unium.cz/materialy/vut/fast/vodni-stavby-m16110-p1.html> [cit. 2017-02-20]
- VLČEK, V.; et al. (1984): *Zeměpisný lexikon ČSR. Vodní toky a nádrže*. Praha : Academia nakladatelství Československé akademie věd. 315 s.
- VLRZ Praha (2013): *Hotel VZ Měřín *** superior*. Dostupné z: http://www.volareza.cz/index.php?s=cs-me-wellness-87#utm_source=mapy.cz&utm_medium=ppd&utm_campaign=firmy.cz-12868567 [cit. 2017-06-16]
- VLRZ Praha (2013): *Vojenský rehabilitační ústav – Slapy nad Vltavou*. Dostupné z: <https://www.volareza.cz/index.php?s=-VRU> [cit. 2017-06-16]
- VOKROUHLÍK, T. (2014): *Chataření v okolí Vodní nádrže Kamýk a Slapy – územní struktura, rozvojové problémy a jejich řešení*. Bakalářská práce. České Budějovice : Jihočeská univerzita.
- Vraťme život našim památkám – Památky kolem středního toku Vltavy (2017). Dostupné z: <http://www.pamatkystrednitokvltavy.cz/cze/> [cit. 2017-06-16]
- VŠB - TUO (2013): *Přehrady*. Dostupné z: <http://hgfl0.vsb.cz/546/VHZ3/prehrady.html> [cit. 2017-02-20]
- Vyhláška č. 540/2002 Sb. Odst. d. (2007). Dostupné z: www.mfcr.cz/assets/cs/media/Cenovy-vestnik_2007-c-04.pdf [cit. 2017-02-20]
- VYSTOUPIL, J.; KUNC, J.; ŠAUER, M.; HOLEŠINSKÁ, A. (2007): *Návrh nové rajonizace cestovního ruchu ČR*. Brno : Masarykova univerzita.

- VYSTOUPIL, J.; ŠAUER, M.; et al. (2011): *Geografie cestovního ruchu České republiky*. Praha : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o. 315 s.
- VYSTOUPIL, J.; ŠAUER, M.; HOLEŠINSKÁ, A. (2007): *Destinační management a vytváření produktů v cestovním ruchu: Vymezování destinace a formulace jejích charakteristik a organizace cestovního ruchu v destinaci*. Praha : Ministerstvo pro místní rozvoj ČR.
- VYSTOUPIL, J.; ŠAUER, M.; HOLEŠINSKÁ, A. (2009): *Geografie cestovního ruchu: Distanční studijní opora*. Brno : Masarykova univerzita.
- VYSTOUPIL, J.; WOKOUN, R. (1987): *Geografie cestovního ruchu a rekreace I*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství. 250 s.
- WILLIAMS, A. M.; SHAW, G. (1998): *Tourism and Economic Development: European Experiences*. London : Wiley.
- WWW.SLAPY.CZ (2007): *Informace o přehradě*. Dostupné z: <http://www.slapy.cz/informace.html> [cit. 2017-06-16]
- Zásady a pravidla územního plánování: názvosloví a rejstřík (1983). Praha : Výzkumný ústav výstavby a architektury. 37 s.

PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Počty hromadných ubytovacích zařízení a lůžek v zájmovém území za rok 2016 a počet obyvatel v zájmovém území k 1. 1. 2017

Obec	Počet lůžek v zařízeních	Počet zařízení	Počet obyvatel
Slapy	363	5	836
Buš	0	0	332
Čím	0	0	332
Chotilsko	611	6	493
Borotice	důvěrné	2	369
Županovice	důvěrné	1	76
Hřiměždice	důvěrné	1	406
Rabyně	714	7	270
Neveklov	180	4	2593
Křečovice	596	7	787
Radíč	důvěrné	1	219
Nalžovice	754	10	600
Křepeň	není k dispozici	není k dispozici	185
Dublovice	důvěrné	1	1087
Svatý Jan	521	4	648

Zdroj: ČSÚ (2017)

Příloha č. 2: Počty obytných objektů a objektů individuální rekreace v zájmovém území

Obec	Obytné objekty (OO)	Objekty individuální rekreace (OIR)	OIR/OO
Slapy	232	94	0,405
Buš	98	21	0,214
Čím	77	24	0,312
Chotilsko	131	52	0,397
Borotice	119	43	0,361
Županovice	24	1	0,042
Hřiměždice	118	7	0,059
Rabyně	95	67	0,705
Neveklov	561	156	0,278
Křečovice	209	118	0,565
Radíč	68	29	0,426
Nalžovice	156	31	0,199
Křepenice	57	21	0,368
Dublovice	303	83	0,274
Svatý Jan	171	59	0,345

Zdroj: ČSÚ (2013)

Priloha č. 3: Vývoj počtu obyvatel v obcích Slapské rekreační oblasti (1869 – 2011)

Obec	1869	1880	1890	1900	1910	1921	1930	1950	1961	1970	1980	1991	2001	2011
Slapy	777	1006	911	868	900	833	886	1030	829	710	691	595	627	871
Buš	337	277	278	294	255	247	234	206	225	186	179	207	210	309
Čím	434	461	447	412	411	367	340	235	253	234	235	221	215	311
Chotilsko	912	992	984	919	887	848	800	627	548	467	444	351	366	434
Borotice	1003	1105	1115	968	1003	1001	810	637	622	500	408	323	322	348
Županovice	264	311	299	277	276	244	242	184	109	97	80	81	81	82
Hřímědlice	742	699	724	702	691	632	658	493	498	461	411	362	379	417
Rabyně	563	565	559	489	513	472	527	288	333	278	224	198	227	278
Neveklov	4006	4180	4175	3987	3746	3579	3355	2426	2499	2383	2383	2289	2359	2541
Křečovice	2258	2210	2186	1999	1931	1843	1716	1203	1091	941	849	752	711	724
Radíč	790	720	702	542	506	481	458	340	354	301	265	226	214	201
Nalžovice	1043	1031	926	853	867	835	766	538	589	562	488	537	524	565
Křepeň	316	376	350	312	304	307	313	279	284	283	219	201	166	153
Dublovce	1474	1538	1687	1680	1601	1502	1472	1179	1128	1052	1045	1011	994	1049
Svatý Jan	1450	1441	1480	1457	1346	1271	1199	888	801	732	630	656	662	652

Zdroj: vlastní, dle ČSÚ (2015)

Priloha č. 4: Vývoj počtu domů v obcích Slapské rekreační oblasti (1869 – 2011)

Obec	1869	1880	1890	1900	1910	1921	1930	1950	1961	1970	1980	1991	2001	2011
Slapy	110	133	142	145	157	163	197	285	210	210	206	288	319	349
Buš	50	37	42	46	47	48	51	75	62	60	58	89	91	130
Čím	61	64	64	70	67	69	74	94	60	56	65	78	89	111
Chotilsko	142	149	150	154	155	155	171	195	147	131	133	170	169	215
Borotice	146	153	160	171	168	177	189	200	166	149	135	181	192	209
Županovice	42	43	47	50	49	51	56	82	27	26	26	42	47	48
Hřímědžice	101	108	112	108	112	114	124	153	120	117	120	173	183	190
Rabyně	76	73	75	77	79	81	86	99	80	77	74	126	143	180
Neveklov	481	505	527	539	562	577	626	640	575	553	519	675	737	808
Křečovice	290	312	325	336	338	341	365	372	295	273	250	317	325	341
Radíč	116	114	116	118	106	106	103	100	89	86	81	95	104	106
Nalžovice	150	152	157	156	160	159	165	168	139	135	130	161	164	207
Křepeň	41	44	45	43	49	49	63	70	65	69	71	76	82	85
Dublovce	189	211	239	255	269	282	313	324	294	273	273	343	365	412
Svatý Jan	181	197	209	211	218	221	231	236	209	199	185	206	228	254

Zdroj: vlastní, dle ČSÚ (2015)

Příloha č. 5: Otázky pro řízené rozhovory se starosty obcí

1. Jak dlouho vykonáváte funkci starosty/starostky obce?
2. Jakým způsobem ovlivnila Vaši obec výstavba Slapské přehrady?
3. Je Vaše obec závislá na cestovním ruchu a rekreaci?
4. Jak hodnotíte letní sezónu r. 2016?
5. Jak se dlouhodobě vyvíjí návštěvnost obce?
6. Jaký vývoj návštěvnosti očekáváte v budoucnosti?
7. Jak se snažíte propagovat Vaši obec a jaké akce pořádáte pro turisty?
8. Odkud nejčastěji pocházejí majitelé chat a chalup ve Vaší obci?
9. Jak ovlivnil proces privatizace v 90. letech cestovní ruch a rekreaci ve Vaší obci?
10. Byla ve Vaší obci zastoupena podniková rekreace? (+ jaké podniky, současný stav)
11. Zaniklo po r. 1990 nějaké rekreační středisko ve Vaší obci?
12. Kdo je hlavní zaměstnavatel v obci popř. kam místní dojíždějí za prací?
13. Co považujete za silnou stránku obce?
14. Co považujete za slabou stránku obce?
15. Jak hodnotíte dopravní dostupnost do obce?
16. Kdy naposledy jste měli problémy s kolísáním hladiny přehradní nádrže a jaké problémy Vám to působilo?
17. Jak se bude podle Vás problematika kolísání hladiny přehradní nádrže vyvíjet?
18. Jaké další problémy ve spojení s přehradní nádrží jste museli řešit a jakým způsobem?
19. Řeší se budoucnost Slapské přehradní nádrže v rámci obce, regionu, spolku/svazku obcí?

Zdroj: vlastní, Hofmannová (2016)

Příloha č. 6: Otázky pro řízené rozhovory se zástupci rekreačních zařízení

1. Kdy kemp/rekreační středisko vzniklo?
2. Je podle Vás cestovní ruch a rekreace dominantní funkcí oblasti?
3. Jak hodnotíte návštěvnost v letní sezóně r. 2016?
4. Jak se dlouhodobě vyvíjí návštěvnost zařízení?
5. Jaký vývoj návštěvnosti očekáváte v budoucnosti?
6. Čím je návštěvnost nejvíce ovlivněna?
7. Jak se snažíte propagovat Vaše zařízení?
8. Odkud nejčastěji pocházejí návštěvníci Vašeho zařízení (národnost, region ČR)?
9. Co považujete za silnou stránku destinace?
10. Co považujete za slabou stránku destinace?
11. Kdy naposledy jste měli problémy s kolísáním hladiny přehradní nádrže a jaké problémy Vám to působilo?
12. Jak jste situaci řešili?
13. Jaké další problémy ve spojení s přehradní nádrží jste museli řešit a jakým způsobem?

Zdroj: vlastní, Hofmannová (2016)